

**T. C.
BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLÂM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
HADİS BİLİM DALI**

KUŞLUK NAMAZI İLE İLGİLİ HADİSLERİN TESPİTİ VE DEĞERLENDİRİLMESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ASLAN BALOĞLANLI

BURSA 2019

T. C.
BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLÂM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
HADİS BİLİM DALI

KUŞLUK NAMAZI İLE İLGİLİ HADİSLERİN TESPİTİ VE DEĞERLENDİRİLMESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ASLAN BALOĞLANLI

Danışman:
Prof. Dr. ABDULLAH KARAHAN

BURSA 2019

TEZ ONAY SAYFASI
T. C.
BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ'NE

Temel İslâm Bilimleri Anabilim Dalı, Hadis Bilim Dalı'nda, 701523086 numaralı Aslan Baloğlanlı'nın hazırladığı "Kuşluk Namazı İle İlgili Hadislerin Tespiti ve Değerlendirilmesi" konulu Yüksek Lisans çalışması ile ilgili tez savunma sınavı, 09.06.2019 günü 14⁰⁰-15³⁰ saatleri arasında yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin başarılı olduğuna (oybirliği/oy çokluğu) ile karar verilmiştir.

Tez Danışmanı ve Sınav Komisyonu
Başkanı

Üye

Prof. Dr. Abdullah KARAHAN
Uludağ Üniversitesi

Üye

Dr. Öğr. Üyesi Mutlu GÜL
Uludağ Üniversitesi

Doç. Dr. Nimetullah AKIN
Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi

06.09.2019

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
YÜKSEK LİSANS İNTİHAL YAZILIM RAPORU

BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLÂM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI BAŞKANLIĞI'NA

Tarih: 20/08/2019

Tez Başlığı / Konusu: "Kuşluk Namazı İle İlgili Rivayetlerin Tespiti ve Değerlendirilmesi"

Yukarıda başlığı gösterilen tez çalışmamın a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam 72 sayfalık kısmına ilişkin, 20 / 08/ 2019 tarihinde şahsım tarafından *Turnitin* adlı intihal tespit programından (Turnitin)* aşağıda belirtilen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan özgünlük raporuna göre, tezimin benzerlik oranı % 14 'dir.

Uygulanan filtrelemeler:

- 1- Kaynakça hariç
- 2- Alıntılar hariç/dahil
- 3- 5 kelimedenden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç

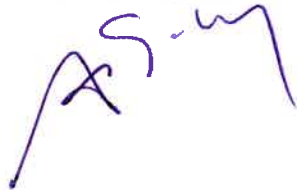
Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Çalışması Özgünlük Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Esasları'nı inceledim ve bu Uygulama Esasları'nda belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tez çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Gereğini saygularıyla arz ederim.

20/08/2019

Adı Soyadı:	Aslan Baloğlanlı
Öğrenci No:	701523086
Anabilim Dalı:	Temel İslâm Bilimleri
Programı:	Hadis Yüksek Lisans
Statüsü:	☒ Y.Lisans ☐ Doktora

Danışman
20/08/2019
Prof. Dr. Abdullah Karahan

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans olarak sunduğum “Kuşluk Namazı İle İlgili Rivayetlerin Tespiti ve Değerlendirilmesi” başlıklı çalışmanın bilimsel araştırma, yazma ve etik kurallarına uygun olarak tarafımdan yazıldığına ve tezde yapılan bütün alıntuların kaynaklarının usulüne uygun olarak gösterildiğine, tezimde intihal ürünü cümle veya paragraflar bulunmadığına şerefim üzerine yemin ederim.

Tarih ve İmza

20.08.2019

AB

Adı Soyadı: Aslan Baloğlanlı
Öğrenci No: 701523086
Anabilim Dalı: Temel İslâm Bilimleri
Programı: Yüksek Lisans
Statüsü: Y.Lisans Doktora

ÖZET

Yazar	: Aslan Baloğlanlı
Üniversite	: Bursa Uludağ Üniversitesi
Enstitü	: Sosyal Bilimler Enstitüsü
Anabilim Dalı	: Temel İslâm Bilimleri
Bilim Dalı	: Hadis
Tezin Niteliği	: Yüksek Lisans
Sayfa Sayısı	: xi + 72
Mezuniyet Tarihi	: .../... /2019
Tez Danışmanı	: Prof. Dr. Abdullah Karahan

Kuşluk Namazı İle İlgili Hadislerin Tespiti ve Değerlendirilmesi

Kuşluk namazı dini gelenekte önemli bir yere sahiptir. Hz. Peygamber'in (s.a.v) sahih hadislerde haber verdiği üzere bu namaz, kılındığı zaman sevap, kılınmadığı zaman da günah olmayan ibadet türündendir. Ancak konu hakkında varit olan hadislerin konuya delalet edip etmemesi veya sıhhat bakımından tartışmalı olması âlimlerin bu namaz hakkında farklı görüşler ortaya koymasına sebep olmuştur.

Genel İslam âlimleri tarafından müstehab bir sünnet olarak kabul görse de bazı âlimler onun bidat veya sünnet olmadığını ireli sürmüşlerdir. Bu sebeple bu tezde kuşluk namazı konusu ele alınıp incelenmektedir. İlk başta kuşluk namazı hakkında tam bir bilgi elde edinip onu satırlara dökerek okuyucuya faydalı olmak hedefleniyor. Tezimiz hadis kaynaklarında bu konu ile alakalı olan tüm hadislerin tespit edilip hadis usûlüne dayanarak değerlendirilmesi, var olan hadislerin tahrîci ve zıt olanların izahını amaçlanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Duha, Namaz, Sünnet, Hadis.

ABSTRACT

Name /Surname : Aslan Baloğlanlı
University : Bursa Uludağ University
Institution : Social Sciences Institution
Master of Science : Basic Islamic Sciences
Science Fellow : Hadis
Degree Awarded : M.A.
Page Number : xi+ 72
Degree Date : /... /2019
Supervisor : Prof. PhD. Abdullah Karahan

The Determination and Evaluation of Hadiths About Prayer Duha

Duha prayer holds a special place in the religious tradition. According to the authentic (sahih) narrations of Prophet Muhammad (*PBUH*), this prayer is mentioned as one of the good deeds in case of its implementation and is not recalled as a sin in case of its unfulfillment. However, some savants shared various opinions on the mentioned prayer because of the lack of extant narrations with clear signification or being controversial in terms of authenticity. Although being accepted as fair sunnah by many Muslim jurists, this prayer is mentioned as bid'ah or has no reference to sunnah. To this end, Duha prayer is taken into consideration in this thesis. Firstly, it is aimed to provide the complete information about Duha prayer by presenting it in the sentences in order to be useful for the every reader. The thesis also aims to determine and evaluate all hadiths, according to the narrative method, given in the sources which are related to the topic and elicit them by giving the explanations for opposed hadiths.

Key Words: Duha, Prayer, Sunnah, Hadith.

ÖNSÖZ

Hz. Peygamber tarafından dinin direği olarak nitelenen namazın İslâm'ın en temel düsturlarından biri olduğu bilinen bir gerçektir. Günde beş vakit olarak her Müslüman üzerine farz kılınmış olan namazın yanı sıra Allah'a (cc) yakınlaşmak ve O'nun (cc) sevgisini kazanmak için "Salâtü'n-nâfile, salâtü't-tatavvu'" gibi ifadelerle anılan bir takım namazlar da vardır ve bu namazlar da dinde önemli bir yer işgal eder. Dereceleri yönünden sünnet, mendub, tatavvu gibi kısımlara ayrılan birçok nâfile namaz vardır. Cuma namazı ile beş vakit farz namazlardan önce veya sonra kılınan ve belli düzen, tertip ve devamlılık içinde kılındığı için "sünen-i ravâtib" olarak isimlendirilen sünnet namazlar, teravih, teheccüd, kuşluk, ay tutulması, güneş tutulması namazları, yağmur duası, yolculuğa çıkış ve yolculuktan dönüş, tövbe, tavaf, ihrama girme, tesbih, tahiyyetü'l-mescid, istihâre, abdest ve gusül sonrasında kılınması sevap olan namazlar bunlardan bazılarıdır.

Bu namazlar içinde olan kuşluk namazı da dini gelenekte önemli bir yere sahiptir. Hz. Peygamber'in (s.a.v) sahih hadislerde haber verdiği üzere bu namaz, kılındığı zaman sevap, kılınmadığı zaman da günah olmayan ibadet türündendir. Ancak konu hakkında varit olan hadislerin konuya delalet edip etmemesi veya sıhhat bakımından tartışmalı olması âlimlerin bu namaz hakkında farklı görüşler ortaya koymasına sebep olmuştur. İslam âlimlerinin çoğunluğu tarafından müstehab bir sünnet olarak kabul görse de bazı âlimler onun bid'at veya sünnet olmadığını ileri sürmüşlerdir. Bu sebeple bu tezde kuşluk namazı konusu ele alınıp incelenmektedir. İlk başta kuşluk namazı hakkında tam bir bilgi verdikten sonra hadis kaynaklarında konu ile alakalı olan tüm hadislerin tespit edilip hadis usûlüne dayanarak değerlendirilmesi, var olan hadislerin tahrîci ve zıt olanların izahını amaçlanmaktadır.

Tez giriş ve iki bölümden oluşmaktadır. Giriş kısmında kuşluk vakti kavramı konu edinmektedir. Bu bölümde kuşluk vakti namazının hadislerde ve İslam edebiyatında adlandırılma şekilleri verilmiş ve o adların ortaya çıkma yolları ve sebepleri yazılmıştır. Birinci bölüm de kendiliğinde iki ana başlığa ayrılmaktadır. Birinci başlıkta kuşluk namazının var olup sünnet bir namaz olduğuna işaret eden hadisler tespit edilmiş ve

şârihlerinin dili ile açıklanmıştır. İkinci başlıkta ise kuşluk namazını inkâr eder gibi gözüken rivayetler ele alınarak hadislerin aslında neye delalet ettiği âlimlerin açıklamasıyla bildirilmiştir. Birinci bölüm genelde hadis usulü yöntem ve metoduna dayanmakta, hadisler senet ve metin yönünden değerlendirilmektedir. İkinci bölüm ise genelde fihhi yöntem ve metotlara bağlı kalarak yazılmıştır. Bu bölümde kuşluk namazının dört mezhebe göre hükmü, vakti ve rekât sayısı konu edinmiştir. En sonda bütün tezin konu ile alakalı sonucu yazılarak tez tamamlanmıştır.

Çalışmamın her aşamasında kıymetli yönlendirmeleriyle bana yardımcı olan tez danışmanım Abdullah KARAHAN'a teşekkür ederim. Yetişmemde emeği olan hocalarım Prof. Dr. Hüseyin KAHRAMAN, Dr. Öğr. Üy. Akif KÖTEN ve Dr. Öğr. Üy. Mutlu GÜL hocalarıma da şükran borçluyum. Beni bugünlere getiren kıymetli anne ve babama minnet duygularımı ifade etmek için ise kelimeler kifayetsiz kalır.

Aslan Baloğlanlı

Bursa 2019

İÇİNDEKİLER

TEZ ONAY SAYFASI	i
YEMİN METNİ.....	ii
YÜKSEK LİSANS İNTİHAL YAZILIM RAPORU	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT	v
ÖNSÖZ	vi
İÇİNDEKİLER.....	viii
KISALTMALAR.....	xi
GİRİŞ.....	1
KUŞLUK VAKTİ KAVRAMI	1
1. ed-Duhâ	1
2. Sübhatü'd-duhâ.....	1
3. Salâtü'l-işrâk.....	2
4. Salâtü'l-evvâbîn.....	2

I. BÖLÜM

KUŞLUK NAMAZI İLE İLGİLİ RİVAYETLER

A. KUŞLUK NAMAZININ SÜNNET OLDUĞUNU BELİRTEN RİVAYETLER	4
1. Mekke Fethi Günü Hz. Peygamber'in Sekiz Rekât Kuşluk Namazı Kıldığını Bildiren Ümmü Hâni Rivayeti.....	4
2. Allah Rasûlu'nun (s.a.v.) Kuşluk Namazını Dört Rekât Ve Daha Fazla Kıldığını Bildiren Hz. Âişe Rivayetleri.....	10
3. Kuşluk Namazının Evvâbîn Namazı Olduğunu Bildiren Rivayet.....	12

4. Hz. Peygamber'in (s.a.v.) Kuşluk Namazını Ebû Hureyre'ye Vasiyet Ettiği Rivayet.....	17
5. Hz. Peygamber'in (s.a.v.) Kuşluk Namazını Ebu'd-Derdâ'ya Vasiyet Ettiği Rivayet.....	19
6. Hz. Peygamber'in (s.a.v.) Kuşluk Namazını Ebû Zerr'e Vasiyet Ettiği Rivayet..	21
7. Kuşluk Namazının Sadaka Yerine Gececek Fazilette Olduğunu Bildiren Rivayet.....	22
8. Kuşluk Namazının Üç Yüz Altmış Sadakaya Denk Olduğunu Bildiren Rivayet	24
9. Kuşluk Namazı İçin Yorulmanın Sevabını Bildiren Rivayet	25
10. Kuşluk Namazının Faziletini Gösteren Zayıf Rivayetler	26
a. Kuşluk namazını korumanın günahların bağışlanmasına sebep olacağını bildiren rivayet.....	26
b. Kuşluk namazını on iki rekât kılmanın faziletine dair rivayet	26
c. Sabah namazından sonra kuşluk namazı kılıncaya kadar beklemenin faziletine dair rivayet	27
B. KUŞLUK NAMAZININ VAR OLMADIĞINI İFADE EDEN RİVAYETLER.....	28
1. Hz. Âişe Rivayetleri	29
a. Kuşluk Namazının Var Olmadığını İfade Eden Hz. Aişe Rivayetleri.....	29
aa. Rasûlullah'ın (s.a.v.) hizada ve seferde kuşluk namazı kılmadığını bildiren rivayet	29
ab. Resûlullah'ın (s.a.v.) Kuşluk namazını farz olur endişesiyle kılmadığını bildiren rivayet.....	30
ac. Resûlullah'ın (s.a.v.) kuşluk namazını sadece seferden geldiği zaman kıldığını bildiren rivayet	32
b. Zıt Gözükten Rivayetlerin Arasını Bulmak İçin Verilen Cevaplar	33
2. Abdullah b. Ömer rivayetleri.....	36
a. Hz. Peygamber, Ömer ve Ebubekir'in kuşluk namazı kılmadığını bildiren rivayet.....	36
b. Kuşluk namazı kılmanın bid'at olduğunu bildiren rivayet.....	37
.3 Enes Bin Malik'in Rivayeti	39
4. Ebû Hureyre'nin Rivayeti.....	40
.5 Ebû Bekra'nın Rivayeti	41

II BÖLÜM

KUŞLUK NAMAZI İLE ALAKALI DİĞER HUSUSLAR

A. KUŞLUK NAMAZININ HÜKMÜ	43
1. Hanefî Mezhebi	43
2. Mâlikî Mezhebi	44
3. Şâfiî Mezhebi.....	44
4. Hanbeli Mezhebi	45
5. Değerlendirme	47
B. KUŞLUK NAMAZININ VAKTİ.....	50
C. KUŞLUK NAMAZININ REKÂT SAYI	58
SONUÇ	63
KAYNAKÇA.....	65

KISALTMALAR

a.g.e.	Adı Geçen Eser
b.	bin (ibn)
bkz.	Bakınız
cc	Celle Celâlüh
as	Aleyhi's-Selâm
ra	Radiyallâhu anhu
s.a.v.	Sallallâhu aleyhi ve selem
h.	Hicrî
H.z.	Hazret
Thk	Tahkik
s.	Sayfa
C.	Cilt
t.y.	Tarih yok
vb.	ve benzeri
y.y.	Basım yeri yok
ö.	Ölümü

GİRİŞ

KUŞLUK VAKTİ KAVRAMI

Türkçede “kuşluk namazı” diye adlandırılan namaz hadislerde ed-duhâ, salâtü’ d-duhâ, sübhatü’ d-duhâ, salâtü’ l-işrâk ve salâtü’ l-evvâbîn isimleriyle işlenmektedir.¹ Aşağıda sıra ile bu isimlerin ne anlama geldiği açıklanmaktadır.

1. الضحى (ed-Duhâ)

ضحى (Duhâ) Güneşin doğuşu demek olan sabah vakti olmakla beraber, güneşin iyice yükselip her tarafı aydınlattığı kuşluk vakti anlamında kullanılır. Bütün gündüz anlamına da gelir.² Salâtü’ d-duhâ ise duha (kuşluk) vakti böyle bir namaz kılınmasından dolayı o namaza verilen bir isimdir. الضحى (ed-duhâ), ضحوة (duhvaton) sözünün cemi olup güneşin doğuşunu bildirmektedir. Bu, duha kelimesini müennes olarak algılayanların fikridir. Bu kelimeyi müzekker kabul edenler ise, buna الضحاء (ed-dihâu) kelimesini de ekleyerek bunların güneş doğduktan sonraki merhalelerin isimleri olduğunu savunurlar. Söylendiğine göre الضحى (ed-duhâ) güneşin doğmasından sabahın aydınlanıp güneşin açık renge boyanmasıdır. Bundan sonra ضحوة (duhvaton) gelir ki, bu da sabahın yarısına kadar olan vakittir ve sonda الضحاء (ed-dihâu) merhalesi olur, bu da günün evveli demektir.³

2. سُبْحَةُ الضُّحَى (Sübhatü’ d-duhâ)

التسبيح (et-tesbih) kelimesinden türeyen bu kelime subhanallah vb. dile getirdiğimiz zikirleri ihtiva etmektedir. Burada bu namazın bu şekilde adlandırılması her ikisinin de nafile

¹ Şener, Mehmet, “Kuşluk Namazı”, DİA, XXVI, 475-476.

² Ebû Nasr İsmâil b. Hammâd el-Cevherî, *es-Sihâh tâcü’ l-luğa ve sihâhu’ l-arabiyye*, C VI, nşr. Ahmed Abdulgafûr Attâr, Beyrut: Dâru’ l-ilm li’ l-melâyîn, 1956, s 2406; İbn Fâris Ebü’ l-Hüseyn Ahmed, *Mu’ cemü mekâyisi’ l-luğa*, C III, nşr. Abdüsselâm Muhammed Harun, y.y. Dâru’ l-fikr, 1979, s 391; Ateş Süleyman, *Kur’ân Ansiklopedisi*, C V, Kur’ân Bilimleri Araştırma Vakfı, İstanbul 1997, s 331.

³ el-İrâkî, Abdürrahim b. Hüseyin, *Tarhu’ t-tesrib fi şerhi’ t-Takrib*, C III, Dâru’ l-fikri’ l-Arabî, Beyrût, s 60.

olmasındandır. Yani namazdaki zikirler gibi duha namazı da nafile ibâdet kısmındandır.⁴ Aynı zamanda Kur'an-i Kerim'de de namazlara işaretle سَبَّحَ (sebbehe) fiili kullanılmaktadır.

فَاصْبِرْ عَلَىٰ مَا يَقُولُونَ وَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ قَبْلَ طُلُوعِ الشَّمْسِ وَقَبْلَ غُرُوبِهَا وَمِنْ آنَاءِ اللَّيْلِ فَسَبِّحْ وَأَطْرَافَ النَّهَارِ لَعَلَّكَ تَرْضَىٰ

“O halde, onların söylediklerine sabret ve güneşin doğuşundan ve batışından önce Rabbini hamd ile tesbih et. Gece vakitlerinde ve gündüzün uçlarında da tesbih et ki hoşnut olasın”.⁵ Ayetteki سَبَّحَ (sebbih)-tesbih et fiilini et-Taberî (ö. 310/923) “namaz kıl” diye tefsir etmiştir.⁶

3. صَلَاةُ الْإِشْرَاقِ (Salâtü'l-işrâk)

اِشْرَاقٌ (işrâk) kelimesine izafe olarak اِشْرَاقٌ (işrâk) kelimesine izafe olarak kullanılan isimdir. “Güneşin doğması” manasına gelmektedir.⁷ Kuşluk namazının salâtü'l-işrâk diye adlandırılması İbn Abbas'ın (ra) Sad suresindeki bir ayeti tefsiriyle alakalı bu rivayete dayanmaktadır. İbn Abbas,

إِنَّا سَخَّرْنَا الْجِبَالَ مَعَهُ يُسَبِّحْنَ بِالْعَشِيِّ وَالْإِشْرَاقِ

“Biz, dağları onun emrine vermiştik, akşam ve işrâk vakti onunla birlikte tesbih ederlerdi”⁸ ayetiyle alakalı şöyle demiştir: “İnsanlara bu ayeti emrediyor ama ne olduğunu bilmiyordum. Sonra Ümmü Hâni bana Rasûlullah'ın (s.a.v) onun evine gelip abdest alıp kuşluk namazını kıldığını bildirdi. Ben de ona “Ey Ümmü Hâni bu salâtü'l-işrâktır” dedim.” Kurtubî (ö. 671/1272) bu ayetin tefsirinde bu rivayeti destekleyecek farklı rivayetleri de nakletmiştir.⁹

4. صَلَاةُ الْأَوَابِينَ (Salâtü'l-evvâbîn)

Namaz kelimesi ile أَوَابٌ (evvâb) kelimesinin izafesi sonucu meydana gelen bir ifadedir. أَوَابٌ (evvâb) kelimesi Arapça'da, “günahlarından Allah'a tövbe ederek dönen, itaat eden,

⁴ el-İrâkî, , a.g.e., C III, s 61.

⁵ Tâhâ 20/130

⁶ et-Taberî, Muhammed b. Cerir, *Câmi'u'l-beyân fi te'vili'i Kurân*, XVI, Muessesetu'r-risâle, Thk.: Ahmed Muhammed Şâkir, y.y., 2000., s 209.

⁷ Atıyye, Corcî Şâhin, *Kâmusu'l-Mu'temed*, Dâru's-sadı, Beyrût, 2012.

⁸ Sad 38/18

⁹ el-Kurtubî, Muhammed b. Ahmed, *el-Cami'u li ahkâmi'l-Kur'ân*, C XV, Dâru'l-kutubu'l-Mısriyye, Kâhire 1967, s 159-160.

tesbih eden” anlamlarına gelmektedir. Çoęulu ise أَوَابُونَ (evâbûn) kelimesidir.¹⁰ Bu durumda ifade “Allaha tövbe edenlerin veya itaat edenlerin veya tesbih edenlerin namazı” anlamına gelmektedir.

¹⁰ Ebû Harb, Muhammed Hayr, *el-Mu'cemu'l-Medresî*, Dimaşk 1985, s 73.

I. BÖLÜM

KUŞLUK NAMAZI İLE İLGİLİ RİVAYETLER

Kuşluk namazı hakkında Kütüb-i sitte ve diğer kitaplarda sahih, hasen ve zayıf rivayetler yer almaktadır. Bu rivayetlerden bazıları açıkça kuşluk namazının varlığına delalet ederken bir kısmı ise, zahiren böyle bir namazın var olmadığı zannını oluşturur tarzdadır. Bu bölümde konu ile ilgili rivayetler tespit edilip, kuşluk namazının sünnet olup olmadığına delaleti incelenecektir.

Bölüm iki ana başlık altında toplanmıştır.

A. KUŞLUK NAMAZININ SÜNNET OLDUĞUNU BELİRTEN RİVAYETLER

Bu bölümde kuşluk namazının sünnet olduğuna delalet eden rivayetlere yer verilerek, hadis şârihlerinin ve fakihlerin konu ile alakalı değerlendirmeleri sunulacaktır.

1. Mekke Fethi Günü Hz. Peygamber'in Sekiz Rekât Kuşluk Namazı Kıldığını Bildiren Ümmü Hâni Rivayeti

Ümmü Hâni Ebû Talib'in kızıdır. O, Peygamber'in (s.a.v.) Mekke'nin fethi günü kızı Fâtıma'nın evinde gusül alıp sekiz rekât namaz kıldığını görmüştür ve bu olay kuşluk vakti cereyan etmiştir. Rivayet şöyledir:

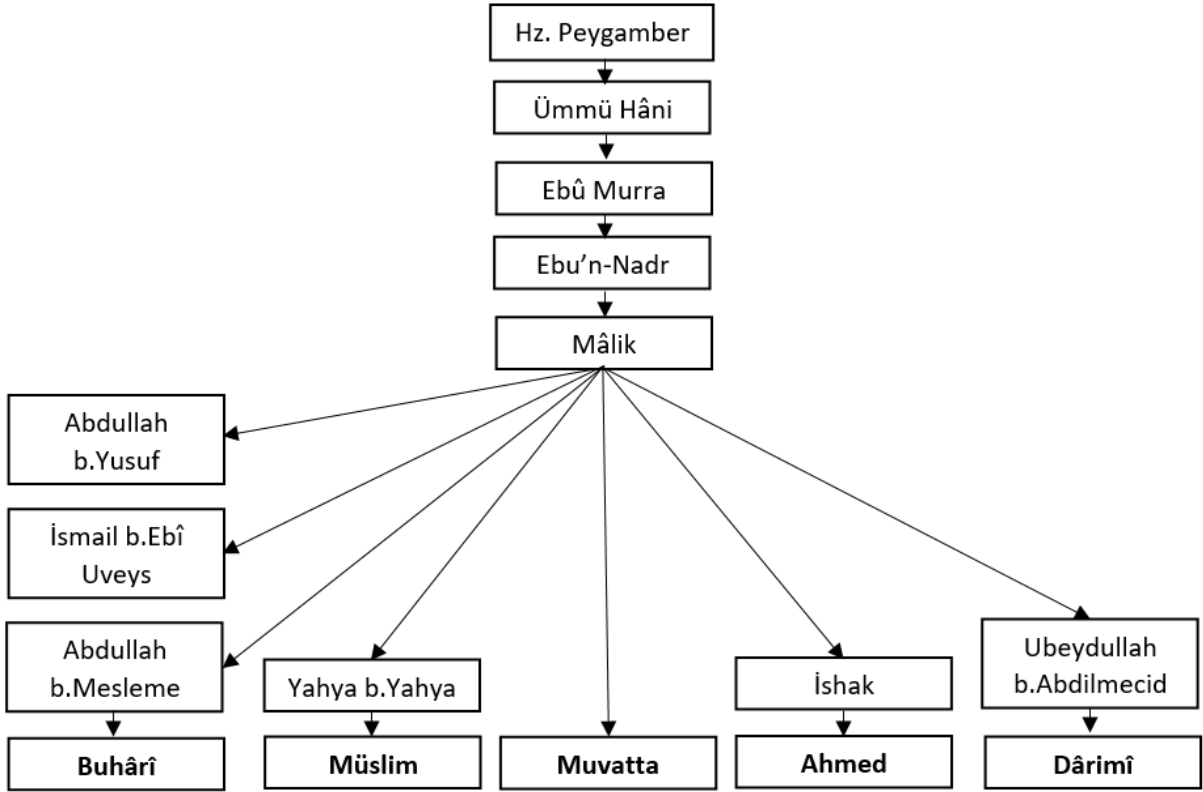
... حَدَّثَنِي مَالِكُ بْنُ أَنَسٍ، عَنْ أَبِي النَّضْرِ مَوْلَى عُمَرَ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ، أَنَّ أَبَا مَرَّةَ مَوْلَى أُمِّ هَانِيٍّ بِنْتِ أَبِي طَالِبٍ، أَخْبَرَهُ أَنَّهُ سَمِعَ أُمَّ هَانِيٍّ بِنْتِ أَبِي طَالِبٍ، تَقُولُ: دَهَبْتُ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَامَ الْفَتْحِ، فَوَجَدْتُهُ يَغْتَسِلُ وَفَاطِمَةُ ابْنَتُهُ تَسْتُرُهُ، قَالَتْ: فَسَلَّمْتُ عَلَيْهِ، فَقَالَ: «مَنْ هَذِهِ»، فَقُلْتُ: أَنَا أُمُّ هَانِيٍّ بِنْتُ أَبِي طَالِبٍ فَقَالَ: «مَرْحَبًا بِأُمِّ هَانِيٍّ»، فَلَمَّا فَرَغَ مِنْ غُسْلِهِ، قَامَ فَصَلَّى ثَمَانِيَّ رَكَعَاتٍ مُلْتَحِفًا فِي ثَوْبٍ وَاحِدٍ، فَلَمَّا انْصَرَفَ، قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، زَعَمَ ابْنُ أُمِّي أَنَّهُ قَاتِلٌ رَجُلًا قَدْ أَجْرْتُهُ، فَلَانَ ابْنُ هُبَيْرَةَ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «قَدْ أَجْرْنَا مَنْ أَجْرْتَ يَا أُمَّ هَانِيٍّ» قَالَتْ أُمُّ هَانِيٍّ: وَذَلِكَ ضَحَى.

...Bana Mâlik b. Enes, Ömer b. Ubeydillah'in mevlası Ebu'n-Nadr'dan tahdîs etti. Ona da Ebû Tâlib'in kızı Ümmü Hâni'nin mevlası Ebû Murre haber verdi ki, kendisi Ebû Tâlib'in kızı Ümmü Hâni'yi şöyle derken işitmiştir: Fetih senesi Rasûlullah'ın yanına gittim, O'nu yıkanır hâlde buldum. Kızı Fâtıma, O'nu perdeliyordu. Selam verdim. Allah Elçisi "Bu kadın

kimdir?” diye sordu. Ben: Ebû Tâlib’in kızı Ümmü Hâni’yim dedim. Bunun üzerine: “Hoş geldin Ümmü Hâni” dedi. Yıkanmayı bitirince, bir kumaş içinde, kumaşı sırtında çaprazlamasına bağlamış olduğu hâlde namaz kıldı. Namazdan çıktığı zaman: Ey Allah Elçisi, anamın oğlu benim emân verdiğim fulânı, İbnu Hubeyre’yi öldüreceğini söylüyor, dedim. Rasûlullah (s.a.v):”Ey Ümmü Hâni, senin ahd ve emân verdiğine biz de ahd ve emân verdik” buyurdu. Ümmü Hâni “bu kıldığı namaz duha namazı idi” dedi.¹¹

Hadisin metni tüm hadis kitaplarında aynıdır.

Hadisin isnad tablosu şöyledir:

Âlimler genelde hadisi tek kumaşa sarılarak namaz kılmaya veya kadının emân vermesine delil olarak kullanmışlar ise de, İbn Abdilber, (ö. 463/1071) Ümmü Hâni'nin “وَدَاكْ ضُحَى” sözünün Peygamber'in (s.a.v) kuşluk namazını kıldığına delil olarak göstermiştir.¹²

¹¹ Buhârî, “Salât” 4, “Cizye” 9, “Edeb” 94; Müslim, “Salât'ül-müsâfirîne ve kasrihâ” 82; Muvatta, “Salât” 219; Ahmed, 45, 384; Dârimî, “Salât” 151.

¹² İbn Abdilber, Yûsuf bin Abdillâh, *el-İstizkâr*, C II, Dâru'l-kutubu'l-ilmîyye, Beyrût 2000, s 265.

Yine Muvatta şârihi ez-Zürkânî de (ö. 1122/1710) “Hadiste kuşluk namazının müstehab olmasına delil vardır” demiştir.¹³

Bazıları ise, bu hadisin kuşluk namazının sünnet olduğuna delil olmadığını ileri sürmüşlerdir. Sözelimi Kadı İyaz (ö. 544/1149) bazı âlimlerden, Ümmü Hâni hadisinde kuşluk namazının sünnet olduğunu gösteren bir durum bulunmadığı görüşünü nakletmiştir. Onlar görüşlerini: “Peygamber’in Mekke’de fetih günü kıldığı namaz, kuşluk namazı değil, fethin sünnetidir. Hâlid bin Velid de bazı fetihlerinde bu namazı kılmıştır” şeklinde izah etmişlerdir. Onlara göre Ümmü Hâni hadisinde, Hz. Peygamber’in bununla kuşluk namazını kastettiğini gösteren açık bir delil yoktur. O, yalnızca Peygamber’in namazı kıldığı vaktin kuşluk vakti olduğunu belirtmiştir. Bir görüşe göre de Allah Elçisi’nin (s.a.v.) bu namazı, her gece adet olarak kıldığı namazını o gece kılamadığı için bunun kazasıydı.¹⁴

İmam Nevevi (ö. 676/1277) yukarıda zikredilen görüşü eleştirerek şöyle demiştir: “Doğru olan bu hadisin kuşluk namazına delil getirilmesinin sahih olduğudur”. Söylediklerine delil olarak da Müslim’in “Kitâbu’l-Hayz”da Ümmü Hâni’den aktardığı şu farklı rivayeti ileri sürmüştür.¹⁵

حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ رُمْحٍ بْنِ الْمُهَاجِرِ، أَخْبَرَنَا اللَّيْثُ، عَنْ يَزِيدَ بْنِ أَبِي حَبِيبٍ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ أَبِي هِنْدٍ، أَنَّ أَبَا مَرَّةَ، مَوْلَى عَقِيلٍ، حَدَّثَهُ أَنَّ أُمَّ هَانِيَةَ بِنْتَ أَبِي طَالِبٍ، حَدَّثَتْهُ أَنَّهُ لَمَّا كَانَ عَامَ الْفَتْحِ. أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَهُوَ بِأَعْلَى مَكَّةَ «فَامَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِلَى غُسْلِهِ، فَسَتَرَتْ عَلَيْهِ فَاظْمَةٌ ثُمَّ أَخَذَ ثَوْبَهُ فَالْتَحَفَ بِهِ، ثُمَّ صَلَّى ثَمَانَ رَكَعَاتٍ سُبْحَةَ الصُّحَى.

Bize Muhammed b. Rumh b. el-Muhâcir rivayet etti. Ona, Leys, Yezid b. Ebî Habîb’den o da Saîd b. Ebî Hind’den naklen haber verdi ki, Akîl’in azatlısı Ebû Mürre, Ümmü Hâni binti Ebî Talib’ten naklen şöyle rivayet etmiş: “Kendisi Mekke’nin fethedildiği sene Rasûlullah (s.a.v) Mekke’nin yukarısında bulunduğu bir sırada onun yanına gelmiş. Rasûlullah

¹³ ez-Zürkânî, Muhammed b. Abdilbâkî, *Ebhecü’l-mesâlik bi-şerhi Muvatta’i l-İmâm Mâlik*, C I, Mektebet’us-sekâfeti’l-ilmîyye, Kâhire 2003, s 525.

¹⁴ İbn Hacer, Ebû’l-Fazl Şihâbüddîn Ahmed b. Alî b. Muhammed el-Askalânî, *Fethu’l-bârî bi-şerhi Sahîhi’l-Buhârî*, C III, Dâru’l-ma’rife, Beyrût 1379, s 53.

¹⁵ en-Nevevî, Ebû Zekerîyyâ Yahyâ b. Şeref, *el-Minhâc fî şerhi Sahîhi Müslim b. el-Haccâc*, C V, Dâr’u ihyâu’t-turâsi’l-Arabî, Beyrût 1392, s 233.

(s.a.v) yıkanmaya kalkmış, Fâtıma'da onun önüne perde tutmuş. Sonra Rasûlullah (s.a.v) elbisesini alarak ona sarınmış, sonra sekiz rekât kuşluk namazını kılmış.”¹⁶

Müslim rivayetinde “ ثُمَّ صَلَّى ثَمَانَ رَكَعَاتٍ سُبْحَةَ الضُّحَى ” sonra sekiz rekât kuşluk namazı kıldı” sözünün ilk hadisteki “ وَذَلِكَ ضُحَى ” sözüne beyan olduğu gözükmektedir.

Bu namazın kuşluk namazı olduğunu destekleyen bir diğer rivayet de şöyledir:

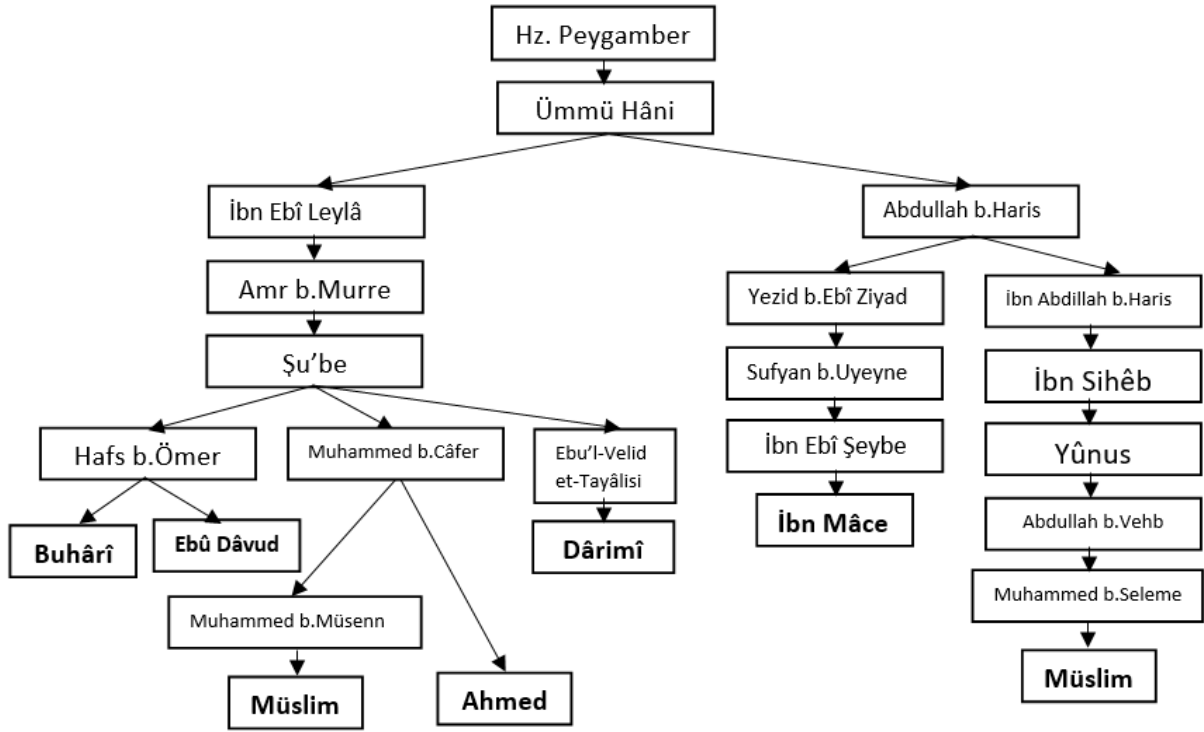
... ابن أبي ليلى، قال: مَا أَخْبَرَنَا أَحَدٌ، أَنَّهُ رَأَى النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ صَلَّى الضُّحَى غَيْرَ أُمِّ هَانِيٍّ ذَكَرَتْ: أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَوْمَ فَتْحِ مَكَّةَ اغْتَسَلَ فِي بَيْتِهَا، فَصَلَّى ثَمَانِيَّ رَكَعَاتٍ، فَمَا رَأَيْتُهُ صَلَّى صَلَاةً أَحَفَّ مِنْهَا غَيْرَ أَنَّهُ يُبِيءُ الرُّكُوعَ وَالسُّجُودَ.

...İbn Ebî Leylâ şöyle demiştir: Bize Ümmü Hâni'den başka hiçbir kimse Peygamber'in duhâ namazı kıldığını gördüğünü haber vermedi. Ümmü Hâni, Peygamber'in Mekke'nin fethi günü kendisinin evinde yıkandığını, akabinde sekiz rekât namaz kıldığını zikretmiş ve Peygamber'in bu namazdan daha hafif bir namaz kıldığını görmediğini ifade etmiştir. Şu kadar var ki, Rasûlullah rükû ve sücûdu tamamlıyordu, demiştir.¹⁷

Hadisin isnad tablosu şöyledir:

¹⁶ Müslim, “Hayz” 71.

¹⁷ Buhârî, “Ebvâbu taksîri's-salât” 12, “Ebvâbu't-tatavvu” 1, “Mağâzi” 52; Müslim, “Salât'ül-müsafirîne ve kasrihâ” 81; Ebû Dâvud, “Salâtu't-tatavvu” 12; Ahmed, 44, 472; Dârimî, “Salât” 151.

Metin Buhârî'ye aittir ve bu hadisi “ باب صَلَاةِ الضُّحَى فِي السَّفَرِ ” Seferde kuşluk namazı babı” başlığı altında zikretmiştir. Buhârî, Peygamberin (s.a.v) fetih günü Mekke’de kuşluk vakti sekiz rekât namaz kılmasından yola çıkarak bu namazın seferde de kılınabileceğini söylemiştir.¹⁸ Eğer bir namaz seferde câiz ise hizada da kılınması aklen düşünülebilir.

Peygamber’in (s.a.v) seferde bu namazı kılmasını el-Berâ bin Âzib rivayeti de desteklemektedir. Rivayet şöyledir:

حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ قَالَ: حَدَّثَنَا اللَّيْثُ بْنُ سَعْدٍ، عَنْ صَفْوَانَ بْنِ سُلَيْمٍ، عَنْ أَبِي بُسْرَةَ الْغَفَارِيِّ، عَنْ الْبَرَاءِ بْنِ عَازِبٍ، قَالَ: «صَحِبْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ثَمَانِيَةَ عَشَرَ سَفَرًا، فَمَا رَأَيْتُهُ تَرَكَ الرَّكْعَتَيْنِ إِذَا زَاعَتِ الشَّمْسُ قَبْلَ الظُّهْرِ»

... el-Berâ bin Âzib şöyle nakletti: “Resûlüllah’a (s.a.s) on sekiz seferinde eşlik ettim. Onun öğleden önce güneş meylederken kıldığı iki rekât namazı terk ettiğini hiç görmedim”.¹⁹

Hadisin tüm rivayetlerinde yer alan Ebû Busra’nın meçhul olması sebebiyle hadis zayıf kabul edilmiştir.²⁰ Albâni (ö.1999) de hadis hakkında zayıf hükmünü vermiştir.²¹

¹⁸ İbn Battâl, Ebu'l-Hasen Ali b. Halef b. Abdilmelik, *Şerhu'l-Câmi'i's-Sahih*, C III, Mektebet'ur-rüşd, Riyad 2003, s165.

¹⁹ Ahmed, 30, 546; Tirmizî, “Ebvâbu's-Sefer” 3; Ebû Dâvud, “Salât” 262.

İbn Ebî Leylâ hadisi hakkında İbn Battal (ö. 449/1057) şunları söylemiştir: “İbn Ebî Leylâ’nın “Bize Ümmü Hâni’den başka hiçbir kimse Peygamber’in duhâ namazı kıldığını gördüğünü haber vermedi” lafzında Ümmü Hâni’nin bu rivayetini geri çevirmemize hiçbir delil yoktur”.²² Ayrıca Müslim’in Abdullah b. Hâris b. Nevfel rivayetinde hadisin bu kısmını açıklayan farklı bir rivayet şekli de vardır.

...حَدَّثَنِي ابْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الْحَارِثِ، أَنَّ أَبَاهُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الْحَارِثِ بْنِ تَوْفَلٍ، قَالَ: سَأَلْتُ وَحَرَصْتُ عَلَى أَنْ أُجِدَّ أَحَدًا مِنَ النَّاسِ يُخْبِرُنِي أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ سَبَّحَ سُبْحَةَ الضُّحَى، فَلَمْ أُجِدَّ أَحَدًا يُحَدِّثُنِي ذَلِكَ، غَيْرَ أَنَّ أُمَّ هَانِي بِنْتَ أَبِي طَالِبٍ أَخْبَرَتْنِي...

...Bana İbn Abdillâh b. El-Hâris rivayet etti ki, babası Abdullah b. Hâris b. Nevfel şöyle demiştir: İnsanlardan, Rasûlullah’ın (s.a.v) kuşluk nâfilesini kıldığını bana haber verecek bir tek kimse bulmaya çok çalıştım ve soruşturdum. Ama bunu rivayet edecek başka hiç kimse bulamadım. Yalnız Ebû Tâlib’in kızı Ümmü Hâni bana şöyle haber verdi...

Konu hakkında İbn Mâce rivayeti ise tamamen farklı olup şöyledir:

حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ قَالَ: حَدَّثَنَا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ، عَنْ يَزِيدَ بْنِ أَبِي زَيْدٍ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الْحَارِثِ، قَالَ: سَأَلْتُ فِي زَمَنِ عُثْمَانَ بْنِ عَفَّانَ وَالنَّاسِ مُتَوَافِرُونَ - أَوْ مُتَوَافُونَ - عَنْ صَلَاةِ الضُّحَى، فَلَمْ أُجِدَّ أَحَدًا يُخْبِرُنِي أَنَّهُ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - غَيْرَ أُمَّ هَانِي فَأَخْبَرْتَنِي أَنَّهُ «صَلَّاهَا ثَمَانَ رَكَعَاتٍ»

...Abdullah b. el-Hâris şöyle demiştir: Osman b. Affân zamanında halk çok iken (birçok sahabi hayatta iken) ben kuşluk namazını soruşturdum. Onun, yâni Peygamber’in (s.a.v), bu namazı kıldığını haber veren Ümmü Hâni’den başka hiçbir kimseyi bulamadım. Ümmü Hâni Peygamber’in (s.a.v) kuşluk namazını sekiz rekât olarak kıldığını bana haber verdi.²³

Zikredilen bu iki ana hadis kuşluk namazının varlığına delil olarak görüldüğü gibi, kuşluk namazının sekiz rekât kılınacağına da delil olarak gösterilmiştir. Hadisin metninde sekiz rekât namaz kılındığı açık gözükmektedir.

²⁰ Hanbel, İmam Ahmed bin Muhammed eş-Şeybani, *Müsned*, C XXX, Muessesetu’r-risâle, thk.: Şuayb Arnavut, 2001, s 546.

²¹ Albâni, Muhammed Nasru’d-Dîn, *Da’ifu Süneni’t-Tirmizî*, Mektebetu’l-İslemî, Beyrût, 1991, s 61.

²² İbn Battâl, a.g.e., C III, s 165.

²³ İbn Mâce, “İkâmetü’s-salât ve’s-sünnetu fi hâ” 187.

İlk zikredilen Ümmü Hâni rivayeti ile bu rivayetin lafzında Peygamber'in (s.a.v) nerede gusül aldığı konusunda açık bir çelişki gözükmektedir. Ebû Murre rivayetinde Peygamber (s.a.v) kızı Fatıma'nın evinde gusül aldığı belirtilirken İbn Ebî Leylâ rivayetinde Ümmü Hâni'nin evinde yıkandığı ifade edilmektedir. İbn Hacer (ö. 852/1449) bu çelişkiyi şöyle izah etmiştir: “Bu olayın farklı zamanlarda tekrar edildiği söylenerek rivayetlerin arasını bulmak mümkündür. Tekrar edildiğine delil ise, rivayetin birinde gusül alırken Hz. Peygamber'i perdeleyen kişi kızı Fâtıma iken, Mücâhit rivayetinde ise Peygamberi perdeleyen Ebû Zerr olduğu görülmektedir. Başka bir ihtimal ise Ümmü Hâni evde olmadığı zaman Hz. Peygamber'in gelip gusül alması ve Ümmü Hâni'nin sonradan onun yanına gelmesidir. Bu iki ihtimalin ikisi de sahihtir”.²⁴

2. Allah Rasûlu'nun (s.a.v.) Kuşluk Namazını Dört Rekât Ve Daha Fazla Kıldığını Bildiren Hz. Âişe Rivayetleri

... حَدَّثَنِي مُعَاذَةُ، أَنَّهَا سَأَلَتْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا، كَمْ كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُصَلِّي صَلَاةَ الضُّحَى؟ قَالَتْ: «أَرْبَعَ رَكَعَاتٍ وَيَزِيدُ مَا شَاءَ».

...Bana Muâza rivayet ettiğine göre kendisi Hz. Âişe'ye (ra) “Rasûlullah (s.a.v) duha namazını kaç rekât kılar? diye sormuş, Hz. Âişe :”Dört rekât kılar, dilediği kadar da ziyade ederdi” cevabını vermiş”.²⁵

İbn Mâce rivayeti farklı olup şöyledir.

...عَنْ مُعَاذَةَ الْعَدَوِيَّةِ، قَالَتْ: سَأَلْتُ عَائِشَةَ: "أَكَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُصَلِّي الضُّحَى؟ قَالَتْ: نَعَمْ، أَرْبَعًا، وَيَزِيدُ مَا شَاءَ اللَّهُ"

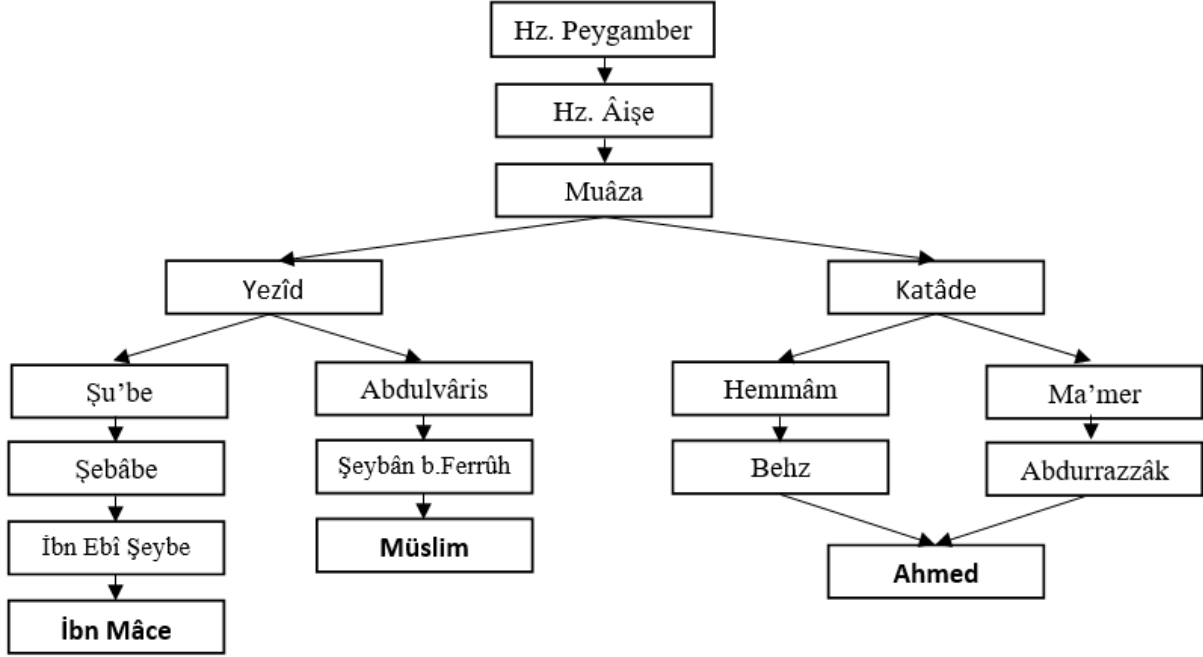
...Muâza el-Adeviyye'den nakledildiğine göre o şöyle demiştir: Ben Âişe'ye Peygamber (s.a.v) kuşluk namazını kılar mıydı? diye sordum. “Evet, dört rekât kılar ve Allah'ın dilediği kadar fazlalaştırırdı” cevabını verdi.²⁶

Hadisin isnad tablosu şöyledir:

²⁴ İbn Hacer, , *Fethu'l-bârî bi-şerhi Sahihi'l-Buhârî*, C III, Dâru'l-mâ'rife, Beyrût 1379, s 53.

²⁵ Müslim, “Salât'ül-müsâfirîne ve kasrihâ” 78; Ahmed, 42, 213.

²⁶ İbn Mâce, “İkâmetü's-salât ve's-sünnetu fihâ” 187.

İleride görüleceği üzere Hz. Âişe'den bu namazla alakalı birbirine zıt olan hadisler rivayet edilmiştir. Hz. Âişe'den nakledilen bu hadis ise kuşluk namazının sünnet olduğuna delalet etmektedir.²⁷ Zıt görünen diğer rivayetler ikinci bölümde ele alınıp değerlendirilecektir.

Bu rivayet önceki rivayetlerden farklı olarak namazın dört rekât kılınacağını söylüyor. Rivayetlerde gelen “Allah’ın dilediği kadar fazlalaştırırdı” lafzı rekât sayının dörtle sınırlı olmayıp az veya çok olmasına da delalet eder.²⁸

Konu ile alakalı İmam Ahmed’in *Müsned*’inde Hz. Âişe’den (ra) kuşluk namazını dört rekât kıldığını gösteren iki farklı rivayet gelse de, o iki rivayet senetlerinde zayıflık sebebiyle dikkatlerden uzak kalmaktadır. Söz konusu rivayetler şöyledir:

حَدَّثَنَا أَبُو سَعِيدٍ، قَالَ: حَدَّثَنَا عُثْمَانُ بْنُ عَبْدِ الْمَلِكِ أَبُو قُدَامَةَ الْعَمْرِيُّ، قَالَ: حَدَّثَنَا عَائِشَةُ بِنْتُ سَعْدٍ، عَنْ أُمِّ دَرَّةَ، قَالَتْ: رَأَيْتُ عَائِشَةَ تُصَلِّي الضُّحَى، وَتَقُولُ: «مَا رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُصَلِّي إِلَّا أَرْبَعَ رَكَعَاتٍ»

²⁷ eş-Şevkânî, Muhammed b. Ali, *Neylü'l-Evtâr*, C V, Dâru'l-hadis, Mısır 1993, s221.

²⁸ es-Süyûtî, Ebü'l-Fazl Celâlüddîn Abdurrahmân b. Ebî Bekr b. Muhammed el-Hudayrî, *ed-Dîbâc 'alâ Sahîhi Müslim b. el-Haccâc*, C II, Dâru'l-Erkam, Beyrût, s 245.

Bize Ebû Sa'îd, o da Osman b. Abdülmelik Ebû Kudâme el-Umarî'den, o da Âişe bint Sad'dan, o da Ümmü Zerra'dan şöyle dediği rivayet olundu: “Âişe’yi kuşluk namazı kılarken gördüm, o şöyle diyordu: Peygamberi (s.a.s) yalnız dört rekât kılarken gördüm”.²⁹

Albâni (ö.1999) hadisin ravileri olan Ümmü Zerra ve Osman bin Abdilmelik’in meçhul olmaları sebebiyle hadisi zayıf görmüştür. Aynı zamanda hadisin zayıf olması sahih olan Hz. Âişe’nin Peygamber’i kuşluk namazı kılarken görmemesi rivayetine ters düşmesi iledir.³⁰

حَدَّثَنَا حُسَيْنُ بْنُ مُحَمَّدٍ قَالَ: حَدَّثَنِي الْمُبَارَكُ، عَنْ أُمِّهِ، عَنْ مُعَاذَةَ، عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ: " صَلَّى رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي بَيْتِي مِنَ الضُّحَى أَرْبَعَ رَكَعَاتٍ "

Bize Hüseyin b. Muhammed, o da el-Mübarek’ten, o da annesinden, o da Muâza’dan, o da Hz. Âişe’den şöyle dediğini rivayet etti: “Allah Rasûlu (s.a.s) evimde dört rekât kuşluk namazı kıldı”.³¹

Hadise Şuayb Arnavut (ö.2016) ve Albâni (ö.1999) Ümmü Mübarek’in bilinmemesi sebebiyle zayıf hükmünü vermişlerdir.³²

3. Kuşluk Namazının Evvâbîn Namazı Olduğunu Bildiren Rivayet

Zeyd bir Erkam’dan (ra) rivayet edilen sıradaki hadis karşımıza iki şekilde çıkmaktadır. Rivayetlerin birinde Zeyd (ra) Hz. Peygamberin (s.a.v) duha namazını kılan insanlara vakti konusundaki uyarışını zikrederken, ikinci rivayette Peygamberin (s.a.v) fiilini tekrar ederek kendisi namaz kılan toplumu, Peygamberin (s.a.v) sözlerini hatırlatarak uyarmıştır.

... أَنَّ زَيْدَ بْنَ أَرْقَمٍ، رَأَى قَوْمًا يُصَلُّونَ مِنَ الضُّحَى، فَقَالَ: أَمَا لَقَدْ عَلِمُوا أَنَّ الصَّلَاةَ فِي غَيْرِ هَذِهِ السَّاعَةِ أَفْضَلُ، إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، قَالَ: «صَلَاةُ الْأَوَّابِينَ حِينَ تَرْمَضُ الْفَيْصَالُ»

...Zeyd bin Erkam kuşluk zamanı namaz kılan birtakım insanlar görmüş ve demiş: “Bu adamlar pek âlâ bilirler ki, bu saatten başka zamanda namaz kılmak daha faziletlidir. Çünkü

²⁹ Ahmed, 41, 265.

³⁰ Albâni, *İrvâu'l-Galil fî tahrîci ehâdisi Menâri's-Sebil*, C II, Mektebetu'l-İslâmiyye, Beyrût 1985, s 215.

³¹ Ahmed, 40, 512; 42, 131.

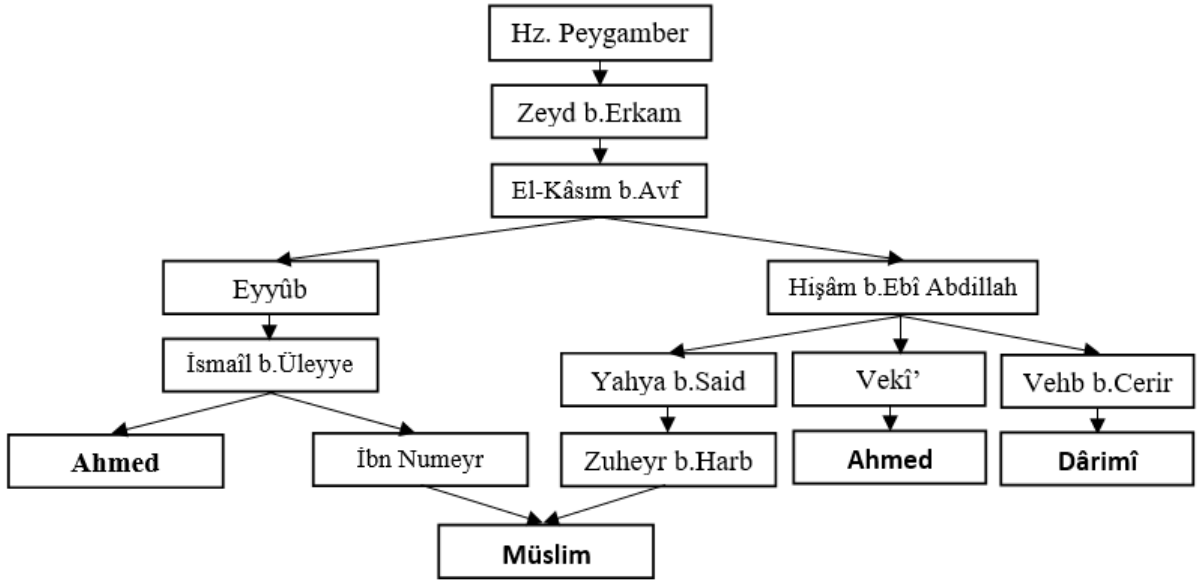
³² Bkz.: Albâni, *İrvâu'l-Galil fî tahrîci ehâdisi Menâri's-Sebil*, C II, Mektebetu'l-İslâmiyye, Beyrût 1985, s 214; Hanbel, *Müsned*, C XL, Muessesetu'r-risâle, thk.: Şuayb Arnavut, 2001, s 512.

Rasûlullah (s.a.v) “Evvâbîn namazı, sıcağın deve yavrularının ayakları yandıği zaman kılınır” buyurmuştur”.³³

... عَنْ زَيْدِ بْنِ أَرْقَمٍ، قَالَ: خَرَجَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَلَى أَهْلِ قُبَاءَ وَهُمْ يُصَلُّونَ، فَقَالَ: «صَلَاةُ الْأَوَّابِينَ إِذَا رَمَضَتِ الْفِصَالُ»

...Zeyd bin Erkam şöyle demiş: “Rasûlullah (s.a.v) Kubalılarının yanına gitti. Vardığında onlar namaz kılıyorlardı. Rasûlullah (s.a.v) onlara: “Evvâbîn namazı, sıcağın deve yavrularının ayakları yandıği zamandır” buyurdular”.³⁴

Hadisin isnad tablosu şöyledir:

İmam Ahmed’in rivayetinde ” إِذَا رَمَضَتِ الْفِصَالُ مِنَ الضُّحَىٰ kuşluk vakti deve yavrularının ayakları yandıği zamandır” ziyadesi yer almaktadır.

Hadiste Peygamber’in (s.a.v) kuşluk vakti namaz kılan insanları görüp onları bu namazdan alıkoymaması, aksi olarak onlara daha da efdal bir vakit tavsiye etmesi bu namazın varlığını gösteren açık delillerdendir.

³³ Müslim, “Salât’ül-müsâfirîne ve kasrihâ” 143; Ahmed, 32, 21.

³⁴ Müslim, “Salât’ül-müsâfirîne ve kasrihâ” 144; Ahmed, 9, 32; Dârimî, “Salât” 153.

Evvâb kelimesi itaat eden manasına mubâlağa sıygasıdır. Bu durumda “Salâtu’l-Evvâbin” “Allaha çok itaat edenlerin namazı” demek olur.

تَرْمُدُ (Termudu) fiili رَمَى (ramâ) mastarından alınmıştır ki, kumun güneşten pek ziyade ısınması manasına gelir. Fisâl kelimesi fasîl’in cemi olup deve yavruları demektir. Hadisin manası “Evvâbîn namazı güneşin sığıcağından deve yavrularının ayakları kumda yandığı zaman kılınır” demektir. Bu hadis kuşluk namazının efdal olan vaktini bildirmektedir.³⁵ Aynı anda hadis kuşluk namazının güneş doğduktan sonra kılınacağına caiz olduğunu gösterir, çünkü Peygamber (s.a.v) onların o vakitte namaz kılmalarını yasaklamamıştır.³⁶

İbnü’l-Cevzi (ö. 597/1211) *Keşfü’l-müşkil min hadisi’s-Sahihayn* isimli eserinde bunu zikretmiş ve “Bu hadiste kuşluk namazının en efdal vaktine işaret vardır” demiştir.³⁷

İmam Nevevi, (ö. 676/1277) “Mezhebimize göre kuşluk namazının vakti güneş doğumundan zevâle kadar caiz olsa da en faziletli vakti bu hadiste belirtildiği üzeredir” demiştir.³⁸

İbnu’l-Arabi (ö. 543/1148) hadisi zikrederek “bu hadiste Hz. Davud’un (as) örnek alınmasına işaret vardır” demiştir. Allah onun hakkında ” إِنَّهُ أَوَّابٌ ” o, daima Allah’a yönelirdi”³⁹ demiştir. Allah bu ayetten hemen sonra Hz. Davud’un işrâk ve akşam vakti Allah’ı tesbih ettiğini hatırlatmıştır. Kuşluk vakti namaz kılmakla Allah’ı tesbih edenin Hz. Davud (as) gibi “evvâb” olacağı bu hadiste gözükmemektedir.⁴⁰

Hadis bu vakitte kuşluk namazının müstehab olmasına delalet eder. Bazıları Zeyd b. Erkam’ın “bu saatten başka zamanda namaz kılmak daha faziletlidir” sözünü kuşluk

³⁵ Davudoğlu, Ahmed, *Sahih-I Müslim Tercemesi ve Şerhi*, C IV, Sönmez Neşriyat, İstanbul, 1977, s 244.

³⁶ el-Aynî, Ebû Muhammed Mahmud b. Ahmed, *Umdetu’l-kâri şerhu Sahih’il-Buhârî*, C VII, Dâru İhyâu’t-turâsi’l-Arabi, Beyrût, s 240.

³⁷ İbnü’l-Cevzi, Ebü’l-Ferec Cemâlüddin Abdurrahmân, *Keşfü’l-müşkil min hadisi’s-sahihayn*, C II, Dâru’l-vatan, Riyâd 1997, s 228.

³⁸ en-Nevevî, *el-Minhâc fî şerhi Sahihi Müslim b. el-Haccâc*, C VI, Dâr’u İhyâu’t-turâsi’l-Arabi, Beyrût 1392, s 30.

³⁹ Sâd 38/17.

⁴⁰ İbnu’l-Arabi, Muhammed bin Abdillâh, *Ârizatu’l-ahvezî şerh-i Sahihi’t-Tirmizî*, C I, Dâru’l-kitâbi’l-Arabî, s 260

namazının nefyi gibi anlamışlardır. Ama durum böyle değildir. Bilakis bu sözden kastedilen husus namazı daha efdal olan vakte kadar geciktirmektir.⁴¹

Bazıları evvâbîn namazının kuşluk namazı değil de akşam ve yatsı arasında kılınan bir namaz olduğunu söylemişlerdir. Ama bunu destekleyen sahih bir rivayet yoktur. Aksi olarak kuşluk namazının evvâbîn namazının ta kendisi olduğunu gösteren sahih rivayetler vardır.

أَخْبَرَنَا أَبُو النَّضْرِ الْفَقِيه، ثنا عُثْمَانُ بْنُ سَعِيدِ الدَّارِمِي، ثنا إِسْمَاعِيلُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ زُرَّارَةَ الرَّقِئِي، ثنا خَالِدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ عَمْرٍو، عَنْ أَبِي سَلَمَةَ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «لَا يَحَافِظُ عَلَى صَلَاةِ الضُّحَى إِلَّا أَوَّابٌ» قَالَ: «وَهِيَ صَلَاةُ الْأَوَّابِينَ»

...Ebû Hureyre'den (ra) Rasûlullah'ın (s.a.v) şöyle söylediğini rivayet olundu: “Kuşluk namazını yalnız evvâb olan korur ve o evvâbîn namazıdır.” Hadis Müslim'in şartlarına göre sahihtir.⁴² Bu hadisin aynısı İbn Huzeymenin Sahih'inde ve Beyhakî'nin *Şuabu'l-Îmân* adlı eserinde geçmektedir.⁴³

Evvâbîn namazının akşam namazından sonra kılınan namaza denildiğini söyleyenlerin delil olarak getirdikleri rivayetler ise şunlardır.

a. أَخْبَرَكَمُ أَبُو عُمَرَ بْنُ حَيَوِيهِ قَالَ: حَدَّثَنَا يَحْيَى قَالَ: حَدَّثَنَا الْحُسَيْنُ قَالَ: أَخْبَرَنَا ابْنُ الْمُبَارَكِ قَالَ: حَدَّثَنِي حَيَوَةُ بْنُ شُرَيْحٍ قَالَ: حَدَّثَنِي أَبُو صَخْرٍ، أَنَّهُ سَمِعَ مُحَمَّدَ بْنَ الْمُنْكَدِرِ يُحَدِّثُ، أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «مَنْ صَلَّى مَا بَيْنَ الْمَغْرَبِ إِلَى صَلَاةِ الْعِشَاءِ، فَإِنَّهَا صَلَاةُ الْأَوَّابِينَ»

...Muhammed bin Munkedir Peygamber'den (s.a.v) şöyle rivayet ediyor: “Kim akşamla yatsı arasında namaz kılsa bu evvâbîn namazıdır”.⁴⁴ Bu hadisi tabiin olan Muhammed b. Munkedir direkt Peygamberden rivayet ettiği için Mürseldir ve bu sebeple zayıftır.

⁴¹ eş-Şevkânî, *Neylü'l-Evtâr*, C III, Dâru'l-hadis, Mısır 1993, s 81.

⁴² Hâkim, Muhammed b. Abdillâh en-Neysaburi, *el-Mustedrek 'alâ's-Sahihayn*, C I, Dâru'l-kutubu'l-ilmîyye, Beyrût, 1990, s 314.

⁴³ Bkz.: İbn Huzeyme, Muhammed b. İshak, *Sahih İbn Huzeyme*, C II, Mektebetu'l-İslemiy, Beyrût, s 228; Beyhakî, Ahmed bin Hüseyin, *Şuabu'l-Îmân*, C IV, Mektebetu'l-rüşd, Riyad 2003, s 454.

⁴⁴ İbnü'l-Mübarek, Abdullah, *Ez-Zühed ve'r-Rakâik*, Dâru'l-kutubi'l-ilmîyye, Beyrût, s 445.

b. أَخْبَرَكُمْ أَبُو عُمَرَ بْنُ حَيَوِيهِ قَالَ: حَدَّثَنَا يَحْيَى قَالَ: حَدَّثَنَا الْحُسَيْنُ قَالَ: أَخْبَرَنَا ابْنُ الْمُبَارَكِ قَالَ: أَخْبَرَنَا مُوسَى بْنُ عُبَيْدَةَ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُبَيْدَةَ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍو بْنِ الْعَاصِ قَالَ: «صَلَاةُ الْأَوَائِبِينَ الْخُلُوةُ الَّتِي بَيْنَ الْمَغْرِبِ وَالْعِشَاءِ، حَتَّى يَثُوبَ النَّاسُ إِلَى الصَّلَاةِ»

...Abdullah bin Amr bin As şöyle dedi: “Evvâbîn namazı akşamla yatsı arasında, insanların yatsı namazına başlayana kadar kılacakları namazdır”.⁴⁵ Hadisin râvileri arasında Musa bin Ubeyde var ki, Buhârî (ö. 256/870) İmam Ahmed’den (ö. 241/855) naklen onun “munkerul-hadis” olduğunu söylemiştir.⁴⁶ Aynı kişi hakkında el-Mizzî (ö. 742/1341) de Ali b. Medîni’nin “Zayıftır, münker hadisler rivayet ediyor” dediğini nakletmiştir.⁴⁷

c. حَدَّثَنَا وَكَيْعٌ، قَالَ: نَا مُوسَى بْنُ عُبَيْدَةَ، عَنْ أُخِيهِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُبَيْدَةَ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍو، قَالَ: «صَلَاةُ الْأَوَائِبِينَ، مَا بَيْنَ أَنْ يَلْتَوِيَ أَهْلُ الْمَغْرِبِ، إِلَى أَنْ يَثُوبَ إِلَى الْعِشَاءِ»

...Abdullah b. Ömer’den şöyle rivayet olundu: “Evvâbîn namazı akşamla yatsı arasındadır”.⁴⁸ Bu hadisin râvileri arasında da tenkit edilen Musa bin Ubeyde vardır. Bu ravi sebebiyle söz konusu iki hadis zayıf sayılmaktadır.

d. أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْحَافِظُ، ثنا أَبُو الْعَبَّاسِ هُوَ الْأَصَمُّ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ الصَّغَانِيُّ، ثنا الْأَشْيَبِيُّ، ثنا ابْنُ لَهْبَعَةَ قَالَ: وَقَالَ أَبُو عَقِيلٍ زُهْرَةُ بْنُ مَعْنِدٍ: سَمِعْتُ ابْنَ الْمُنْكَدِرِ، وَأَبَا حَازِمٍ يَقُولَانِ: {تَتَجَافَى جُنُوبُهُمْ عَنِ الْمَضَاجِعِ} " هِيَ مَا بَيْنَ الْمَغْرِبِ وَصَلَاةِ الْعِشَاءِ، صَلَاةُ الْأَوَائِبِينَ "

...Ebû Akîl Zühre b. Ma’bed dedi: İbnu Munkedir ve Ebâ Hâzimi “ Onların yanları yataklardan uzaklaşır”⁴⁹ ayeti hakkında, “bu akşamla yatsı arasındadır, evvâbîn namazıdır” dediklerini duydum.⁵⁰ Rivayetten de gözüktüğü gibi bu da Peygamber’e kadar ulaşmayan bir rivayettir. İbnu Munkedir ve Ebû Hâzimi tabiin âlimlerdendir.

⁴⁵ İbnü’l-Mübarek, a.g.e., s 445.

⁴⁶ Buhârî, Muhammed bin İsmâil, *Kitabu’d-Du’afê*, Mektebetu İbn Abbas, 2005, s 126.

⁴⁷ el-Mizzî, Cemâlüddîn Yûsuf b. Abdirrahmân, *Tehzîbü’l-Kemâl fî esmâi’r-ricâl*, C XXIX, Muessesetu’r-risâle, Beyrût 1980, s 111.

⁴⁸ İbn Ebî Şeybe, Ebû Bekr, *el-Musannef*, C II, Mektebetu’r-rüşd, Riyad 1409, s 14.

⁴⁹ Secde 16/32.

⁵⁰ Beyhakî, *es-Sunenu’l-Kubrâ*, C III, Dâru’l-kutubu’l-ilmiyye, Beyrût 2003, s 23: *Şuabu’l-Îmân*, C IV, Mektebetu’l-rüşd, Riyad 2003, s 478.

e. حَدَّثَنَا أَبُو كُرَيْبٍ يَعْنِي مُحَمَّدَ بْنَ الْعَلَاءِ الْأَهْمَدَانِيَّ الْكُوفِيَّ قَالَ: حَدَّثَنَا زَيْدُ بْنُ الْحُبَابِ قَالَ: حَدَّثَنَا عُمَرُ بْنُ أَبِي خَنْعَمٍ، عَنْ يَحْيَى بْنِ أَبِي كَثِيرٍ، عَنْ أَبِي سَلَمَةَ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «مَنْ صَلَّى بَعْدَ الْمَغْرِبِ سِتَّ رَكَعَاتٍ لَمْ يَتَكَلَّمْ فِيهَا بَيِّنَةً بِسُوءٍ عُذِلَ لَهُ بِعِبَادَةِ ثِنْتَيْ عَشْرَةَ سَنَةً»

...Ebû Hureyre'dan rivayet edildiğine göre Peygamber (s.a.v) şöyle buyurmuştur. “Kim akşam namazından sonra arasında fena söz söylemeden altı rekât kılırsa bu onun için on iki yıllık ibadete denk tutulur”.⁵¹

Hadisin râvisi olan Ömer b. Ebî Has'am hakkında el-Mizzî (ö. 742/1341) “munkeru'l-hadis”, “da'ifu'l-hadis”, “zêhibu'l-hadis” ibarelerini kullanmıştır.⁵²

Tüm bu hadisleri göz önünde bulundurarak, evvâbîn namazının kuşluk vakti kılınan namazın ismi olduğunu veya kuşluk vakti kılınan namazın evvâbîn namazı olduğunu söyleye biliriz.

4. Hz. Peygamber'in (s.a.v.) Kuşluk Namazını Ebû Hureyre'ye Vasiyet Ettiği Rivayet

... عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، قَالَ: أَوْصَانِي خَلِيلِي بِثَلَاثٍ لَا أَدْعُهُنَّ حَتَّى أَمُوتَ: «صَوْمُ ثَلَاثَةِ أَيَّامٍ مِنْ كُلِّ شَهْرٍ، وَصَلَاةُ الضُّحَى، وَتَوَمُّ عَلَى وَثْرٍ»

...Ebû Hureyre (ra) şöyle dedi: Halil'im bana ölünceye kadar terk etmeyeceğim üç şeyi vasiyet etti, her aydan üç gün oruç tutmak, kuşluk namazı, uyumadan vitir kılmak.⁵³

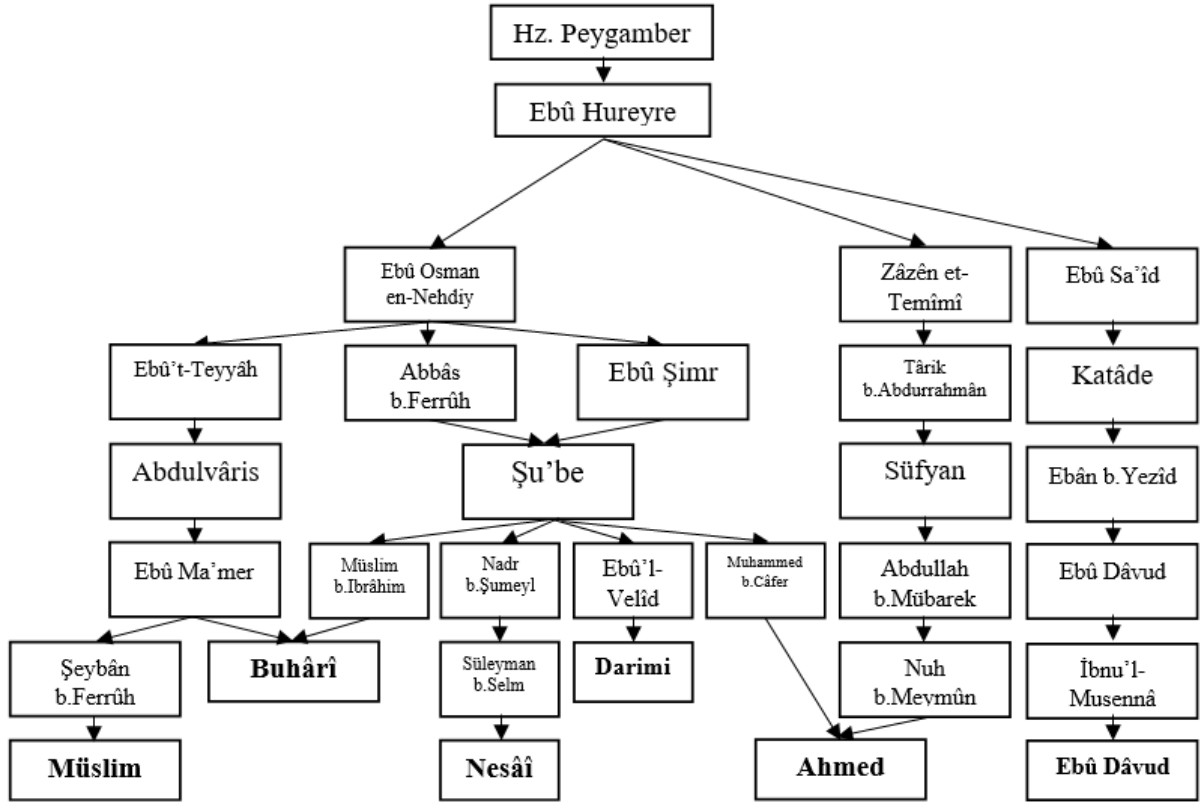
Müslim rivayetinde “وَرَكَعَتِي الضُّحَى” iki rekât kuşluk namazı” ibaresi kullanılmıştır. Bu rivayet açık olarak kuşluk namazının iki rekât kılınabileceğini göstermektedir.

Hadisin isnad tablosu şöyledir:

⁵¹ Tirmizî, “Salât” 105; İbn Mâce “İkâmetü's-salât ve's-sünnetü fi'hâ” 113.

⁵² el-Mizzî, *Tehzîbü'l-kemâl fi esmâi'r-ricâl*, C XXI, Muessesetu'r-risâle, Beyrût 1980, s 408.

⁵³ Buhârî, “Ebvâbu't-tatavvu” 5, “Savm” 59; Müslim, “Salât'ül-müsâfirîne ve kasrihâ” 85; Ebû Dâvud, “Salât” 342; Nesâî, “Kiyâmu'l-leyli ve tatavvu'n-nehâri” 28; Ahmed, 15, 119; 16, 13; Dârimî, “Salât” 151.

Ebû Hureyre'nin Peygamber'i (s.a.v) "Halil'im" diye adlandırması, Peygamberin (s.a.v) "arkadaş edinirsem muhakkak Ebû Bekr'i arkadaş edinirdim" hadisine muarız düşmemektedir. Ola bilsin Ebû Hureyre'nin buradaki kastı Peygamber'e olan sevgisi ve onun ashabından olduğunu göstermektedir.⁵⁴

"لَا أَدْعُهُنَّ حَتَّى أَمُوتَ" ölünceye kadar terk etmeyeceğim üç şey" cümlesi Ebu Hureyre'nin kendi sözleri olması ile beraber Peygamber'in Ebû Hureyre'ye vasiyeti olması ihtimalini de taşımaktadır.⁵⁵

Buhârî hadisi "بَابُ صَلَاةِ الضُّحَى فِي الْحَضَرِ" "hazarda kuşluk namazı babı" başlığı altında rivayet etmiştir. Buhârî şârihi Bedruddini'l-Aynî (ö. 855) hadiste geçen "لَا أَدْعُهُنَّ حَتَّى أَمُوتَ"

⁵⁴ İbn Hacer, *Fethu'l-bârî bi-şerhi Sahîhi'l-Buhârî*, C III, Dâru'l-ma'rife, Beyrût 1379, s 57.

⁵⁵ İbn Hacer, a.g.e., C III, s 57.

ölünceye kadar terk etmeyeceğim” lafzının mutlak olup hazarla beraber seferi de kapsadığını söylemiştir.⁵⁶

Bu hadis kuşluk namazının müstehab olmasına delildir. Peygamber’in (s.a.v) bu namazı devamlı kılmaması bu müstehablığı ortadan kaldırmaz. Çünkü müstehablık hükmü, bu hadiste de olduğu gibi, Peygamberin (s.a.v) sözü ile sabittir. Ayrıca müstehab hükmü için delillerin fazla olmasına da gerek yoktur.⁵⁷

Abdullah b. Abdirrahman (ö. 1423/2002) “*Umdetu’l-Ahkâm*”ın şerhi olan *Teysiru’l-Allêm şerhu Umdetu’l-Ahkâm* adlı eserinde bu hadisin nebevi üç vasiyeti içerdiğini bildirerek aşağıdaki hükümleri çıkarmıştır.

“1. Her aydan üç gün oruç tutmak: Her hasenatın karşılığı on misli olduğu için üç günlük oruç bir aya denk gelmektedir. 2. Kuşluk namazının müstehab olması ve gece namazına kalkamayanların bu namazı devamlı kılması: Bu vasiyetin Ebû Hureyre’ye verilmiş olmasının hikmeti de onun gece saatlerine kadar ilime meşgul olup gece namazını kılamaması sebebi ile onun yerine geçecek kuşluk namazını kılmasının istenmesidir. 3. Gecenin sonunda kalkamayanlar için vitri uyumadan kılmaları, kalkabilenler için ise vitri geciktirmenin daha efdal olması: 4. Bu zikrolunan üç hüküm nebevî bir vasiyet olduğu için onlara özen gösterip, yerine yetirmekte istekli olmak”.⁵⁸

5. Hz. Peygamber’in (s.a.v.) Kuşluk Namazını Ebu’d-Derdâ’ya Vasiyet Ettiği Rivayet

... عَنْ أَبِي الدَّرْدَاءِ، قَالَ: أَوْصَانِي حَبِيبِي صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِثَلَاثٍ، لَنْ أَدْعُهُنَّ مَا عَشْتُ: «بِصِيَامِ ثَلَاثَةِ أَيَّامٍ مِنْ كُلِّ شَهْرٍ، وَصَلَاةِ الضُّحَى، وَبِأَنْ لَا أَنَامَ حَتَّى أُوتِرَ»

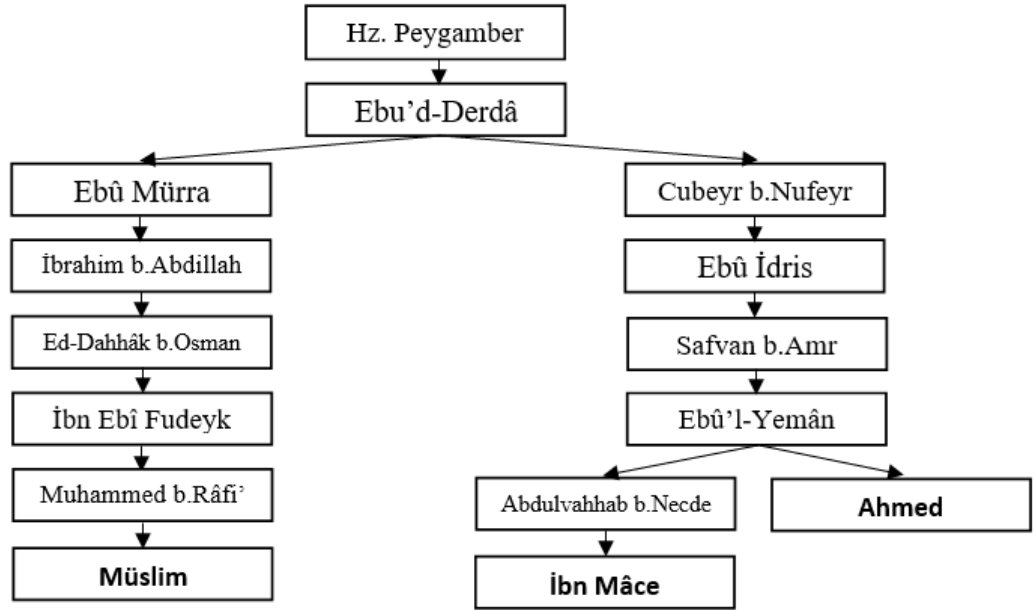
⁵⁶ el-Aynî, *Umdetu’l-kâri şerhu Sahih’il-Buhârî*, C VII, Dâru ihyâu’t-turâsi’l-Arabi, Beyrût, s 242.

⁵⁷ İbn Dakîkul’id, Muhammed b. Ali, *İhkâmu’l-ahkâm şerhu Umdeti’l-ahkâm*, C II, Sünnetu’l-Muhammediyye, s 33.

⁵⁸ Abdullah el-Bessâm, b. Abdirrahman, *Teysiru’l-allêm şerhu Umdeti’l-ahkâm*, Mektebetu’t-tâbi’in, Kahire 2006, s 343.

...Ebu'd-Derdâ'dan şöyle dediği rivayet olunmuştur; “Habibim bana yaşadığım sürece terk etmeyeceğim üç şeyi vasiyet etti: Her aydan üç gün oruç tutmak, kuşluk namazı, uyumadan önce vitri kılmak”.⁵⁹

Hadisin isnad tablosu şöyledir:

İmam Nevevi (ö. 676/1277), “Bu ve Ebû Hureyre hadisinde kuşluk namazına teşvik vardır” demiştir.⁶⁰

İbn Mâce'nin rivayet ettiği bir hadiste de Ebud-Derdâ'nın vasiyet gereği kuşluk namazını kıldığı ortaya çıkmaktadır.

حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ قَالَ: حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ قَالَ: حَدَّثَنَا شُعْبَةُ، عَنْ عَطَاءِ بْنِ السَّائِبِ، عَنْ أَبِي عَبْدِ الرَّحْمَنِ، أَنَّ رَجُلًا أَمَرَهُ أَبُوهُ أَوْ أُمُّهُ - شَكَ شُعْبَةُ - أَنْ يُطَلِّقَ امْرَأَتَهُ، فَجَعَلَ عَلَيْهِ مِائَةَ مُحَرَّرٍ، فَأَتَى أَبَا الدَّرْدَاءِ، فَإِذَا هُوَ يُصَلِّي الضُّحَى وَيُطِيلُهَا، وَصَلَّى مَا بَيْنَ الظُّهْرِ وَالْعَصْرِ، فَسَأَلَهُ، فَقَالَ أَبُو الدَّرْدَاءِ: «أَوْفِ بِذُرِّكَ، وَبِرِّ وَالِدَيْكَ» وَقَالَ أَبُو الدَّرْدَاءِ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، يَقُولُ: «الْوَالِدُ أَوْسَطُ أَبْوَابِ الْجَنَّةِ، فَحَافِظُ عَلَى وَالِدَيْكَ أَوْ اتْرُكْ»

...Abdurrahman'dan rivayete göre, bir adamın babası veya annesi (ravi Şu'be şüphe etmiştir) karısını boşamasını emretmiştir. Adam da (karısını boşamak istemediği için)

⁵⁹ Müslim, “Salât'ül-müsâfirîne ve kasrihâ” 86; Ebû Dâvud, “Salât” 342; Ahmed, 45, 534.

⁶⁰ en-Nevevî, *el-Minhâc fî şerhi Sahîhi Müslim b. el-Haccâc*, C V, Dâru İhyâu't-turâsi'l-Arabi, Beyrût 1392, s 234.

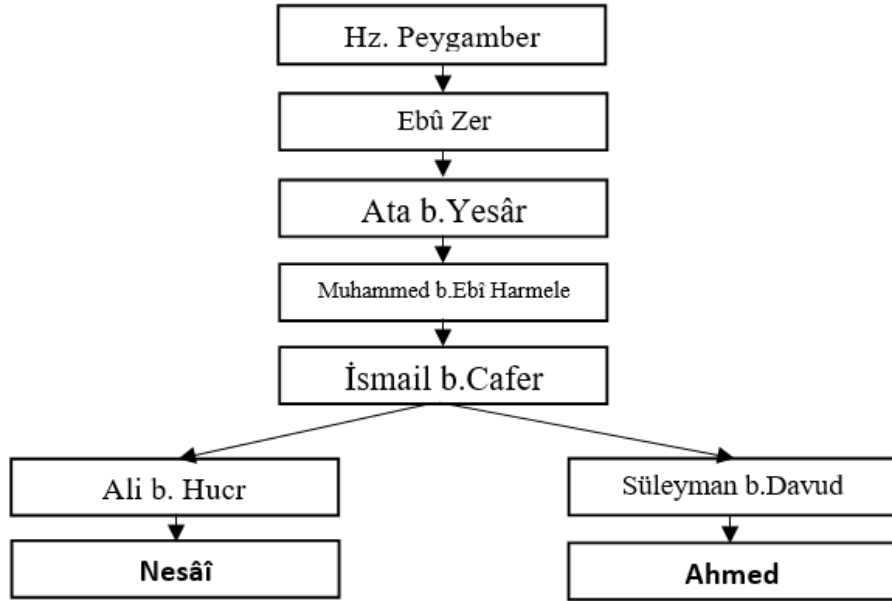
boşadığında yüz köleyi hürriyetine kavuşturmayı adadı. O adam Ebu'd-Derdâ'nın yanına vardı. Baktı ki Ebu'd-Derdâ kuşluk namazı kılıyor ve namazını uzatıyordu. Öğle ile ikinci arasında da namaz kılırdı. Adam durumu ona sordu. Ebu'd-Derdâ da dedi ki: “Adadığın şeyi yerine getir ve anne babana itaat et. Ebu'd-Derdâ sözünü şöyle sürdürdü: “Baba cennet kapılarının en hayırlısından girmeye vesiledir. Öyleyse anne-babanın hakkını güzelce koru veya terk et”.⁶¹

6. Hz. Peygamber'in (s.a.v) Kuşluk Namazını Ebû Zerr'e Vasiyet Ettiği Rivayet

... عَنْ أَبِي ذَرٍّ، قَالَ: أَوْصَانِي حَبِيبِي صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِثَلَاثَةٍ لَا أَدْعُهُنَّ إِنْ شَاءَ اللَّهُ تَعَالَى أَبَدًا: أَوْصَانِي بِصَلَاةِ الضُّحَى، وَبِالْوُتْرِ قَبْلَ النَّوْمِ، وَبِصِيَامِ ثَلَاثَةِ أَيَّامٍ مِنْ كُلِّ شَهْرٍ.

...Ebû Zer'den şöyle rivayet edilmiştir; Habibim bana asla terk etmeyeceğim üç şeyi vasiyet etti, kuşluk namazı, uykudan önce vitir, her ay üç gün oruç.⁶²

Hadisin isnad tablosu şöyledir:

Hadis hakkında Mahmud el-Aynî (ö. 855/1451) şunları söylemiştir: Zikrettiğimiz bu üç hadiste kuşluk namazının faziletine delil vardır. Eğer “bu üç vasiyete devam etmenin

⁶¹ İbn Mâce, “Talâk” 36.

⁶² Nesâî, “Kitâbu’s-Siyâm” 81: Ahmed, 45, 407.

hikmeti nedir”? diye bir soru sorarsan, “ayda üç gün oruç tutmak nefsi oruç ibâdetine alıştıır, kuşluk namazı ise nefsi namaz ibadetine alıştıır, vitir de bedeninin rahatlayıp istirahat etmek istediğı zamanda ona namazı hatırlatır” cevabını veririm. Eğer, “neden Peygamber vasiyeti bu sahabelere tahsis etmiş”? diye soracak olursan da cevabım, “bu sahabeler mal sahibi olmayan fakir insanlardır. Bu vasiyetler de en şerefli ibâdet olan namaz ve orucu kapsamaktadır. Bu tür insanlara bu tür ibadet daha uygun düşmektedir” şeklinde olur.⁶³

7. Kuşluk Namazının Sadaka Yerine Gececek Fazilette Olduğunu Bildiren Rivayet

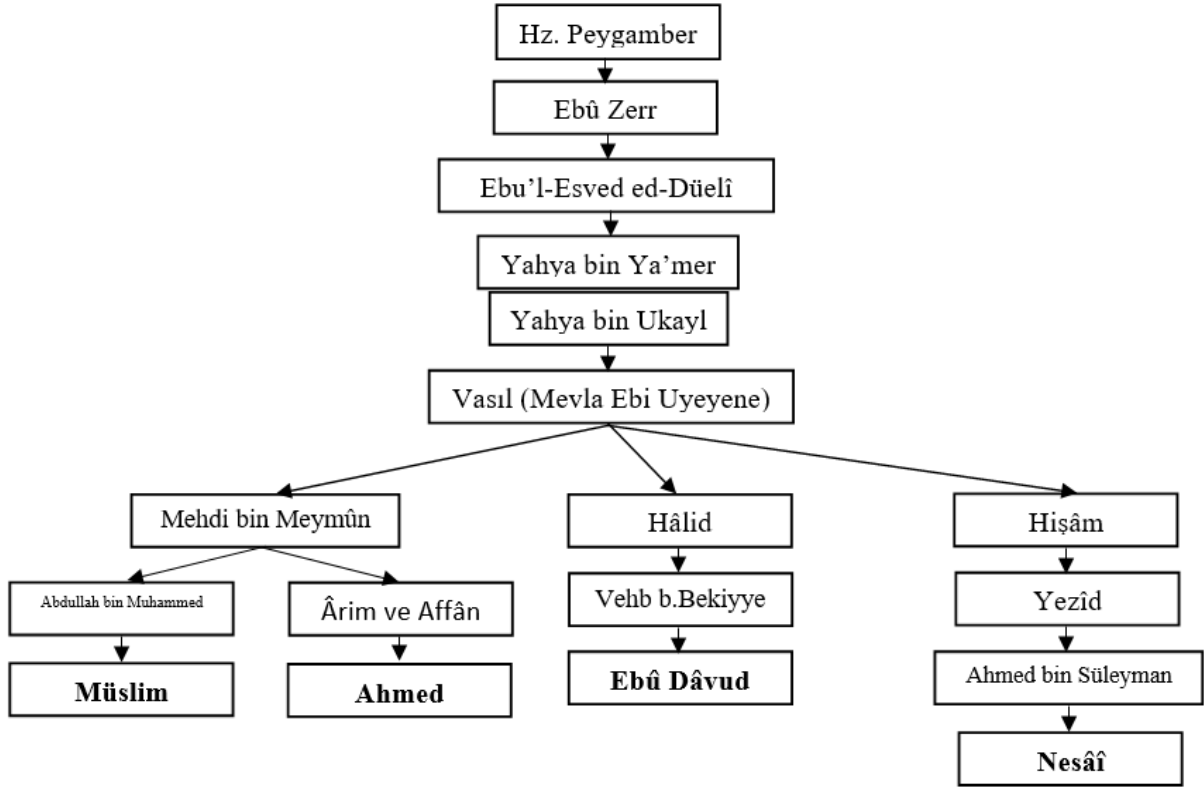
... عَنْ أَبِي ذَرٍّ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، أَنَّهُ قَالَ: «بُصِيحٌ عَلَى كُلِّ سَلَامَةٍ مِنْ أَحَدِكُمْ صَدَقَةٌ، فَكُلُّ تَسْبِيحَةٍ صَدَقَةٌ، وَكُلُّ تَحْمِيدَةٍ صَدَقَةٌ، وَكُلُّ تَهْلِيلَةٍ صَدَقَةٌ، وَكُلُّ تَكْبِيرَةٍ صَدَقَةٌ، وَأَمْرٌ بِالْمَعْرُوفِ صَدَقَةٌ، وَنَهْيٌ عَنِ الْمُنْكَرِ صَدَقَةٌ، وَجُزْءٌ مِنْ ذَلِكَ رَكَعَتَانِ يَرْكَعُهُمَا مِنَ الضُّحَى.

...Ebû Zerr (ra)'tan rivayet edildiğine göre, Peygamber (sav) şöyle buyurmaktadır: “Sizden her birinin, her bir eklemine karşılık bir sadaka vermesi gerekir. Her tesbih, bir sadakadır. Her tahmîd, bir sadakadır. Her tehlîl, bir sadakadır. Her tekbîr, bir sadakadır. İyiliğı emretmek ve kötülükten men etmek de birer sadakadır. Bütün bunlara, kişinin kılacağı iki rekât kuşluk namazı yeterlidir.”⁶⁴

Hadisin isnad tablosu şöyledir:

⁶³ el-Aynî, *Umdetu'l-kâri şerhu Sahih'il-Buhârî*, C VII, Dâru ihyâu't-turâsi'l-Arabi, Beyrût, s 243.

⁶⁴ Müslim, “Salâtü'l-müsâfirîn ve kasrihâ” 84; Ebû Dâvud, “Salât” 301, “Edeb” 159; Ahmed 5, 167, 168.

Ebû Dâvud hadisin sıhhati hakkında kendi kitabında herhangi bir açıklamada bulunmamış, Albâni (ö.1999) kitabın tahkikinde hadisin sahih olduğunu söylemiştir.⁶⁵ Ahmed b. Hanbel'in *Müsned*'ini tahkik eden Şuayb Arnavut (ö.2016) da hadis hakkında "râvileri sağlam olan sahih hadistir" demiştir.⁶⁶

Hadisin metni Müslim, Ebû Dâvud ve Ahmed b. Hanbel'de aynıdır.

Bu hadis kuşluk namazının faziletine delalet eden en açık hadistir.⁶⁷ Müslim'de olan Hz. Âişe hadisinde insan bedeninde 360 eklem ve her ekleme sadaka gerektiğini görmekteyiz⁶⁸. Bu sadakaya kuşluk namazının yeterli olması, bu namazın sadaka ve Allah'ı zikretmeye eşit seviyede bir ibâdet olduğunu göstermektedir.

⁶⁵ Albâni, *Sahîhu Süneni Ebî Dâvud*, C V, Muessetü ğirâsi linneşri ve't-tevzî', Kuveyt, 2002, s 30.

⁶⁶ Hanbel, *Müsned*, C XXXV, Muessesetu'r-risâle, thk.: Şuayb Arnavut, 2001, s 387.

⁶⁷ İbn Abdilber, *el-İstizkâr*, C II, Dâru'l-kutubu'l-ilmiyye, Beyrût 2000, s 267

⁶⁸ Müslim, "Kusuf" 54.

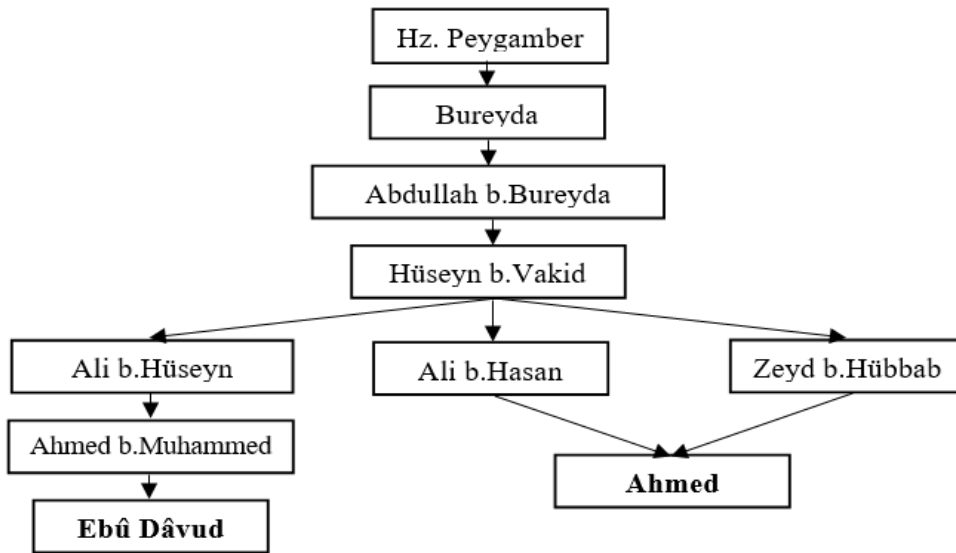
سُلَامَى (Sulâmâ) insan bedeninde olan kemik birleşmeleridir. Aslında el ve ayakta olan kemik eklemleri için kullanılsa da sonradan tüm bedendeki kemik birleşmelerine şamil edilmiştir. Arap dilinde bir diğer adı da الْمَفْصِل (el-mefsil) sözüdür ki diğer hadislerde bu söz kullanılmıştır⁶⁹.

8. Kuşluk Namazının Üç Yüz Altmış Sadakaya Denk Olduğunu Bildiren Rivayet

... سَمِعْتُ أَبِي بُرَيْدَةَ، يَقُولُ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، يَقُولُ: «فِي الْإِنْسَانِ ثَلَاثُ مِائَةٍ وَسِتُّونَ، مَفْصِلًا فَعَلَيْهِ أَنْ يَتَصَدَّقَ عَنْ كُلِّ مَفْصِلٍ مِنْهُ بِصَدَقَةٍ» قَالُوا: وَمَنْ يُطِيقُ ذَلِكَ يَا نَبِيَّ اللَّهِ؟ قَالَ: «النَّخَاعَةُ فِي الْمَسْجِدِ تَدْفِنُهَا، وَالشَّيْءُ تُنَجِّيهِ عَنِ الطَّرِيقِ فَإِنْ لَمْ تَجِدْ فَرَكْعَتَا الصُّحَى تُجْزئُكَ»

... Ebû Bureyda Peygamber’i (s.a.v) şöyle derken işitmiş: “İnsan bedeninde 360 mafsal vardır ki, her biri için birer sadaka vermesi lazım. Sahabe “buna kimin gücü yeter ki ey Allah’ın Nebisi?” dediler. Peygamber (s.a.v) şöyle cevap verdi: “Mescitte gördüğün bir tükürüğü gömmen, yolda insanlara eza veren bir şeyi kaldırmaman, bunlara da gücün yetmiyorsa kuşluk vaktinde iki rekât namaz kılman yeterlidir”.⁷⁰

Hadisin isnad tablosu şöyledir:

⁶⁹ el-İrâkî, *Tarhu`-t-tesrib fi şerhi`-t-Takrib*, C III, Dâru`l-fikri`l-Arabiyy, Beyrût, s 68.

⁷⁰ Ebû Dâvud, “Edeb” 175; Ahmed, 38, 104; 145.

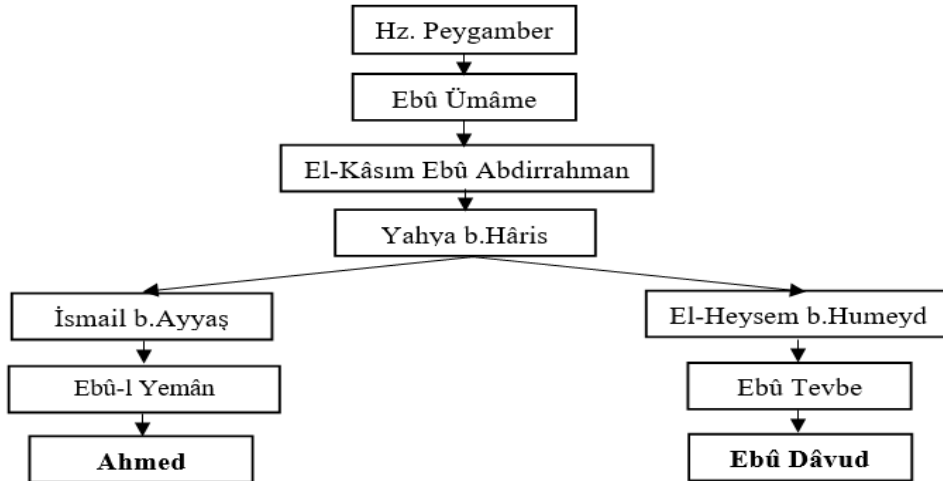
Bu son iki hadis kuşluk namazının faziletinin büyük olduğunu, derecesinin yüksek olduğunu ve meşruluğunu tekit eden en bariz delildir. Onun iki rekâtının üç yüz altmış sadakaya denk olması onu devamlı kılmayı gerekli kılmaktadır. Bu hadisler aynı anda tesbih, tekbir, tahmid ve tehlil zikirlerini bol bol yapmanın, iyiliği emredip kötülüğü nehyetmenin, yollardan eziyet verecek şeyleri kaldırmanın ve bu sadakanın yerine geçecek diğer ibâdetleri yapmanın müstehab olduğuna delildir.⁷¹

9. Kuşluk Namazı İçin Yorulmanın Sevabını Bildiren Rivayet

... عَنْ أَبِي أُمَامَةَ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «مَنْ خَرَجَ مِنْ بَيْتِهِ مُتَطَهِّرًا إِلَى صَلَاةٍ مَكْتُوبَةٍ فَأَجْرُهُ كَأَجْرِ الْحَاجِّ الْمُحْرَمِ، وَمَنْ خَرَجَ إِلَى تَسْبِيحِ الضُّحَى لَا يَنْصِبُهُ إِلَّا إِيَّاهُ فَأَجْرُهُ كَأَجْرِ الْمُعْتَمِرِ، وَصَلَاةٌ عَلَى أَثَرِ صَلَاةٍ لَا لَعْوَ بَيْنَهُمَا كِتَابٌ فِي عِلِّيِّينَ»

...Ebû Ümâme Rasûlullah'ın (s.a.v) şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir: Evinden abdest alarak farz bir namaza çıkan kişinin sevabı ihrama girip hac edenin sevabı gibidir. Bir kimse kuşluk namazı için bulunduğu yerden çıkar da bu çıkışındaki yorulmanın sebebi yalnız kuşluk namazı olursa o kişinin sevabı umre yapanın sevabı gibidir. Aralarında boş ve bâtil söz olmaksızın bir namazın peşinden kılınan bir namaz illiyinde yazılır.⁷²

Hadisin isnad tablosu şöyledir:

⁷¹ eş-Şevkânî, *Neylü'l-Evtâr*, C III, Dâru'l-hadis, Mısır 1993, s78.

⁷² Ebû Dâvud, "Salât" 49. Ahmed, 36, 640.

Albâni (ö.1999) hadis hakkında “isnadı hasendir” demiştir. Hadisin ravilerinin hepsi sikadır. Yalnız Kasım İbnu Abdirrahman eş-Şâmî ed-Dimaşkî hakkında ihtilaf vardır. İbnu Ma’in, el-İclî, Yakup b. Sufyân ve Tirmizî onu “Sika” olarak görmüşler, buna mukabil Cafer b. Zubejr, Yuşr b. Numeyr, Ali b. Yezid onun zayıf olduğu kanaatindedirler.⁷³

İmam Ahmed’in Müsned’ini tahkik eden Şuayb Arnavut (ö.2016) hadis hakkında, “hadis sahih, ravileri de hasendir” demiştir.⁷⁴

Hadisin zahirinden insanın evinden çıkıp kuşluk namazı için mescide gitmesi anlaşılrsa da hadisin aslında mescit sözü hiç geçmemektedir. Bu hadisi, “insan evinden, işinden, meşguliyetinden uzaklaşıp kuşluk namazına giderse” şeklinde anlamak daha doğru olur.⁷⁵

10. Kuşluk Namazının Faziletini Gösteren Zayıf Rivayetler

Kuşluk namazının faziletine dair farklı rivayetler olsa da bu rivayetler senetleri itibariyle zayıf sayılmışlardır. O rivayetler şunlardır:

a. *Kuşluk namazını korumanın günahların bağışlanmasına sebep olacağını bildiren rivayet*

حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ قَالَ: حَدَّثَنَا وَكَيْعٌ، عَنِ النَّهَّاسِ بْنِ قَهْمٍ، عَنِ شَدَّادِ أَبِي عَمَّارٍ، عَنِ أَبِي هُرَيْرَةَ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «مَنْ حَافَظَ عَلَيَّ شَفَعَةَ الضُّحَى، غُفِرَتْ لَهُ ذُنُوبُهُ وَإِنْ كَانَتْ مِثْلَ زَبَدِ الْبَحْرِ»

Ebû Hureyre’den şöyle rivayet olundu. Peygamber (s.a.s) şöyle buyurmuştur: “Kim kuşluk namazını korursa günahları bağışlanır, denizköpükleri kadar olsa bile”.⁷⁶

Ahmed b. Hanbel’in Müsnedini tahkik eden Şuayb Arnavut (ö.2016) da hadis hakkında şöyle demiştir: “Hadis en-Nuhâs bin Kahm sebebiyle zayıftır. Aynı zamanda Şeddâd Ebû Hureyre’den duymamıştır”.⁷⁷

b. *Kuşluk namazını on iki rekât kılmanın faziletine dair rivayet*

⁷³ Albâni, *Sahîhu Süneni Ebî Dâvud*, C III, Muessetu ğirâsi linneşri ve’t-tevzi’, Kuveyt, 2002, s 84.

⁷⁴ Hanbel, *Müsned*, C XXXVI, Muessesetu’r-risâle, thk.: Şuayb Arnavut, 2001, s 640.

⁷⁵ Ali el-Kârî, Ali bin Muhammed, *Mirkâtu’l-mefâtiħ şerhu Mişkâti’i-mesâbih*, C II, Dâru’l-fikr, Beyrût 2002, s 612.

⁷⁶ Tirmizî, “Ebvâbu’l-vitr” 15; İbn Mâce, “İkâmetü’s-salât ve’s-sünnetu fihâ” 187; Ahmed, 15, 446.

⁷⁷ Hanbel, *Müsned*, C XV, Muessesetu’r-risâle, thk.: Şuayb Arnavut, 2001, s 446.

حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ نُمَيْرٍ، وَأَبُو كُرَيْبٍ، قَالَا: حَدَّثَنَا يُونُسُ بْنُ بُكَيْرٍ قَالَ: حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ، عَنْ مُوسَى بْنِ أَنَسٍ، عَنْ ثُمَامَةَ بْنِ أَنَسٍ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ، قَالَ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: «مَنْ صَلَّى الضُّحَى تِنْتَي عَشْرَةَ رَكْعَةً، بَنَى اللَّهُ لَهُ قَصْرًا مِنْ ذَهَبٍ فِي الْجَنَّةِ»

Enes bin Malik'ten şöyle dediği rivayet olunmuştur; Rasûlullah'ı (s.a.s) şöyle söylerken duydum: “kim kuşluk namazını on iki rekât kılsa Allah onun için cennette altından saray yapar”.⁷⁸

Tirmizî hadisin sonunda “حَدِيثُ أَنَسٍ حَدِيثٌ غَرِيبٌ لَا نَعْرِفُهُ إِلَّا مِنْ هَذَا الْوَجْهِ” “Enes'in bu rivayeti garip hadistir. Yalnız bu şekliyle bilinmektedir” lafzını kullanmıştır. Hadis hakkında İbn Hacer el-Askalânî (ö. 852/1449) ve Albâni (ö.1999) zayıf hükmünü vermiştir.⁷⁹

c. *Sabah namazından sonra kuşluk namazı kılınca kadar beklemenin faziletine dair rivayet*

حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ سَلَمَةَ الْمُرَادِيُّ، حَدَّثَنَا ابْنُ وَهْبٍ، عَنْ يَحْيَى بْنِ أَبِيوب، عَنْ رَبَّانَ بْنِ فَائِدٍ، عَنْ سَهْلِ بْنِ مُعَاذِ بْنِ أَنَسِ الْجُهَنِيِّ، عَنْ أَبِيهِ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، قَالَ «مَنْ قَعَدَ فِي مُصَلَّاهُ حِينَ يُنْصَرَفُ مِنْ صَلَاةِ الصُّبْحِ، حَتَّى يُسَبِّحَ رَكْعَتَيِ الضُّحَى، لَا يَقُولُ إِلَّا خَيْرًا، غُفِرَ لَهُ خَطَايَاهُ، وَإِنْ كَانَتْ أَكْثَرَ مِنْ زَبَدِ الْبَحْرِ»

... Sehl b. Muaz b. Enes el-Cühenî babasından rivayetle Rasûlullah'ın (s.a.v) şöyle buyurduğunu haber vermiştir: “Kim sabah namazını kıldıktan sonra iki rekât kuşluk namazı kılınca kadar namaz kıldığı yerde oturur ve hayırdan başka bir şey de konuşmazsa o kimsenin günahları affolunur. Deniz köpüğü kadar olsa bile”.⁸⁰

Albâni (ö.1999) hadis hakkında “zayıftır” demiştir.⁸¹ Raviler arasında yer alan Zebbân bin Fâid hakkında İbn Maîn (ö. 233/848) “zayıf”, İmam Ahmed (ö. 241/855) ise “أحاديثه مناكير” “hadisleri münkerdir” lafzını kullanmıştır.⁸²

a. *Nebî'nin (s.a.s) kuşluk namazını devamlı kıldığını bildiren rivayet*

⁷⁸ İbn Mâce, “İkâmetü's-salât ve's-sünnetü fi'hâ” 187; Tirmizî, “Ebvâbu'l-vitr” 15.

⁷⁹ Bkz.: İbn Hacer, *et-Telhisu'l-Habir fi Tahrici Ehadisi'r-Râfi'i'l-Kebir*, C II, Dâru'l-kutubu'l-ilmiyye, 1989, s 50; Albâni, *Sahîh ve'd-Daif Süneni ibn Mâce*, C III, s 380.

⁸⁰ Ebû Dâvud, “Salât” 301.

⁸¹ Albâni, *Da'ifu ebî Dâvud*, C II, Muessetü ğirâsi linneşri ve't-tevzi', Kuveyt, 1423, s 50.

⁸² ez-Zehabî, Şemsüddîn Muhammed b. Ahmed b. Osmân, *Mizânü'l-i'tidal fi nakd'ir-ricâl*, CII, Dâru'l-ma'rife, Beyrût 1963, s65.

حَدَّثَنَا زِيَادُ بْنُ أَيُّوبَ الْبَغْدَادِيُّ قَالَ: حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ رَبِيعَةَ، عَنْ فَضَيْلِ بْنِ مَرْزُوقٍ، عَنْ عَطِيَّةِ الْعَوْفِيِّ، عَنْ أَبِي سَعِيدِ الْخُدْرِيِّ، قَالَ: «كَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُصَلِّي الضُّحَى حَتَّى نَقُولَ لَا يَدْعُ، وَيَدْعُهَا حَتَّى نَقُولَ لَا يُصَلِّي»:

...Ebû Saîd el-Hudrî'den şöyle dediği rivayet olundu: “Nebî (s.a.s) bazen kuşluk namazını devamlı kılar, biz bir daha bırakmaz derdik. Bazen de hiç kılmazdı, biz bir daha kılmaz derdik”⁸³.

Peygamber'in (s.a.v) kuşluk namazını devamlı olmamak şartıyla kıldığını gösterse bu rivayet hakkında Tirmizî kendisi “hesenun garip” dese de Albâni (ö.1999) hadis hakkında “zayıftır” demiştir.⁸⁴ Hadisin ravileri arasında olan Atiyye el-İrâkî hakkında ez-Zehebî (ö. 748/1348) “ضَعِيفُ الْحَدِيثِ” “da'ifu'l-hadis”⁸⁵, Yahyâ bin Maîn (ö. 233/848) ve Süfyân es-Sevrî (ö. 161/778) de “zayıftır” demişlerdir.⁸⁶

Yukarıda varit olan hadisler açık olarak kuşluk namazının sünnet bir namaz olduğuna, Peygamber'in (s.a.v) bu namazı kıldığını delalet etmektedir. Bu on rivayet on farklı sahabenin sağlam bir rivayet zinciri ile kuşluk namazına şahitliğini göstermektedir. Bu rivayetlere dayanarak âlimlerden İbn Battâl (ö. 402/1011-12), İbn Abdilber (ö. 463/1071), İbnu'l-Arabi (ö. 543/1148), İbnü'l-Cevzi (ö. 597/1211), İmam Nevevi (ö. 676/1277), İbn Dakîkul'îd (ö. 702/1302), el-İrâkî (ö. 806/1404), İbn Hacer (ö. 852/1449), Bedrüddîn Mahmud el-Aynî (ö. 855/1451), es-Süyûtî (ö. 911/1505), ez-Zürkânî (ö. 1122/1710), eş-Şevkânî (ö. 1250/1834) kuşluk namazının sünnet olduğunu söylemişlerdir. Bu rivayetler aynı anda kuşluk namazının vakti ve rekât sayısı konusunda da bilgi vermektedir.

B. KUŞLUK NAMAZININ VAR OLMADIĞINI İFADE EDEN RİVAYETLER

Bu kısımda kuşluk namazının var olmadığını ifade ediyor gibi gözükten rivayetler ele alınıp değerlendirilecektir. “Var olmadığını gösteren” değil de, “var olmadığını gösteriyor gibi gözükten” lafzını kullanıyor olmamızın sebebini şöyle açıklamak mümkündür. Birinci bölümün A şikkında kuşluk namazının sünnet olduğunu gösteren rivayetler yer almaktadır. Orada kuşluk namazının varlığı rivayetlerle açıkça ortaya konmuştu. Bu durumda söz konusu

⁸³ Tirmizî, “Ebvâbu'l-Vitir” 15.

⁸⁴ Albâni, *Zayıf Süneni't-Tirmizî*, Mektebetu'l-İslemî, Beyrût, 1991, s 53.

⁸⁵ ez-Zehebî, Osmân, *Siyeru Âlâmi'n-nübelâ*, C V, Muessesetu'r-risâle, thk.: Şuayb Arnavut, 1985, s 325.

⁸⁶ İbn Adî, Abdillâh el-Cürânî, *el-Kâmil fî Du'afâi'r-ricâl*, C VII, El-kutubu'l-İlmiyye, Beyrût 1997, s 84.

rivayetlere ters düşen rivayetlerin ilk bakışta yahut görüntüde mütearız gibi gözükp tevile veya açıklamaya ihtiyaç duyan rivayetler olduğu anlaşılmaktadır. Bu kısımda bu rivayetler ele alınıp şârihlerin açıklamaları çerçevesinde incelenecektir.

1. Hz. Âişe Rivayetleri

A şikkında Hz. Âişe'den (ra) Peygamberin (s.a.v) kuşluk namazını dört rekât ve daha fazla kıldığı rivayeti yer almaktadır. Bu rivayet açık olarak kuşluk namazına delalet etmektedir. Ama Hz. Âişe'den bu rivayete ters düşen Kütüb-i sitte rivayetleri de vardır. Şimdi bu rivayetleri ve bunların ters düştüğü rivayetlerle aralarının nasıl uzlaştırıldığı üzerinde durulacaktır.

a. Kuşluk Namazının Var Olmadığını İfade Eden Hz. Aişe Rivayetleri

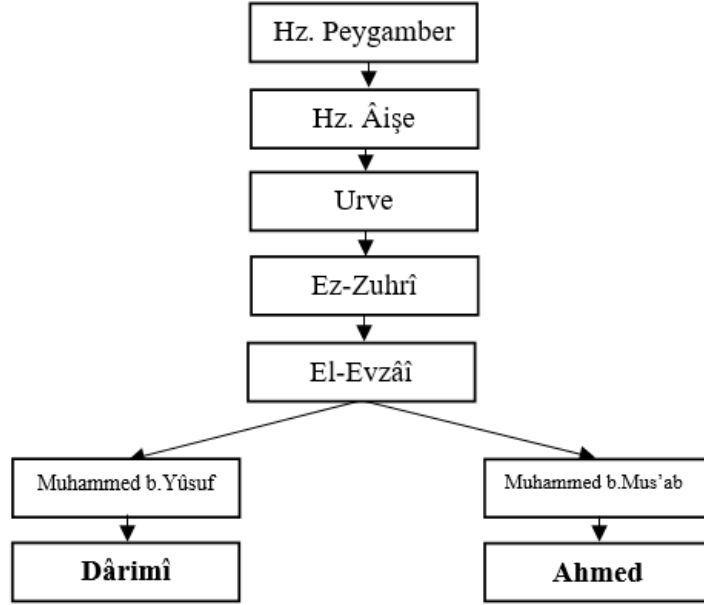
aa. Rasûlullah'ın (s.a.v) hazarda ve seferde kuşluk namazı kılmadığını bildiren rivayet

...عَائِشَةُ، قَالَتْ: «مَا صَلَّى رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ سُبْحَةَ الضُّحَى فِي سَفَرٍ، وَلَا حَضْرٍ»

...Hz. Âişe'den şöyle rivayet olundu; “Rasûlullah (s.a.v) seferde ve hazarda kuşluk namazı kılmadı”.⁸⁷

Hadisin isnad tablosu şöyledir:

⁸⁷ Dârimî, “Salât” 151; Ahmed, 41, 102.

Bu rivayet Peygamberin (s.a.v) kuşluk namazını kılmadığını ve bunu söyleyenin Hz. Âişe olduğunu göstermektedir. Hadisi Ahmed ve Dârimî rivayet etmiştir. Hadisin ravileri evvelden sona doğru sika olarak gelmektedir. Ama Ahmed rivayetinde en son râvi Muhammed bin Mus'ab bu zinciri bozmaktadır. Onun hakkında Nesâî (ö. 303/905) “zayıf”, Ebû Hâtim er-Râzî (ö. 277/890) “hadisi zayıf kendisi de kavi değildir” demiştirler.⁸⁸ Dârimî ravileri sika olsa da o bu rivayette münferit kalmıştır. Ahmed b. Hanbel’in Müsnedini tahkik eden Şuayb Arnavut (ö.2016) Hz. Âişe’nin “kılmadı” sözünü “devamlı kılmadı” diye yorumlamıştır. Veya Hz. Âişe bunu kendi bilgisine dayanarak söylemiş, ispatla gelen bilgileri ise sonradan başkasından öğrenmiştir.⁸⁹ Hz. Âişe’nin Peygamberi (s.a.v) kuşluk namazı kılmadığını görmemesi ama kendisinin kılmaması bu namazı başkasından veya sonradan öğrendiğini desteklemektedir. Hz. Âişe’nin kuşluk namazını kılmaması ise sıradaki hadislerle sabittir.

ab. Resûlullah’ın (s.a.v.) Kuşluk namazını farz olur endişesiyle kılmadığını bildiren rivayet

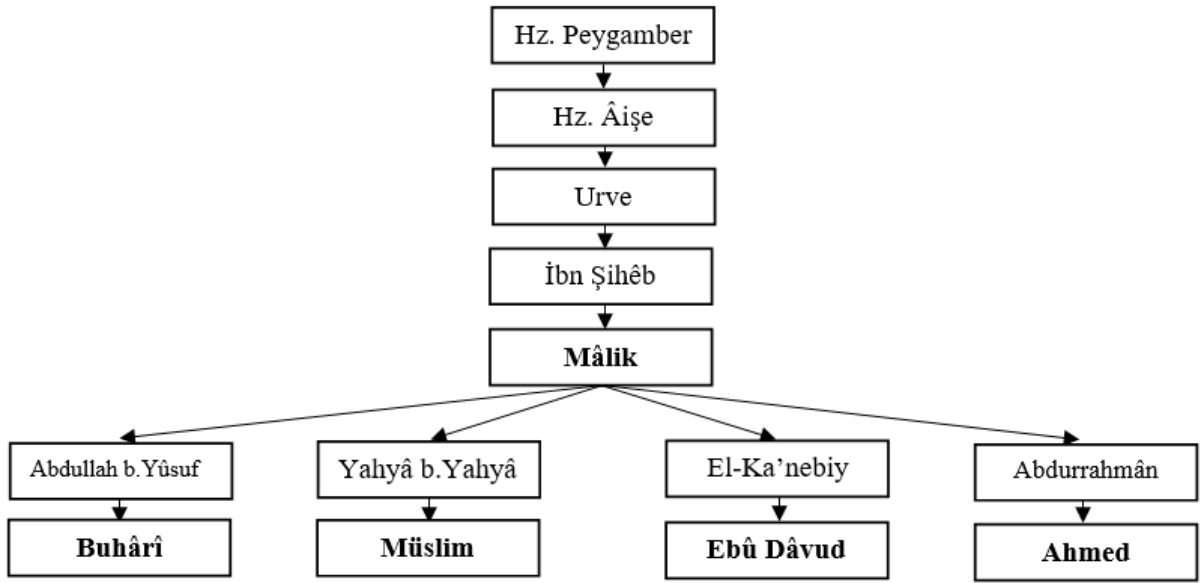
⁸⁸ ez-Zehebî, *Mizânü'l-İ'tidal fî nakd'ir-Ricâl*, C IV, Dâru'l-ma'rife, Beyrût 1963, s42.

⁸⁹ Hanbel, *Müsned*, C XXXXI, Muessesetu'r-risâle, thk.: Şuayb Arnavut, 2001, s 102.

...عَنْ عُرْوَةَ، عَنْ عَائِشَةَ، أَنَّهَا قَالَتْ: «مَا رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُصَلِّي سُبْحَةَ الضُّحَى قَطُّ، وَإِنِّي لَأَسْتَحِبُّهَا، وَإِنْ كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَيَدْعُ الْعَمَلَ وَهُوَ يُجِبُّ أَنْ يَعْمَلَ بِهِ، خَشْيَةً أَنْ يَعْمَلَ بِهِ النَّاسُ فَيَفْرَضُوا عَلَيْهِ»

...Urve Hz. Âişe'den şöyle rivayet etmiştir; “Ben Rasûlullah’ın (s.a.v) kuşluk namazını kıldığını hiç görmedim. Ama ben onu kılıyorum. Rasûlullah (s.a.v) halk amel eder de üzerine farz olur endişesi ile sevdiği bir işi bazen terk ederdi”.⁹⁰

Hadisin isnad tablosu şöyledir:

Ahmed, Ebû Dâvud ve Buhârî'nin iki rivayetinin birinde “وَمَا سَبَّحَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ سُبْحَةَ الضُّحَى قَطُّ” “Rasûlullah (s.a.v) hiç kuşluk namazını kılmadı” lafzı geçmektedir.

Hz. Âişe'nin kuşluk namazını kıldığı bu hadisten açıkça gözükmektedir. Tekitle kendisinin bu namazı kıldığını bildirmesi bu namazın sünnet olduğunu ama bunu sonradan veya başkasından öğrenmiş olması ihtimalini kuvvetlendirmektedir. Zaten bu hadiste de

⁹⁰ Buhârî, “Cuma” 121; Müslim, “Salât'ül-müsâfirîne ve Kasrihâ” 77; Muvatta, “Kasri's-salât fis-sefer” 29; Ahmed, 41, 109; Ebû Dâvud, “Salât” 304.

geldiği gibi kendisi Peygamberi bu namazı kılarken görmediğini söylüyor. Bu namazı görmemiş olması namazı ortadan kaldırmaz.

Hiz. Âişe'nin (ra) "Peygamber (s.a.v) bu namazı 4 rekât ve Allah dilediği kadar kılardı" demesi ile "kuşluk namazını hiç kılmadı" rivayetleri Peygamberin (s.a.v) insanlar üzerine farz olma endişesinden dolayı bu namazı bazen kılıp bazen de terk etmesi gibi anlaşılmalıdır. Nasıl ki, Hiz. Âişe hadiste buna değinmiştir. Aynı anda Hiz. Âişe'nin Peygamberi bu namazı kılarken görmemesi de normaldir. Peygamberin (s.a.v) ya seferde veya diğer hanımlarının yanında olmasından dolayı ve Hiz. Âişe'nin yanına dokuz günde bir gelmesinden yola çıkarak bu kanaate varılır.⁹¹

ac. Resûlüllah'ın (s.a.v.) kuşluk namazını sadece seferden geldiği zaman kıldığını

bildiren rivayet

...عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ شَقِيقٍ، قَالَ: قُلْتُ لِعَائِشَةَ: هَلْ كَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُصَلِّي الضُّحَى؟ قَالَتْ: «لَا، إِلَّا أَنْ

يَجِيءُ مِنْ مَغِيبِهِ»

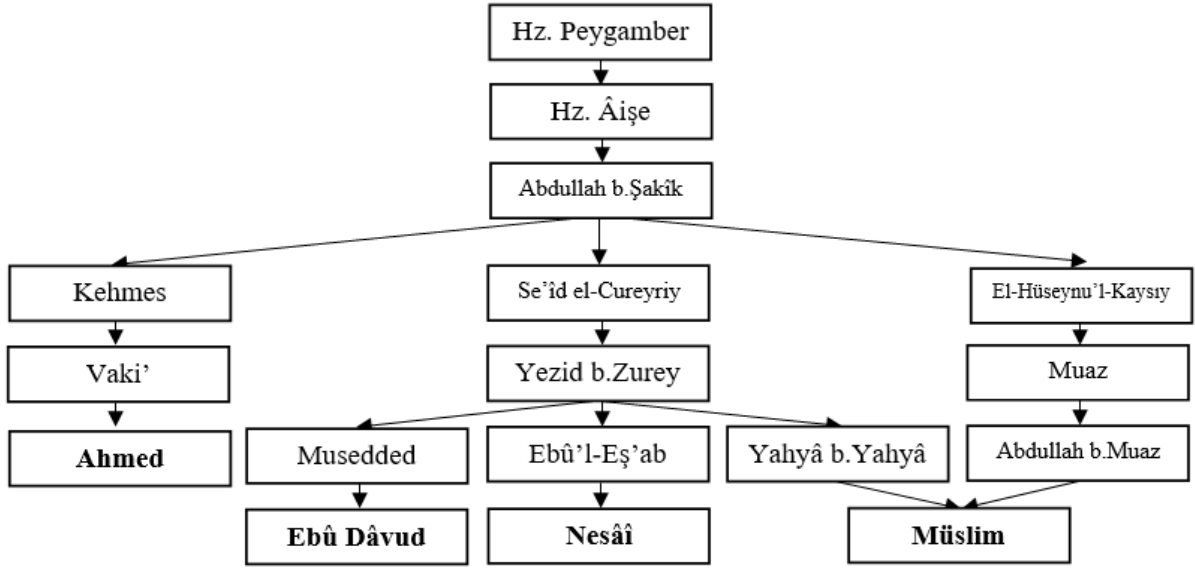
...Abdullah bin Şakîk şöyle dedi; Âişe'ye "Peygamber (s.a.v) kuşluk namazını kılar mıydı? Diye sordum. Âişe; "Hayır, yalnız seferden geldiği zaman kılardı" cevabını verdi".⁹²

Bu rivayette de kuşluk namazının bir sebebe bağlı olarak kılındığını görmekteyiz ki o da seferden gelmektir.

Hadisin isnad tablosu şöyledir:

⁹¹ en-Nevevî, *el-Minhâc fî şerhi Sahîhi Müslim bin Haccâc*, C V, Dâr'u ihyâu't-turâsi'l-Arabi, Beyrût 1392, s 230.

⁹² Müslim, "Salât'ül-müsâfirîne ve Kasrihâ" 75, 76; Ebû Dâvud, "Salât" 351; Nesâî, "Cenâiz" 156; Ahmed, 42, 459.

Hz. Âişe'den rivayet olunan dört hadisin ve bu hadislerin her birinin farkı anlaşıldığını ve bir birileri ile çeliştiğini görmekteyiz. Öyle ki bu hadisler Peygamberin (s.a.v) kuşluk namazını kılması hakkında dört farklı bilgi vermektedir.

- Peygamber (s.a.v) kuşluk namazını kıları.
- Peygamber (s.a.v) seferde ve hazarda kuşluk namazını kılmadı.
- Hz. Âişe Peygamberi (s.a.v) kuşluk namazı kılarken görmemiş ama kendisi kılıyor.
- Peygamber (s.a.v) yalnız seferden geldiğinde kılıyordu.

Bu dört rivayetten biri tam olarak Peygamberin bu namazı kılmadığını söylese de diğer üç rivayetten ikisi bunun aksini söyleyerek Peygamberin (s.a.v) bu namazı kıldığını söylemektedir. Diğer rivayette ise Hz. Âişe kendisinin kıldığını söylemekle bunun Peygamberden (s.a.v) gelen bir ibâdet olduğunu ortaya koymaktadır. Şimdi bu bir birine zıt gözükten rivayetlerin arasını bulmak için şunlar söylenilebilir.

b. Zıt Gözüken Rivayetlerin Arasını Bulmak İçin Verilen Cevaplar

1. Cevap

Peygamber (s.a.v) kuşluk namazını kılmadı diyen rivayetin zayıflığına hükmedilir. Bu rivayeti Ahmed zayıf senetle rivayet etmiş, Dârimî ise sahih hadislerle muhalif olmakla münferit kalmıştır. Bundan dolayıdır ki bu hadisin zayıflığına hükmedilmiştir.⁹³

2. Cevap

Hz. Âişe'nin “Ben Rasûlullah'ın (s.a.v) kuşluk namazını kıldığını hiç görmedim” sözünden kastı Peygamberin (s.a.v) bu namazı devamlı kılmamasıdır. “Hakikattir ki ben onu kılıyorum” sözü ise kendisinin devamlı kıldığına işarettir.⁹⁴ “Rasûlullah (s.a.v) halk amel eder de üzerine farz olur endişesi ile sevdiği bir işi bazen terk ederdi” lafzı da yukarıda söylenenlere delildir. Eş-Şâtıbî (ö. 790/1388) bu rivayeti ve teravih namazı konusunu ele alarak Peygamber'in farz olma endişesi sebebiyle sevdiği bu iki amelleri terk ettiğini demiştir.⁹⁵ Yani Peygamber (s.a.v) teravih namazında olduğu gibi kuşluk namazını devamlı kılmamış ama sahabe kendisinden sonra o tür namazları devamlı eda etmişlerdir. Buradan yola çıkılarak Hz. Âişe'nin bu rivayetinden Peygamberin (s.a.v) kuşluk namazını sürekli kılmayıp ara sıra terk ettiği anlaşılır. Ayrıca Peygamberin (s.a.v) bazen de olsa kılması Abdullah bin Şakîk rivayetinde gözükmemektedir.

3. Cevap

Ahmed, Ebû Dâvud ve Buhârî'nin iki rivayetinin birinde “وَمَا سَبَّحَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ” “Rasûlullah (s.a.v) hiç kuşluk namazını kılmadı” lafzına gelince, aynı hadisin Buhârî'nin İbn Ebî Zi'b'den gelen rivayeti, Müslim ve Muvatta'da gelen şekilleri bu kısmını açıklamaktadır. Yani “ben Rasûlullah'ın (s.a.v) kuşluk namazını kıldığını hiç görmedim” kısmı ile Hz. Âişe'nin kastının ne olduğu anlaşılır. Hz. Âişe'nin görmemesi, Peygamberin (s.a.v) onun yanında dokuz günde bir olması ve devamlı sefer ve yolculukta olmasından veya bu namazı onun yanında olmadığından ve yahut mescitte kılmasından

⁹³ el-İrâkî, *Tarhu't-tesrib fi şerhi't-Takrib*, C III, Dâru'l-fikri'l-Arabiyy, Beyrût, s 62.

⁹⁴ Beyhakî, *es-Sünenü'l-kübrâ*, C III, Dâru'l-kutubu'l-İlmiyye, Beyrût 2003, s 70.

⁹⁵ eş-Şâtıbî, Ebû İshâk İbrâhîm b. Mûsâ, *el-Muvâfakât*, C IV, Dâr İbn Affân, y.y., 1997, s 102.

dolayıdır.⁹⁶ Aynı anda “dört rekât ve Allah istediği kadar kılar” ve “seferden gelirken kılar” rivayetleri de “kılmazdı” kısmını “kılar” gibi anlamaya zorlamaktadır.

4. Cevap

Hz. Âişe'nin “Peygamberi (s.a.v) kuşluk namazı kılar” lafzından kastı “açıkta kılar” şeklinde de olabilir. Bununla Peygamberin (s.a.v) bu namazı insanlar arasında açık kılmasını inkâr etmiş olur. Rivayet olduğuna göre Hz. Âişe kuşluk namazı kılar” odasına çekilir kapısını kapatır öyle kılar. Başka bir rivayette İbn Mesud (ra) mescitte kuşluk namazı kılan topluluğa “Allah’ın kullara yüklediğini siz de yüklemeyin. İlla kılacaksanız evlerinizde kılın” demiştir. Bu konuda selefin yolu onu saklı kılmak ve insanlar arasında açıktan kılmamak idi.⁹⁷

5. Cevap

Hz. Âişe'nin bu inkârını kuşluk namazını camide toplu şekilde kılanlara ait etmesinin ihtimali de vardır. Yani kastı, Peygamber (s.a.v) camide insanlarla kuşluk namazını kılmamış, ben de bunu hiç görmemişimdir. Abdullah bin Ömer'den de bu eylemi bidat olarak adlandırdığı varit olmuştur.⁹⁸

6. Cevap

“Peygamber (s.a.v) yalnız seferden gelirken kılıyordu” lafzı da Peygamberin (s.a.v) normalde kuşluk namazını evde kılar ama yalnız seferden gelirken mescitte kılıyordu anlamına gelmektedir.⁹⁹ Yani Peygamberin (s.a.v) dört rekât ve Allah’ın dilediği kadar kılması bu onun (s.a.v) ev içi sünnetidir. Mescitte kılması ise seferden gelmesine rastlamaktadır. Bilindiği üzere Peygamber (s.a.v) seferden gece geldiğinde eve uğramaz önce mescide gider sabahın gelmesini beklerdi.

⁹⁶ en-Nevevî, *el-Minhâc fî şerhi Sahîhi Müslim bin Haccâc*, C V, Dâr'u ihyâu't-turâsi'l-Arabi, Beyrût 1392, s 230.

⁹⁷ İbn Battâl, *Şerhu'l-Câmi'i's-Sahîh*, C III, Mektebet'ur-rüşd, Riyad 2003, s 170.

⁹⁸ el-İrâkî, *Tarhu't-tesrib fî şerhi't-Takrib*, C III, Dâru'l-fikri'l-Arabi, Beyrût, s 64.

⁹⁹ İbn Hacer, *Fethu'l-bârî bi-şerhi Sahîhi'l-Buhârî*, C III, Dâru'l-ma'rife, Beyrût 1379, s 56.

Bu hadisler muhakkik âlimler nezdinde aralarında ihtilaf olmayan hadislerden olup, hâsıl olan sonuç ise kuşluk namazının müekked sünnet olduğuna, en az iki, en fazla sekiz, bazen de dört ve altı rekât olmasına delalet etmektedir.¹⁰⁰

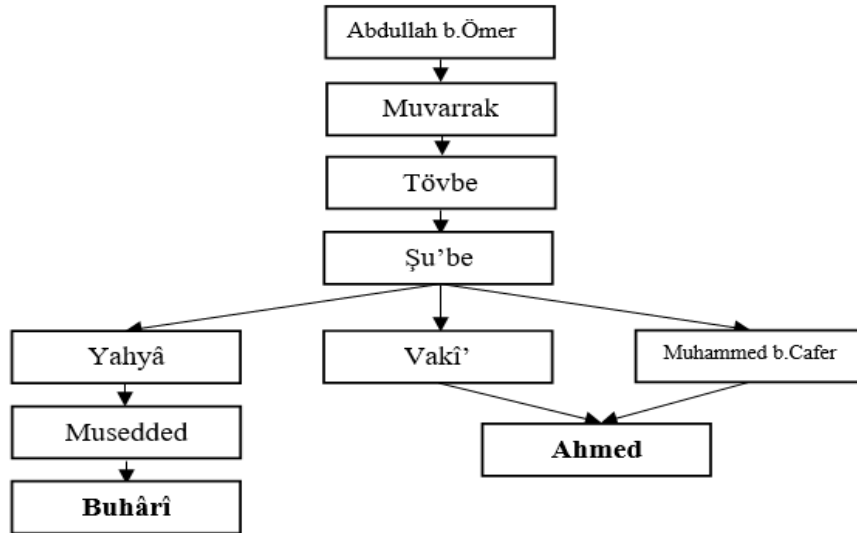
2. Abdullah b. Ömer rivayetleri

a. Hz. Peygamber, Ömer ve Ebubekir'in kuşluk namazı kılmadığını bildiren rivayet

حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ، قَالَ: حَدَّثَنَا يَحْيَى، عَنْ شُعْبَةَ، عَنْ تَوْبَةَ، عَنْ مُورِقٍ، قَالَ: قُلْتُ لِابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا: أَتَصَلِّي الضُّحَى؟ قَالَ: لَا، قُلْتُ: فَعُمُرُ؟ قَالَ: لَا، قُلْتُ: فَأَبُو بَكْرٍ؟ قَالَ: لَا، قُلْتُ: فَالنَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ؟ قَالَ: لَا إِخَالَه.

...Muvarrak şöyle demiştir: “Ben İbn Ömer’e kuşluk namazını kılar mısınız? diye sordum. Hayır, kılmam, dedi. Ömer kılar mıydı? dedim. Hayır, kılmazdı dedi. Ebû Bekr kılar mıydı? dedim. Hayır diye cevap verdi. Peygamber (s.a.v) kılar mıydı? dedim. Zannediyorum Peygamber de kılmazdı, dedi”.¹⁰¹

Hadisin isnad tablosu şöyledir:

“لا إخاله” manasında olup “zannetmiyorum” demektir. İbn Ömer’in bu tereddüdü bu konuda emin olmayıp başka yerlerden aksini duymasından

¹⁰⁰ en-Nevevî, *el-Minhâc fî şerhi Sahîhi Müslim bin Haccâc*, C V, Dâr'u ihyâu't-turâsi'l-Arabi, Beyrût 1392, s 230.

¹⁰¹ Buhârî, “Ebvâbu't-Tatavvu” 3; Ahmed, 8, 377; 9, 83.

kaynaklanmaktadır.¹⁰² Çünkü Ümmü Hâni hadisi Peygamberin (s.a.v) Mekke'nin fethi günü seferde iken kuşluk namazını kıldığını göstermektedir. Bu iki hadisten dolayı insanlar Peygamberin (s.a.v) kuşluk namazını kılıp kılmamasında ihtilaf etmişlerdir. Kıldığını görenler kıldı diye, kıldığını görmeyenlerse kılmadı diye rivayette bulunmuşlar. İspat ise her zaman nefiyden üstündür. Bu konuya delalet eden en sahih hadis ise Ümmü Hânî'nin ispat hadisidir.¹⁰³

Buhârî bu hadisi “seferde kuşluk namazı babı” başlığı altında yazmıştır. Buhârî şârihleri hadisin bab başlığı ile uyumluluğu hakkında farklı görüşler söylemişlerdir. İbn Battâl (ö. 402/1011-12) bu hadisin bu bab değil de bundan sonraki babda, yani “kuşluk namazını kılmayan ve bu kılmamayı mubah gören kimse babı” başlığı altında yazılmasını daha doğru görmüştür. Bu yanlışlığın da nâsihten kaynaklandığını söylemiştir.¹⁰⁴

Buhârî bu başlık ile seferde kuşluk namazının kılınıp kılınmayacağı meselesini getiriyor. Bu konuda varit olan İbn Ömer hadisi nefye Ümmü Hâni hadisi ise ispata delalet ediyor. İbnu'l-Muneyyir (ö. 683/1284) şöyle demiştir; “Bana zahir olan şudur: Buhârî, hadisler kendi katında İbn Ömer hadisi gibi nefiyce, Ebû Hureyre'ye kuşluk namazının tavsiye edilmesi hadis gibi ispatça taarruz edince, nefiy hadisini sefere, ispat hadisini de hazara indirmiştir. Ebû Hureyre hadisi için “Hazarda kuşluk namazı babı” başlığını getirmesi bu görüşü kuvvetlendiriyor. Ümmü Hâni hadisine gelince onda kuşluk namazının kolaylık durumuna göre seferde kılınacağına işaret vardır”.¹⁰⁵

İbn Hacer (ö. 852/1449) Kâdî İyaz (ö. 544/1149) ve başkalarından İbn Ömer'in bu inkârının kuşluk namazını devamlı ve toplu şekilde açık olarak insanlar arasında kılınmasına ait olduğunu nakil etmiştir.¹⁰⁶

b. Kuşluk namazı kılmanın bid'at olduğunu bildiren rivayet

¹⁰² İbn Hacer, *Fethu'l-bârî bi-şerhi Sahîhi'l-Buhârî*, C III, Dâru'l-ma'rife, Beyrût 1379, s 52.

¹⁰³ İbnü'l-Cevzi, *Keşfü'l-müşkil min hadîsi's-sahihayn*, C II, Dâru'l-vatan, Riyâd 1997, s 594.

¹⁰⁴ İbn Battâl, *Şerhu'l-Câmi'i's-Sahîh*, C III, Mektebet'ur-rüşd, Riyad 2003, s 165.

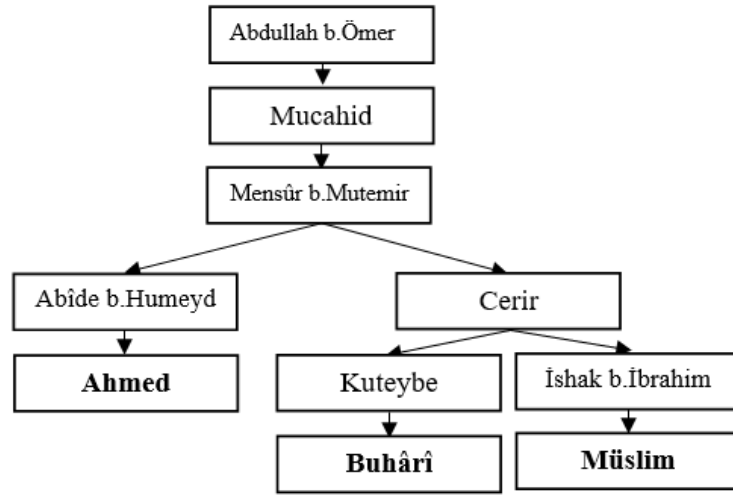
¹⁰⁵ İbnu'l-Muneyyir, Ebû'l-Abbâs Nâsîrüddîn Ahmed, *el-Mütevârî alâ terâcimi ebvâbi'l-Buhârî*, C II, Mektebetu'l-Me'le, Kuveyt, s 593.

¹⁰⁶ İbn Hacer, *Fethu'l-bârî bi-şerhi Sahîhi'l-Buhârî*, C III, Dâru'l-ma'rife, Beyrût 1379, s 53.

حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ، حَدَّثَنَا جَرِيرٌ، عَنِ مَنصُورٍ، عَنِ مُجَاهِدٍ، قَالَ: دَخَلْتُ أَنَا وَعُرْوَةُ بْنُ الرَّبِيعِ الْمَسْجِدَ، فَإِذَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا، جَالِسٌ إِلَى حُجْرَةِ عَائِشَةَ، وَإِذَا نَاسٌ يُصَلُّونَ فِي الْمَسْجِدِ صَلَاةَ الضُّحَى، قَالَ: فَسَأَلْنَا عَنْ صَلَاتِهِمْ، فَقَالَ: بِدْعَةٌ " ثُمَّ قَالَ لَهُ: " كَمْ اعْتَمَرَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ؟ قَالَ: أَرْبَعًا، إِحْدَاهُنَّ فِي رَجَبٍ، فَكَرِهْنَا أَنْ نَرُدَّ عَلَيْهِ.

...Mücahit şöyle demiştir. Ben Urve ibnu'z-Zubeyr ile beraber Medine Mescidi'ne girdim. Abdullah bin Ömer'i Âişe'nin hüccesine dayanıp oturmuş halde bulduk. Bazı insanlar da mescitte kuşluk namazını kılıyorlardı. Biz İbn Ömer'e bunların namazlarını sorduk. İbn Ömer "bidattır" diye cevap verdi. Sonra Urve ona, "Rasûlullah (s.a.v) kaç kere umre yaptı?" diye sordu. İbn Ömer "birisini ayında olmak üzere dört umre yaptı" dedi. Biz İbn Ömer'in bu son cevabındaki hatadan dolayı kendisine itirazda bulunmayı kerih gördük.¹⁰⁷

Hadisin isnad tablosu şöyledir:

Abdullah bin Ömer'in "bidattır" sözünden aşağıdakilerden birini kast etmiş olma ihtimali vardır:

- İbn Ömer Peygamberin (s.a.v) kuşluk namazını kıldığını bilmiyordu ve bu sebeple kuşluk namazının bidat olduğunu söylemiştir.
- Bidatten kastı, babası Ömer'in (ra) teravih için kullandığı "bidat hasene" güzel bidat türünden olup zem olunan bidat değildir.

¹⁰⁷ Buhârî, "Kitabu'l-Hacc" 155; Müslim, "Kitabu'l-Hacc" 220; Ahmed, 10, 276.

c. Kuşluk namazının kendisi değil de cemaatle camide kılınması bidattir.¹⁰⁸

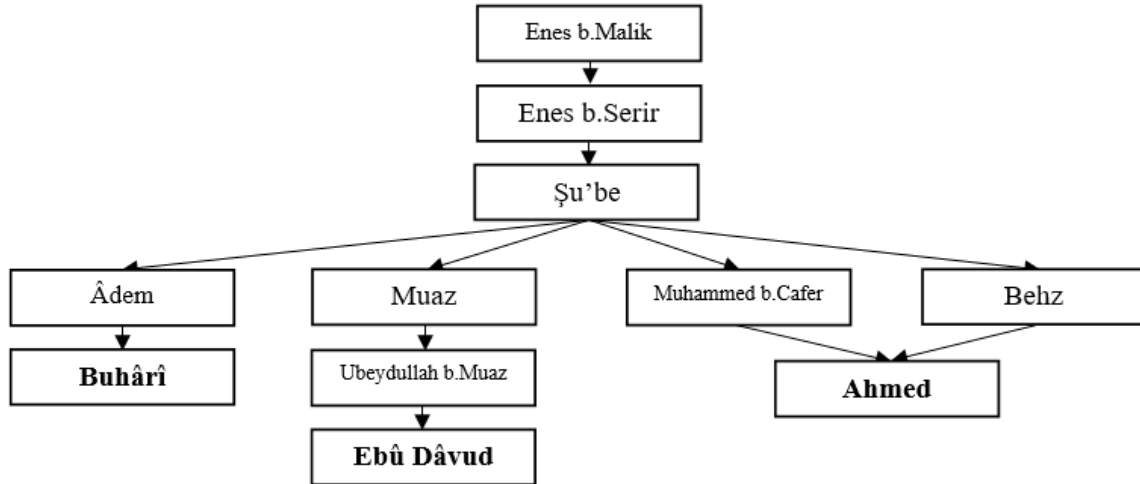
Bir sözle İbn Ömer'in bu sözünde kuşluk namazını inkâr edecek bir delil yoktur. Onun bu sözü Peygamberin (s.a.v) kılmamasına değil de bu olayı görmemesine veya bu inkârının insanların cemaatle toplu camide kılmasına yönelik olmasına hamledilmektedir.¹⁰⁹

3. Enes Bin Malik'in Rivayeti

... حَدَّثَنَا أَنَسُ بْنُ سِيرِينَ، قَالَ: سَمِعْتُ أَنَسَ بْنَ مَالِكٍ، يَقُولُ: قَالَ رَجُلٌ مِنَ الْأَنْصَارِ: إِنِّي لَا أَسْتَطِيعُ الصَّلَاةَ مَعَكَ، وَكَانَ رَجُلًا ضَخْمًا، «فَصَنَعَ لِلنَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ طَعَامًا، فَدَعَاهُ إِلَى مَنْزِلِهِ، فَبَسَطَ لَهُ حَصِيرًا، وَنَضَحَ طَرَفَ الْحَصِيرِ فَصَلَّى عَلَيْهِ رَكْعَتَيْنِ»، فَقَالَ رَجُلٌ مِنْ آلِ الْجَارُودِ لِأَنَسِ بْنِ مَالِكٍ: أَكَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُصَلِّي الضُّحَى؟ قَالَ: مَا رَأَيْتُهُ صَلَّاهَا إِلَّا يَوْمَئِذٍ.

...bize Enes bin Sîrîn tahdis edip şöyle dedi: Ben Enes'ten (ra) işittim, şöyle diyordu: Ensar'dan bir adam Peygamber'e hitâben: Ben seninle namaz kılmaya gelemiyorum, dedi. O zât şişman bir kimse idi. İşte o zât Peygamber için yemek pişirdi de Peygamber'i evine davet etti. Peygamber'e bir hasır yaydı ve hasırın kenarına su serpti. Peygamber o hasırın üzerinde iki rekât namaz kıldı. Âlu Cârûd'dan bunu işiten bir kimse Enes'e: Peygamber (s.a.v) kuşluk namazını kılar mıydı? diye sordu. O da: O günden başka onu kıldığımı görmedim, dedi.¹¹⁰

Hadisin isnad tablosu şöyledir:

¹⁰⁸ el-Aynî, *Umdetu'l-kârî şerhu Sahih'il-Buhârî*, C X, Dâru İhyâu't-turâsi'l-Arabi, Beyrût, s 111.

¹⁰⁹ İbn Hacer, *Fethu'l-bârî bi-şerhi Sahih'i'l-Buhârî*, C III, Dâru'l-ma'rife, Beyrût 1379, s 52.

¹¹⁰ Buhârî, "Ezan" 41; Ebû Dâvud, "Salât" 91; Ahmed, 19, 337; 20, 259; 21, 469.

Hadiste Peygamber'in (s.a.v) kuşluk namazını kılmamasına delil yoktur. Aksi olarak Enes (ra) Peygamber'in bu namazı kıldığı söylemektedir. Diğer rivayetlerden de görüldüğü gibi Peygamber (s.a.v) bu namazı devamlı kılmamış. Enes'in (ra) bunu bir daha görmemesi bu sebepten ola bilir.

Bedrüddîn Mahmud El-Aynî (ö. 855/1451) Buhârî ve Ebû Dâvud şerhlerinde bu hadisi kuşluk namazının müstehab bir sünnet olmasına ve hatta cemaatle kılınabileceğine delil getirmiştir.¹¹¹

Bir diğer taraftan da Müslim'in rivayet ettiği bir hadiste Enes b. Malik'in kuşluk namazını kıldığı görülmektedir.

حَدَّثَنَا أَبُو الرَّبِيعِ الْعَتَكِيُّ، حَدَّثَنَا حَمَادُ بْنُ زَيْدٍ، حَدَّثَنَا مَعْبُدُ بْنُ هِلَالٍ الْعَنْزِيُّ، ح، وَحَدَّثَنَا سَعِيدُ بْنُ مَنْصُورٍ، وَاللَّفْظُ لَهُ، حَدَّثَنَا حَمَادُ بْنُ زَيْدٍ، حَدَّثَنَا مَعْبُدُ بْنُ هِلَالٍ الْعَنْزِيُّ، قَالَ: انْطَلَقْنَا إِلَى أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ، وَتَشَفَّعْنَا بِثَابِتٍ فَانْتَهَيْنَا إِلَيْهِ وَهُوَ يُصَلِّي الضُّحَى، فَاسْتَأْذَنَ لَنَا ثَابِتٌ، فَدَخَلْنَا عَلَيْهِ وَأَجَسَ ثَابِتًا مَعَهُ عَلَى سَرِيرِهِ...

Bize Ebu'r-Rabî' el-Atekî tahdis etti. Bize Hammad b. Zeyd tahdis etti. Bize Mabed b. Hilal el-Anezî tahdis etti. Bize Said b. Mansur –ki lafız onundur– tahdis etti. Bize Hammad b. Zeyd tahdis etti. Bize Mabed b. Hilal el-Anezî tahdis edip dedi ki: Enes b. Malik'in yanına gittik. Bizi onunla görüştürmek için de Sabit'in iltimasta bulunmasını istedik. Onun yanına gittiğimizde kuşluk namazını kılıyordu. Sabit bizim için izin istedi. Sonra Enes'in yanına girdik. Sabit'i kendisi ile birlikte kanepesine oturttu...¹¹²

Bu hadisin devamı uzun olup Peygamber'in (s.a.v) şefaath hakkında sözlerini ihtiva etmektedir. Tüm bunlar Enes b. Malik'in Peygamber'i (s.a.v) bir defa görmesini delil getirerek kuşluk namazını inkâr edenlere bir reddiye oluşturmaktadır.

4. Ebû Hureyre'nin Rivayeti

أَخْبَرَنَا مُحَمَّدُ بْنُ غَيْلَانَ، قَالَ: حَدَّثَنَا وَكَيْعٌ، قَالَ: حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، عَنْ عَاصِمِ بْنِ كَلْبٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، قَالَ: " مَا رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ صَلَّى الضُّحَى إِلَّا مَرَّةً.

¹¹¹ el-Aynî, *Umdetu'l-kâri şerhu Sahih'il-Buhârî*, C V, Dâru ihyâu't-turâsi'l-Arabi, Beyrût, s 195; *Şerhu Süneni Ebî Davud*, C III, Mektebetü'r-rüşd, Riyad 1999, s 202.

¹¹² Müslim, "İman" 84.

...Ebû Hureyre'nin şöyle dediği rivayet olundu: "Ben Peygamberin (s.a.v) kuşluk namazını bir defa dışında kıldığını hiç görmedim".¹¹³

Hadisi yalnız Ahmed rivayet etmiş ve hadisin senedi kuvvetlidir. Ravilerden Âsım bin Kuleyb ve babası Kuleyb bin Şihêb saduk ravilerdendir.¹¹⁴ Hadis şerhleri kitaplarında hadis hakkında şerh ve ek bilgi olmaması belki de hadisin net ve açık olmasındandır. Hadis zahiren kuşluk namazının olmadığına işaret etse de aslında hadiste bu namazı inkâr edecek bir bilgi yoktur. Aksi olarak Ebû Hureyre Peygamberin (s.a.v) bu namazı kıldığını bir defa da olsa gördüğünü söylemektedir. Bu da kuşluk namazının Peygamber tarafından kılınan bir sünnet olduğunu göstermektedir. Ayrıca Peygamber (s.a.v) bize ulaşan sahih rivayetlerde bu namazı Ebû Hureyre'ye tavsiye etmektedir. Ebû Hureyre'nin buna bir defa şahit olması ise Peygamberin (s.a.v) devamlı kılmaması veya farklı yorumlarla anlatılabilir.

5. Ebû Bekra'nın Rivayeti

حَدَّثَنَا صَدَقَةُ بْنُ الْفَضْلِ ، حَدَّثَنَا مُعَاذُ بْنُ مُعَاذٍ ، حَدَّثَنَا شُعْبَةُ ، عَنْ الْفَضِيلِ بْنِ فَصَّالَةَ ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ أَبِي بَكْرَةَ ، أَنَّ أَبَاهُ رَأَى أَنَسًا يُصَلُّونَ صَلَاةَ الضُّحَى ، فَقَالَ : " أَمَا إِنَّهُمْ لَيُصَلُّونَ صَلَاةَ مَا صَلَّاهَا رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَلَا عَامَّةُ أَصْحَابِهِ "

...Abdurrahman bin Ebû Bekra'dan rivayet olundu ki, babası kuşluk namazını kılan insanlar gördüğünde şöyle buyurmuş: "Bunlar ne Peygamber (s.a.v) ne de ashabının kıldığı bir namazı kılıyorlar".¹¹⁵

Hadisin isnadı kavidir. Fudayl bin Fadâle İbn Main ve İbn Hibban tarafından sika ravi olarak kabul görmüştür. Ondan da yalnız Şu'be rivayet etmiştir. Şu'be de Nesâî'nin ravilerindendir. Diğer raviler de sika olup Buhari ve Müslim ravileridir. Hadisin senedi sahih olsa da metni birçok sahih rivayetlerle çelişmektedir. Bilindiği üzere Peygamber (s.a.v) kuşluk namazını kılmış, kılanları bundan alı koymamış ve bunu ashabından bazısına da tavsiye etmiştir. Bu sebepledir ki, âlimler bu hadisi anlamak için tevil yoluna gitmişler. İlk olarak ravi bunu kendi bilgisine dayanarak söylemiş olmaktadır. Onun da Peygamberin (s.a.v) bu namazı kıldığını bilmemesi gayet normaldir. Başka şekliyle ise, ravi insanların bu namazı toplu ve

¹¹³ Ahmed, 15, 472; 16, 154.

¹¹⁴ Hanbel, *Müsned*, C XV, Muessesetu'r-risêle, thk.: Şuayb Arnavut, 2001, s 472.

¹¹⁵ Dârimî, "Salât", 142; Ahmed, 34, 111.

devamlı kılmalarına karşı olarak sünnette bu şekilde olmadığını söylemek istemiştir şeklinde anlayabiliriz.¹¹⁶

Birinci bölümün B şikkında yer alan tüm hadisleri bir daha gözden geçirildiğinde, bu hadislerin kuşluk namazının sünnet olduğunu inkâr etmediği anlaşılır. Tam tersi olarak bu rivayetler Peygamberin kuşluk namazını kıldığını, devamlı kılmayıp bazen terk ettiğini ispatlamaktadır.

¹¹⁶ Hanbel, *Müsned*, C XXXIV, Muessesetu'r-risêle, thk.: Şuayb Arnavut, 2001, s 111.

II BÖLÜM

KUŞLUK NAMAZI İLE ALAKALI DİĞER HUSUSLAR

Birinci bölümde Kuşluk namazı diye bir namazın var olup olmadığı yahut sünnet olup olmadığı hususu ile alakalı rivayetler değerlendirilmiştir. Bu bölümde ise kuşluk namazının hükmü, vakti, rekât sayısı ve bu namazla alakalı diğer tüm hususlar yine rivayetler çerçevesinde ele alınacaktır. Belirtilen hususlarla alakalı rivayetler değerlendirilirken mezheplerin görüşleri ve ilgili rivayetlere yaklaşımları dikkate alınacaktır.

A. KUŞLUK NAMAZININ HÜKMÜ

Kuşluk namazı Hanefî ve Malikî mezheplerine göre mendub,¹¹⁷ Şafiî mezhebi'ne göre ise müekked sünnet derecesindedir. Hanbelî mezhebinde ise bu konuda muhtelif görüşler bulunmaktadır. Mezheplerin konuyla alakalı görüşleri ve ilgili rivayetlere yaklaşımları aşağıda sıralanmaktadır:

1. Hanefî Mezhebi

Hanefî mezhebi âlimlerinden İbn Nüceym (ö. 970/1563) *el-Bahrü'r-râik* eserinde Müslim'in Hz. Âişe'den rivayet ettiği “*Peygamber (s.a.v) kuşluk namazını dört rekât ve Allah'ın dilediği kadar kılardı*” hadisinin kuşluk namazı konusunda en tercihe şayan rivayet olduğunu söyleyerek, bu namazın mendup bir sünnet olduğunu belirtmiştir.¹¹⁸ Aynı hadisi delil getiren bir diğer Hanefî âlimi olan ez-Zeylaî (ö. 743/1343) *Tebyînü'l-Hakâik* eserinde kuşluk namazının dört rekâtlı nafil bir sünnet olduğunu bildirmiştir.¹¹⁹ Hanefî mezhebi âlimlerinden Mahmûd el-Aynî (ö. 855/1451) da *el-Binâye fî şerhi'l-Hidâye* adlı eserinde “bil ki kuşluk namazı müstehab¹²⁰ bir namazdır” diyerek bu namazın hükmünü bildirmiştir.¹²¹ Bir

¹¹⁷ Şâriin yapılmasını kesin ve bağlayıcı olmayan bir tarzda istediği fiil anlamında usûl-i fıkıh terimi. Bkz.: DİA XXIX, 128-130.

¹¹⁸ İbn Nüceym, Zeynüddîn b. İbrâhîm, *el-Behrü'r-Râik şerhu Kenzi'd-Dekâik*, C II, Dâru kutubu'l-İslâmî, t.y., s 56.

¹¹⁹ ez-Zeylaî, Fahrüddîn Osmân b. Alî, *Tebyînü'l-Hakâik*, C I, el-Mektebetu'l-kubrâ, Kahire 1313, s 173.

¹²⁰ Mükellefin dinî vecîbe olmadığı halde yaparak sevap kazanacağı fiilleri ifade eder. Bkz.: DİA XXIX, 128-130.

¹²¹ el-Aynî, *el-Binâye fî şerhi'l-Hidâye*, C II, Dâru'l-kutubu'l-İlmiyye, Beyrût 2000, s 519.

diğer Hanefî mezhebi âlimi eş-Şürünbülâlî (ö. 1069/1659) kendi eseri olan *Nûru'l-îzâh* adlı eserine yazdığı şerh olan *Merâki'l-felâh*'ta kuşluk namazının mendup bir sünnet olmasını tercih ettiğini bildirmiştir.¹²² Sözü geçen esere haşiye yazan bir diğer Hanefî âlimi et-Tahtâvî de (ö. 1231/1816) bu görüşü destekleyip devamlı kılınması gereken sünnet olduğunu deliller getirerek savunmuştur.¹²³

2. Mâlikî Mezhebi

Mâlikî mezhebi âlimlerinden İbn Ebî Zeyd el-Kayrevânî'nin (ö. 386/996) *er-Risâle* isimli eserinde ve ona yazılmış şerhlerde kuşluk namazının nafil bir sünnet olduğunu görmekteyiz.¹²⁴ Mâlikî âlimleri arasında meşhur olan el-Hattâb er-Ruaynî (ö. 954/1547) ise bu namaz hakkında şunları söylemektedir: “Kuşluk namazının hükmü diğer nafil namazların hükmü gibidir. Onu terk edene günah yazılmamakla beraber devamlı kılınması hoş görülmiştir. Halk arasında yayılan “onu kılmaya başlayan devamlı kılmalı, kılmasa kör ve hasta olur” şeklindeki görüşünün ise hiçbir dayanağı yoktur”.¹²⁵ Muhammed İliş (ö. 1299/1882) Mâlikî âlimlerinin cumhuruca göre kuşluk namazının mendup olduğunu bize haber vermektedir.¹²⁶ Bu mezhebin fıkıh kitaplarından sayılan *Hâşiyetü's-Savî*, *Hâşiyetü'l-Adavî* ve *Hâşiyetü'd-Düsûkî* isimli eserler de kuşluk namazının en az iki en çok sekiz rekatlı sünnet namazı olmasında ittifak etmişlerdir.¹²⁷

3. Şâfiî Mezhebi

¹²² eş-Şürünbülâlî, Ebü'l-İhlâs Hasen b. Ammâr, *Merâki'l-felâh şerhu Nûru'l-îzâh*, el-Mektebetü'l-asriyye, 2005, s 149.

¹²³ et-Tahtâvî, Ahmed b. Muhammed, *Hâşiyetü 'alâ Merâki'l-felâh*, Dâru'l-kutubu'l-İlmiyye, Beyrût 1997, s 396.

¹²⁴ Bkz.: el-Âbî el-Ezherî, Sâlih Abdüssemi', *es-Semerü'd-dânî şerhu risâleti ibn ebî Zeyd el-Kayrevânî*, Mektebetü's-sekafiyye, Beyrût, t.y., s 654; en-Nefrâvî, Ahmed b. Guneym, *el-Fevâkihü'd-devânî alâ risâleti ibn ebî Zeyd el-Kayrevânî*, C II, Dâru'l-fikr, y.y., t.y., s 271.

¹²⁵ el-Hattâb er-Ruaynî, Şemsüddin Muhammed b. Abdirrahmân, *Mevâhibü'l-celîl fî şerhi muhtasarı Halil*, C II, Dâru'l-fikr, y.y., 1992, s 67.

¹²⁶ Muhammed İliş, Ebü Abdillâh Muhammed b. Ahmed, *Minahu'l-celîl şerhu Muhtasarı'l-Halil*, C III, Dâru'l-fikr, Beyrût 1989, s 243.

¹²⁷ Bkz.: es-Savî, Ahmed b. Muhammed, *Hâşiyetü's-Savî alâ şerhi's-sağîr*, C I, Dâru'l-ma'ârif, y.y., t.y., s 403; el-Adavî, Alî b. Ahmed, *Hâşiyetü'l-Adavî alâ kifâyeti tâlibi'r-rabânî*, C II, Dâru'l-fikr, Beyrût 1994, s 404; ed-Düsûkî, Muhammed b. Ahmed, *Hâşiyetü'd-Düsûkî alâ 'ş-şerhi'l-kebîr* C I, Dâru'l-fikr, y.y., t.y., s 313.

Şâfiî mezhebi diğer iki mezhepten farklı olarak kuşluk namazını müekked sünnet olarak görmektedir.¹²⁸ Meşhur Şâfiî âlimlerden el-Mâverdî (ö. 450/1058) *el-Hâvi'l-kebîr* adlı eserinde kuşluk namazı hakkında şunları söylemiştir: “Kuşluk namazı Peygamber’in (s.a.v) kıldığı, ona devam ettiği, selevin ise takip ettiği seçilen bir sünnettir. En azı dört en fazlası ise sekiz rekâttır”.¹²⁹ Bu bildirilen görüşe karşı gelen el-Cüveynî, (ö. 478/1085) selevin revâtib sünnetlerde olduğu gibi kuşluk namazını devamlı kılmadığını ve kuşluk namazının revâtib sünnetlerden bir alt mertebede olan sünnet namazı olduğunu bildirmiştir.¹³⁰ eş-Şîrâzî de (ö. 476/1083) *el-Mühezzeb* adlı eserinde kuşluk namazını revâtib sünnetlerden sayan bir diğer Şâfiî âlimdir.¹³¹ el-Melîbârî (ö. 991/1583) ve Takiyüddin ed-Dımeşki (ö. 829/1426) kendi eserlerinde “akşam ve işrâk vakti onunla birlikte tesbih ederlerdi”¹³² ayetini kuşluk namazına delil getirerek onun sünnet bir namaz olduğunu söylemişlerdir.¹³³

4. Hanbeli Mezhebi

Hanbeli mezhebi âlimleri kuşluk namazının sünnet olmasında ittifak etseler de, bu namazın nasıl bir sünnet olduğu hususunda ihtilaf etmişlerdir. İbn Müflih (ö. 884/1479) Hz. Âişe'nin (ra) Peygamber'i (s.a.v) kuşluk namazı kılarken hiç görmemesini delil getirerek bu namazın devamlı değil de ara sıra kılınabilecek bir sünnet olduğunu, onu devamlı kılmanın ise mekruh olduğunu bildirmiştir.¹³⁴ Aynı görüşü el-Bahûtî (ö. 1051/1641) *Keşşâfu'l-kınâ'* adlı eserinde bildirmiş,¹³⁵ Süleymân el-Murdâvî (ö. 885/1480) ise cumhurun bu görüşte olduğunu söylemiştir.¹³⁶ *El-Muğni* adlı eserin müellifi İbn Kudâme (ö. 620/1223) de kuşluk namazının

¹²⁸ Bkz.: en-Nevevî, *El-Mecmu Şerhu'l-Muhezzeb*, C IV, Dâru'l-fikr, t.y., s 36.

¹²⁹ el-Mâverdî, Alî b. Muhammed b. Habîb, *el-Hâvi'l-kebîr*, C II, Dâru'l-kutubu'l-ilmîyye, Beyrût 1999, s 286.

¹³⁰ el-Cüveynî, Abdülmelik b. Abdillâh b. Yûsuf, *Nihâyetü'l-matlab fi dirâyeti'l-mezheb*, C II, Dâru'l-minhâc, y.y., 2007, s 347.

¹³¹ eş-Şîrâzî, İbrâhîm b. Alî b. Yûsuf, *el-Mühezzeb fi fikhi'l-imâm eş-Şâfi'i*, C I, Dâru kutubu'l-ilmîyye, y.y., t.y., s 159.

¹³² Sad 38/18

¹³³ el-Ma'berî el-Melîbârî, Zeynüddîn b. Abdilazîz, *Fethu'l-mu'in bi-şerhi Kurreti'l-'ayn*, Dâru İbn Hazm, y.y., t.y., s 163; Takiyüddin ed-Dımeşki, Ebû Bekir b. Muhammed, *Kifâyetü'l-ahyâr fi-halli ğayeti'l-ihisar*, Dâru'l-hayr, Dimaşk 1994, s 88.

¹³⁴ İbn Müflih, Burhânüddîn İbrâhîm b. Muhammed, *el-Mübdi' fi şerhi'l-Mukni'*, C II, Dâru'l-kutubu'l-ilmîyye, Beyrût 1997, s 29.

¹³⁵ Bkz.: el-Bahûtî, Mansûr b. Yunus, *Keşşâfu'l-kınâ' an mutuni'l-İknâ'*, C I, Dâru'l-kutubu'l-ilmîyye, y.y., t.y., s 442.

¹³⁶ el-Murdâvî, Alâeddîn Ebu'l-Hasan, *el-İnsâf fi ma'rifeti'r-râcihi mine'l-hilaf*, C II, Dâru ihyâi't-turâsi'l-arabî, t.y., s 191.

müstehab bir sünnet olduğunu ama farzlara benzememesi açısından devamlı kılınmaması gerektiğini savunmuştur.¹³⁷ İbn Teymiyye de (ö. 728/1328) bu namaza Peygamber'in (s.a.v) devam etmediğini tüm muhaddislerin itiraf ettiğini bildirdikten sonra kuşluk namazının gece namazına kalkmayanların devamlı kılacağı, kalkanların ise devamlı kılması gerekmeyen bir namaz olduğunu bildirmiştir.¹³⁸ El-Kelvezânî (ö. 510/1116) ise, bu görüşe karşı çıkarak bu namazı devamlı kılmanın müstehab olduğunu bildirmiştir.¹³⁹

İbn Kayyim (ö. 751/1350) *Zâdü'l-me'âd fî hedyi hayri'l-'ibâd* adlı eserinde kuşluk namazı ile alakalı rivayetleri bir araya toplayarak onlar hakkında âlimlerin altı farklı hükümden oluşan görüşlerini zikretmiştir.

- a. Kuşluk namazı beğenilen bir sünnettir.
- b. Aslında sünnet değildir.
- c. Devamlı olmayacak şekilde ara sıra kılınacak sünnettir.
- d. Herhangi bir sebebe bağlı kılınan bir sünnettir.
- e. Evde devamlı kılınabilececek sünnettir.
- f. Sünnet değil bidattir.¹⁴⁰

Bunlardan sonra İbn Kayyim kendisinin ikinci görüşü tercih ettiğini bildirirse de, el-Mübarekfurî (ö. 1414/1994) buna karşı gelerek dört mezhep ve onlara tabi olanların kuşluk namazını müstehab kabul ettiklerini hatırlatmıştır. Aynı zamanda kuşluk namazının mevcut olduğu hususunda varit olan hadislerin sayısının âlimleri bu namazı müstehab kabul etmeğe ittiğini de bildirmiştir.¹⁴¹

Muasır Hanbeli mezhebi âlimlerinden olan İbn Useymin (ö. 1421/2000) kuşluk namazı hakkında Hanbelî mezhebinden dört görüş sadır olduğunu bildirerek onları şöyle anlatmıştır:

¹³⁷ İbn Kudâme, Muvaffakuddîn Abdullâh b. Ahmed, *el-Muğnî*, C II, Mektebetü'l-Kahira, 1968, s 97.

¹³⁸ İbn Teymiyye, Takiyyüddîn Ahmed b. Abdilhalîm el-Harrânî, *el-Fetâvâ*, C II, Dâru'l-kutubu'l-ilmîyye, 1987, y.y., s 128.

¹³⁹ el-Kelvezânî, Ebü'l-Hattâb Mahfûz b. Ahmed, *el-Hidâye 'ale mezhebi'l-İmam Ahmed*, Muessetü ğirâsi linneşri ve't-tevzî', y.y., 2004, s 89.

¹⁴⁰ İbn Kayyim, Şemsüddîn Muhammed b. Ebî Bekr, *Zâdü'l-me'âd fî hedyi hayri'l-'ibâd*, C I, Muessetü'r-risâle, Beyrût 1994, s 330-347.

¹⁴¹ el-Mübarekfurî, Ubeydullah b. Muhammed Abdüsselâm, *Mir'âtü'l-mefâtih şerhi Mişkâti'l-Mesâbih*, C IV, İdâratu'l-buhusu'l-ilmîyye, Benares 1984, s 346.

“Mezhebimiz mensuplarından bazıları Peygamber’in (s.a.v) kuşluk namazını Ebû Hureyre, Ebû Zer ve Ebu’d-Derdâ’ya vasiyet etmesine dayanarak bu namazın mutlak sünnet olduğuna hükmetmişlerdir. Bazıları da Peygamber (s.a.v) kuşluk namazını kılmazdı rivayetlerini esas alarak bu namazın sünnet olmadığını söylediler. Bazıları da tafsilat yaparak kuşluk namazının gece namazına kalkamayanların kılacağı bir sünnet olduğunu ileri sürdüler. Gece namazını kılanlar için ise bu namazın sünnet olmadığını belirttiler. Mezhepten sadır olan dördüncü görüşe göre ise, kuşluk namazı bazen kılınıp bazen de terk edilecek bir sünnet namazıdır”.

Bu görüşleri zikrettikten sonra kendi görüşünü ortaya koyan İbn Useymin, kuşluk namazının insanın üzerine düşen üç yüz altmış sadakaya denk olması sebebiyle her gün kılınması gereken mutlak bir sünnet olduğunu savunmuştur.¹⁴²

5. Değerlendirme

Kuşluk namazının genel hükmüne gelince mezhep âlimleri sünnet olarak kabul etseler de onu inkâr eden veya bid’at sayanlar da olmuştur. Sünnet olduğunu söyleyenler hadis kitaplarında bu namazın varlığına delalet eden hadisleri delil getirirken, bu namazı reddedenler zahiren yokluğuna delalet eder gibi gözükken hadisleri kullanarak bu namazın sünnet olmadığını savunmuşlardır. Genelde hadis şerhleri ve fıkıh kitaplarında bu namaz sünnet olarak tanınmaktadır. Birinci bölümün sonunda muhaddis sayılan âlimlerin, bu bölümde ise fıkıh âlimlerin isimlerini zikrederek kuşluk namazı hakkında “sünnettir” dediklerini gördük. Buna rağmen bu namazı inkâr edenlere şöyle bir itirazda bulunulabilir. Bilindiği üzere sünnet Rasûlullah’ın (s.a.v) söz, fiil veya tasvipleri (takrirleri) şeklinde tanımlanmaktadır.¹⁴³ Kuşluk namazı ile alakalı Peygamber’in (s.a.v) kendisinin kılması, sahabeye tavsiye etmesi, kılanları alıkoymayarak onaylaması ve bu namazın fazileti hakkında konuşması sahih hadislerle sabittir. İspatın nefye mukaddem olması kuralını¹⁴⁴ dikkate alarak kuşluk namazının sünnetin her şekliyle sabit olduğunu söylemek mümkündür.

¹⁴² İbn Useymin, Muhammed b. Sâleh, *eş-şerhu’l-mumte’ alâ Zâdi’l-mustekne’*, C IV, Dâru İbnü’l-Cevzî, 1428, s 83.

¹⁴³ Bkz.: Bedir, Murteza, “Sünnet”, DİA, XXXVIII, 150-153.

¹⁴⁴ Bkz.: ez-Zuhaylî, Muhammed Mustafa, *el-Kavâ’idu’l-fikhiyye va tetbikâtuhê fil-mezâhibi’l-arba’a*, C I, Dâru’l-fikr, Dimeşk 2006, s 669.

Bazıları kuşluk namazının Peygamber'e (s.a.v) vacip olan namazlardan olduğunu nakletmektedirler.¹⁴⁵ Bu görüşü İmam Ahmed'in (ö. 241/855) rivayet ettiği aşağıdaki iki hadis de desteklemektedir.

حَدَّثَنَا شُجَاعُ بْنُ الْوَلِيدِ، عَنْ أَبِي جَنَابِ الْكَلْبِيِّ، عَنْ عِكْرَمَةَ، عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ، قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، يَقُولُ: " ثَلَاثٌ هُنَّ عَلَيَّ فَرَائِضٌ، وَهِنَّ لَكُمْ تَطَوُّعٌ: الْوُتْرُ، وَالنَّحْرُ، وَصَلَاةُ الضُّحَى.

Bize Şücâ' b. Velîd, Ebî Cenâb el-Kelbî'den, o İkrime'den, o da İbn Abbas'dan şöyle rivayet etmiştir: Allah Resûlu'nu (s.a.v) şöyle derken duydum: "Üç şey var ki, bana farz size ise sünnettir. Bunlar; Vitir, kurban ve kuşluk namazıdır".¹⁴⁶

Bu hadisin senedi zayıftır. Hadisin ravisi olan Ebû Cenâb el-Kelbî'yi Ebû Hâtim ve İbn Main zayıf ravi olarak kabul etmişlerdir.¹⁴⁷

حدثنا وكيع، عن إسرائيل، عن جابر، عن عكرمة، عن ابن عباس، قال: قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: " أمرت بركعتي الضحى، وبالوتر ولم يكتب.

Bize hocamız Vekî', İsrâîl'den, o Câbir'den, o da İkrime'den naklettiğine göre İbn Abbas Peygamber'in (s.a.s) şöyle buyurduğunu nakletmiştir: "İki rekât kuşluk namazı, vitir ve yazmamakla emrolundum".¹⁴⁸

Ahmed b. Hanbel'in *Müsned*'ini tahkik eden Şuayb Arnavut (ö.2016) hadis hakkında şöyle demiştir: "Hadisin ravisi olan Câbir (Bin Yezîd el-Ca'ferî) zayıftır. Bu sebeple hadisin isnadı zayıftır".¹⁴⁹

Bedrüddîn el-Aynî (ö. 855/1451) kuşluk namazının Resûlullah'a (s.a.v) farz olmasının sahih bir rivayete dayanmayıp zayıf olduğunu ve bunun Peygamber'in (s.a.v) bazen kılmadığını bildiren rivayetlere ters düştüğünü bildirmektedir.¹⁵⁰

¹⁴⁵ Bkz.: el-Kastalânî, Şihâbuddin Ahmed b. Muhammed, *el-Mevâhibü'l-ledünniyye*, C III, Mektebetü't-tevfikiyye, Kahire, t.y., s 316; en-Nevevî, *Ravdatu't-tâlibîn*, C VII, Mektebetü'l-İslâmiyye, Beyrût 1991, s 3; el-Cündî, Halîl b. İshâk b. Mûsâ, *el-Muhtasar*, Dârul-hadis, Kahire 2005, s 95.

¹⁴⁶ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, C III, Muessesetu'r-risêle, thk.: Şuayb Arnavut, 2001, s 485.

¹⁴⁷ İbn Ebî Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dîl*, C IX, s 138-139; İbnü'l-Cevzî, *ed-Du'afâ' ve'l-metrûkîn*, C III, s 193; İbn Hacer, *Tehzîb't-Tehzîb*, C XI, s 177-178.

¹⁴⁸ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, C III, s 494.

¹⁴⁹ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, C III, s 494.

¹⁵⁰ el-Aynî, *Umdetu'l-kâri şerhu Sahih'il-Buhârî*, C VII, Dâru ihyâu't-turâsi'l-Arabi, Beyrût, s 240.

İbn Hacer el-Askalânî (ö. 852/1449) *et-Telhîsu'l-Habîr* isimli eserinde konu ile alakalı rivayetleri tahrir ettikten sonra şunları söylemiştir: “Hocamız İbn Teymiyye (ö. 728/1328) kuşluk namazının Hz. Peygamber’e vacip olmadığı görüşünde idi. Bunun delili ise Buhârî ve Müslim’in rivayet ettiği hadislerdir ki, o rivayetlerde Hz. Âişe ve Enes b. Malik Peygamber’in (s.a.v) o namaza devam etmediğini bildirmişlerdir.¹⁵¹

Sonuç olarak kuşluk namazının Peygamber ve onun örneğinde tüm Müslümanlara sünnet bir namaz hükmünde olduğunu görmekteyiz. Bu namaz da diğer sünnet namazları gibi kılana sevap kazandırırken kılmayana herhangi bir günah yüklemeyen namaz türündendir.

Âlimlerden bazıları kuşluk namazının devamlı kılınması gereken sünnet olduğunu söylemiş ve delil olarak şu hadisi getirmişlerdir:

حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ النَّضْرِ الْأَزْدِيُّ قَالَ: نَا بِشْرُ بْنُ الْوَلِيدِ قَالَ: نَا سُلَيْمَانُ بْنُ دَاوُدَ الْيَمَامِيُّ، عَنْ يَحْيَى بْنِ أَبِي كَثِيرٍ، عَنْ أَبِي سَلَمَةَ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «إِنَّ فِي الْجَنَّةِ بَابًا يُقَالُ لَهُ: الضُّحَى، فَإِذَا كَانَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ نَادَى مُنَادٍ: أَيُّنَ الَّذِينَ كَانُوا يُدِيمُونَ عَلَى صَلَاةِ الضُّحَى؟ هَذَا بَابُكُمْ فَادْخُلُوهُ بِرَحْمَةِ اللَّهِ»

Bize Muhammed b. en-Nadr el-Ezdiy, Bişr b. el-Velîd'den, o Süleymân b. Dâvud el-Yemâmî'den, o Yahya b. Ebî Kesîr'den, o da Ebî Seleme'den naklettiğine göre, Ebû Hureyre, Hz. Peygamber'in şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir: “Cennette “duha” denen bir kapı vardır. Kıyamet günü bir münadi şöyle seslenecek: Kuşluk namazını devamlı kılanlar nerededir? Bu sizin kapınızdır; oradan Allah’ın rahmetiyle geçin”.¹⁵²

Rivayet kuşluk namazının ve ona devam etmenin faziletine delalet etse de, muteber hadis kitaplarında olmaması ve ravilerinden Süleymân b. Dâvud el-Yemâmî'nin münker olması sebebiyle zayıftır. Bu ravi hakkında Buhârî (ö. 256/870) *et-Târîhu'l-Kebir* isimli eserinde “münkeru'l-hadis” ifadesini kullanmıştır.¹⁵³ Zehebî de (ö. 748/1348) ravinin metruk olduğunu söylemiş ve Yahyâ bin Maîn'in (ö. 233/848) “leyse bişeyin” dediğini nakletmiştir.¹⁵⁴

¹⁵¹ İbn Hacer, *et-Telhîsu'l-habîr*, C III, Dâru'l-kutubu'l-ilmîyye, y.y., 1989, s 259.

¹⁵² et-Taberânî, Müsnidü'd-dünyâ Süleymân b. Ahmed, *el-Mu'cemü'l-evsat*, C V, Dâru'l-harameyn, Kahire, t.y., s 195.

¹⁵³ el-Buhârî, Muhammed b. İsmâîl, *et-Târîhu'l-kebir*, C IV, Dâr'u ihyâ'u-turâsî'l-Arabî, Beyrût, t.y., s 11.

¹⁵⁴ ez-Zehebî, *Mizânü'l-i'tidal fi nakd'ir-ricâl*, CII, Dâru'l-ma'rife, Beyrût 1963, s 202.

Kuşluk namazını devamlı kılma hususunda bu hadis zayıf olsa da konuya delalet eden başka bir sahih hadis vardır.

أَخْبَرَنَا أَبُو النَّضْرِ الْفَقِيه، ثنا عُنْمَانُ بْنُ سَعِيدِ الدَّارِمِي، ثنا إِسْمَاعِيلُ بْنُ عُبَيْدِ اللَّهِ بْنِ زُرَّارَةَ الرَّقِئِي، ثنا خَالِدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ عَمْرٍو، عَنْ أَبِي سَلَمَةَ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «لَا يُحَافِظُ عَلَى صَلَاةِ الضُّحَى إِلَّا أَوَّابٌ» قَالَ: «وَهِيَ صَلَاةُ الْأَوَّابِينَ»

Bize fakih olan hocamız Ebu'n-Nadr'ın haber verdiğine göre, Ona Osman b. Sa'îd ed-Dârimi, ona İsmail b. Ubeydillah b. Zûrâre er-Rakî, ona Halid b. Abdillâh, ona da Muhammed b. Amr'ın Ebû Seleme'den naklettiğine göre, Ebû Hureyre, Resûlullah'ın (s.a.v.) şöyle buyurduğunu söylemiştir: “Kuşluk namazını yalnız evvâb olan korur ve o evvâbîn namazıdır.” Hadis Müslim'in şartlarına göre sahihtir.¹⁵⁵ Bu hadisin aynısı İbn Huzeyme'nin *Sahih*'inde ve Beyhakî'nin *Şuabu'l-Îmân* adlı eserinde geçmektedir.¹⁵⁶

Hadis kuşluk namazını devamlı kılmanın evvâb mertebesinde olacağını açık şekilde bildirmektedir. Yukarıda da geçtiği gibi Şâfiî mezhebi bu namazı müekked sünnet olarak kabul etmiş ve devamlı kılmaya teşvik etmiştir. Yalnız Hanbeli mezhebinden bazıları bu namazı devamlı kılmayı kerih görmüşlerdir.

Tarhu't-tesrib fi şerhi't-Takrib eserinin müellifi el-İrâkî (ö. 806/1404) kuşluk namazının devamlı kılınmasını savunarak şunları söylemiştir: “Hz. Âişe rivayetinden de anlaşılacağı gibi Peygamber (s.a.v) bu namazı insanlara farz olması endişesiyle terk edermiş. Peygamber'in (s.a.v) dünyasını değiştirmesi ve bundan sonra şeriatla bir değişiklik olmayacağından bu endişe ortadan kalkmış olmaktadır. Bu sebeple bizlerin bu namazı devamlı kılmamız daha doğru olmaktadır”.¹⁵⁷

B. KUŞLUK NAMAZININ VAKTİ

Arapça karşılığı صَلَاةُ الضُّحَى (Salâtü'd-duhâ) olan Kuşluk namazı isminden de anlaşılacağı gibi duha vakti kılınan namaz demektir. الضُّحَى (ed-duhâ) kelimesi Kuran'da

¹⁵⁵ Hâkim, *el-Mustedrek 'alâ's-sahihayn*, C I, Dâru'l-kutubu'l-ilmiyye, Beyrût, 1990, s 314.

¹⁵⁶ Bkz.: İbn Huzeyme, *Sahih İbn Huzeyme*, C II, Mektebetu'l-İslemiy, Beyrût, s 228; Beyhakî, *Şuabu'l-Îmân*, C IV, Mektebetu'l-rüşd, Riyad 2003, s 454.

¹⁵⁷ el-İrâkî, *Tarhu't-tesrib fi şerhi't-Takrib*, C III, Dâru'l-fikri'l-Arabî, Beyrût, s 66.

müstakil bir sure ismi olmasının yanı sıra sözlük anlamıyla altı yerde geçmektedir.¹⁵⁸ “Güneşin yükselerek ışınlarını etrafa yaydığı günün evveli” anlamına gelmektedir.¹⁵⁹ Tüm fıkıh kitapları kuşluk namazının faziletli vaktinin güneşin yükselişi ile zevâle yükselmesi arasında olduğunu ihtilafsız bildirmişlerdir. Kuşluk namazının bu saatte daha faziletli olması Peygamber’den (s.a.v) rivayet olunan şu hadise dayanmaktadır:

حَدَّثَنَا زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ، وَابْنُ نُمَيْرٍ، قَالَا: حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ وَهُوَ ابْنُ عَلِيَّةَ، عَنْ أَيُّوبَ، عَنِ الْقَاسِمِ الشَّيْبَانِيِّ، أَنَّ زَيْدَ بْنَ أَرْقَمَ، رَأَى قَوْمًا يُصَلُّونَ مِنَ الضُّحَى، فَقَالَ: أَمَا لَقَدْ عَلِمُوا أَنَّ الصَّلَاةَ فِي غَيْرِ هَذِهِ السَّاعَةِ أَفْضَلُ، إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، قَالَ: «صَلَاةُ الْأَوَائِبِينَ حِينَ تَرْمَضُ الْفِصَالُ»

Bize hoclarımız Züheyr b. Harb ve İbn Nümejr nakletti. Onlar İsmail b. Uleyye’den, o Eyyüb’den, o da Kâsım eş-Şeybanî’den rivayet ettiğine göre Zeyd b. Erkam kuşluk zamanı namaz kılan birtakım insanlar görmüş ve şöyle demiştir: “Bu adamlar pek âlâ bilirler ki, bu saatten başka zamanda namaz kılmak daha faziletlidir. Çünkü Rasûlullah (s.a.v) “Evvâbîn namazı, sıcağın deve yavrularının ayakları yandığı zaman kılınır” buyurmuştur”.¹⁶⁰

Bu olaya Zeyd b. Erkam iki defa şahit olmuştur. Yukarıda rivayet olunan şekilde Zeyd Peygamber’den söz konusu hadisi naklederek kendisi namaz kılan toplumu uyarıyor. Bir sonraki hadiste görüleceği üzere Zeyd kendisi değil de Peygamber’in (s.a.v) kuşluk namazı kılan toplumu uyardığını haber vermiştir.

حَدَّثَنَا زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ، حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ، عَنْ هِشَامِ بْنِ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ، قَالَ: حَدَّثَنَا الْقَاسِمُ الشَّيْبَانِيُّ، عَنْ زَيْدِ بْنِ أَرْقَمَ، قَالَ: خَرَجَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَلَى أَهْلِ قُبَاءَ وَهُمْ يُصَلُّونَ، فَقَالَ: «صَلَاةُ الْأَوَائِبِينَ إِذَا رَمَضَتِ الْفِصَالُ»

Bize hocamız Züheyr b. Harb, ona Yahya b. Saîd, Hişam b. Ebî Abdillâh vasıtasıyla nakletti ki, Kâsım eş-Şeybanî kendilerine Zeyd b. Erkam’dan şöyle bir hadis nakletmiş: “Rasûlullah (s.a.v) Kubalıların yanına gitti. Vardığında onlar namaz kılıyorlardı. Rasûlullah

¹⁵⁸ Bkz.: el-A‘râf 7/98; Tâhâ 20/59; en-Nâziât 79/29, 46; eş-Şems 91/1; ed-Duhâ 93/1.

¹⁵⁹ İbn Fâris Ebü'l-Hüseyn Ahmed, *Mu‘cemü mekâyisi'l-luğa*, nşr. Abdüsselâm Muhammed Harun, y.y. Dâru'l-fikr, 1979, III, 391; et-Tîbî, Şerefuddin El-Hüseyn b. Muhammed, *Fütuhu'l-gayb fi'l-keşfi an kinâ'i'r-reyb*, C XVI, Caizetü Dubai ed-devliyye li'l-Kurani'l-Kerim, 2013, s 478.

¹⁶⁰ Müslim, “Salât’ül-müsafirîne ve kasrihâ” 143; Ahmed, 32, 21.

(s.a.v) onlara: “Evvâbîn namazı, sıcaktan deve yavrularının ayakları yandığı zamandır” buyurdular”.¹⁶¹

Hadisten de görüldüğü gibi Hz. Peygamber insanları kuşluk namazı kılmaktan alıkoymuyor, tam tersi onlara bu namazı kılmaları için daha faziletli olan vakti gösteriyor. Bununla da kuşluk namazının bu saate kılınabileceği onaylanmış oluyor. Kuşluk namazı her ne kadar bu vakitte kılınabilse de, hadiste vurgulandığı gibi namazı geciktirip güneşin daha da yükseldiği vakitte kılmanın daha faziletli olduğu bilinmelidir. Bazıları Zeyd b. Erkam’ın “bu saatten başka zamanda namaz kılmak daha faziletlidir” sözünü kuşluk namazının nefyi gibi anlamıştır. Ama durum böyle değildir. Bilakis bu sözden kastedilen husus, namazı daha efdal olan vakte kadar geciktirmektir.¹⁶² İmam Nevevi (ö. 676/1277) bu hadisin şerhinde kuşluk namazı vaktinin güneş doğumundan zevâle kadar caiz olmasıyla beraber en faziletli vaktinin bu hadiste belirtildiği gibi olduğunu bildirmiştir.¹⁶³

Hanbelî âlim *el-Muğnî* adlı eserin müellifi İbn Kudâme (ö. 620/1223) de bu hadise dayanarak kuşluk namazının vaktinin güneşin doğduğu vakit değil, güneşin yükselip sıcaklığının arttığı zaman olduğunu söylemiştir.¹⁶⁴ *El-Hâvi'l-kebîr* müellifi olan el-Mâverdî (ö. 450/1058) buna karşı gelerek hadiste bildirilen vaktin, yani güneşin sıcaklığının arttığı sabahın son üçte birine rast gelen bu vaktin, kuşluk namazın başlangıç vakti değil de muhtar bir vakti olduğunu bildirmiştir.¹⁶⁵ Kuşluk namazının ilk kılınabilecek vakti hususunda Malikî âlimlerden el-Hattâb er-Ruaynî (ö. 954/1547) şöyle bir açıklama yapmıştır: “Kuşluk namazının başlangıç vakti güneşin yükselip kırmızılığının kaybolup da beyazlaştığı zamandır. Bu, güneşin ikinci namazı vakti batıda olduğu şekliyle sabah doğuda rast gelinen haline denk gelen zamandır”.¹⁶⁶ Hanbelî olan İdris el-Bahûtî (ö. 1051/1641) de kuşluk namazının vakti hakkında konuşarak: “Kuşluk namazının başlangıcı kerahet vaktinin çıkması ve güneşin bir mızrak yükselmesine rast gelen zamandır. Bitişi ise kerahet vakti girmeden güneşin zevâle az

¹⁶¹ Müslim, “Salât’ül-müsâfirîne ve kasrihâ” 144; Ahmed, 9, 32; Dârimî, “Salât” 153.

¹⁶² eş-Şevkânî, *Neylû'l-Evtâr*, C III, Dâru'l-hadis, Mısır 1993, s 81.

¹⁶³ en-Nevevî, *el-Minhâc fî şerhi Sahîhi Müslim b. el-Haccâc*, C VI, Dâr’u ihyâu’t-turâsi’l-Arabi, Beyrût 1392, s 30.

¹⁶⁴ İbn Kudâme, *el-Muğnî*, C II, Mektebetü'l-Kahira, 1968, s 97.

¹⁶⁵ el-Mâverdî, *el-Hâvi'l-kebîr*, C II, Dâru'l-kutubu'l-ilmîyye, Beyrût 1999, s 287.

¹⁶⁶ el-Hattâb er-Ruaynî, *Mevâhibü'l-celîl fî şerhi muhtasarı Halîl*, C II, Dâru'l-fikr, y.y., 1992, s 68.

yakınlaşması zamanıdır” demiştir.¹⁶⁷ Hanefilerden olan Hasen eş-Şürünbülâlî (ö. 1069/1659) de yukarıda bildirilen görüşlerin benzeri olarak: “Kuşluk namazının vakti güneşin yükselmesinden başlayarak zevalden öncesine kadardır” beyanında bulunmuştur.¹⁶⁸

Yukarıda zikredildiği gibi İmam Nevevi (ö. 676/1277) kuşluk namazı vaktinin güneş doğumundan zevâle kadar olduğunu ve Şâfiî mezhebinin tamamının bu görüşte olduğunu kendi eseri *Ravdatu't-tâlibîn ve umdetu'l-Muflihîn*’de bildirirse de¹⁶⁹ eseri şerh eden Zekeriyâ el-Ensârî (ö. 926/1520) bu görüşte bir yanlışlık olduğunu ve doğru olanın güneşin doğması değil de yükselmesi olduğunu bir diğer Şâfiî âlimi olan Şihâbüddîn el-Ezra’î’den (ö.783/1381) nakletmiştir.¹⁷⁰ El-İrâkî de (ö. 806/1404) kuşluk namazını kerih vakit olan güneş doğarken kılmayı cahillik olarak nitelemiş ve konu ile alakalı şu rivayeti zikretmiştir.¹⁷¹

حَدَّثَنَا وَكَيْعٌ، قَالَ: ثنا يُونُسُ بْنُ صَهْبَيْبٍ، عَنْ حَبِيبِ بْنِ يَسَارٍ، عَنْ أَبِي رَمْلَةَ الْأَزْدِيِّ، عَنْ عَلِيٍّ: أَنَّهُ رَأَاهُمْ يُصَلُّونَ الضُّحَىٰ عِنْدَ طُلُوعِ الشَّمْسِ، فَقَالَ: «هَلَّا تَرَكَوْهَا حَتَّىٰ إِذَا كَانَتِ الشَّمْسُ قَدْرَ رُمْحٍ أَوْ رُمْحَيْنِ صَلَّوْهَا، فَتِلْكَ صَلَاةُ الْأَوَّابِينَ»

Bize Vekî’in naklettiğine göre, ona hocası Yusuf b. Suheyb, Habîb b. Yesâr’dan, o da Ebû Ramle el-Ezdî’den naklettiğine: Hz. Ali kuşluk namazını güneş doğarken kıldıklarını görünce onlara şöyle demiştir: “o namazı kılmak için güneş bir veya iki mızrak yükselene dek bekleyemediniz mi? İşte o evvâbin namazıdır”.¹⁷²

Diğer taraftan İmam Nevevi’nin *el-Mecmu’ Şerhu'l-Muhezzeb* adlı eserinde kuşluk namazının başlangıç vaktini güneşin doğması olarak değil yükselmesi olarak göstermesi¹⁷³ onun bir önceki fikrinde neyi kast ettiğini açıklamaktadır. Bununla da tüm mezheplerin kuşluk namazının giriş vaktinin güneşin yükselmesi olduğunu görüyoruz. Hatta Muasır Hanbelî âlimlerden olan İbn Useymin (ö. 1421/2000) konuyu daha da açarak bu namazın güneşin doğuşundan on beş dakika sonra kılınabileceğini bildirmiştir.¹⁷⁴

¹⁶⁷ el-Bahûtî, *Keşşâfu'l-knâ' an mutuni'l-İknâ'*, C I, Dâru'l-kutubu'l-ilmiyye, y.y., t.y., s 442.

¹⁶⁸ eş-Şürünbülâlî, *Merâki'l-felâh şerhu Nûru'l-izâh*, el-Mektebetü'l-asriyye, 2005, s 149.

¹⁶⁹ en-Nevevî, *Ravdatu't-tâlibîn ve umdetu'l-muflihîn*, C I, Mektebetü'l-İslamiyye, Beyrût 1991, s 332.

¹⁷⁰ el-Ensârî, Zeynüddîn Zekeriyâ b. Muhammed, *Esne'l-metâlib fi şerhi Ravzi't-tâlib*, C I, Dâru'l-kitâbi'l-islâmî, y.y., t.y., s 204.

¹⁷¹ el-İrâkî, *Tarhu't-tesrib fi şerhi't-Takrib*, C III, Dâru'l-fikri'l-Arabî, Beyrût, s 72.

¹⁷² Ibn Ebî Şeybe, Ebû Bekr Abdullâh b. Muhammed, *el-Musannef*, C II, Mektebetü'r-rüşd, Riyad 1409, s 174.

¹⁷³ Bkz.: en-Nevevî, *El-Mecmu Şerhu'l-Muhezzeb*, C IV, Dâru'l-fikr, t.y., s 36.

¹⁷⁴ İbn Useymin, *eş-Şerhu'l-mumte' alâ Zâdi'l-mustekne'*, C IV, Dâru İbnü'l-Cevzî, 1428, s 87.

Bu namazın güneş doğarken kılınmaması ve bu vaktin kerih vakit olarak adlandırılması sıradaki rivayetlere dayanmaktadır.

حَدَّثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، قَالَ: حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ سَعْدٍ، عَنْ صَالِحٍ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ، قَالَ: أَخْبَرَنِي عَطَاءُ بْنُ يَزِيدَ الْجُنْدَعِيُّ، أَنَّهُ سَمِعَ أَبَا سَعِيدٍ الْخُدْرِيَّ، يَقُولُ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: «لَا صَلَاةَ بَعْدَ الصُّبْحِ حَتَّى تَرْتَفِعَ الشَّمْسُ، وَلَا صَلَاةَ بَعْدَ الْعَصْرِ حَتَّى تَغِيبَ الشَّمْسُ»

Bize Abdülaziz b. Abdullah'ın naklettiğine göre, ona İbrahim b. Sad, Salih'ten; İbn Şihâb'a, Atâ b. Yezid el-Cündeî'in Ebû Said el-Hudrî'den işittiği şu haberi nakletmiştir: “Peygamber’i (s.a.v) şöyle derken duydum: Sabah namazından sonra güneş yükselene kadar, ikindiden sonra güneş batana kadar namaz yoktur”.¹⁷⁵

...عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، قَالَ: " نَهَى رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنْ صَلَاتَيْنِ: بَعْدَ الْفَجْرِ حَتَّى تَطْلُعَ الشَّمْسُ، وَبَعْدَ الْعَصْرِ حَتَّى تَغْرُبَ الشَّمْسُ "

...Ebû Hureyre'den şöyle rivayet olunmuştur: “Allah Rasûlu iki namazı yasakladı; güneş doğana kadar sabah namazından sonra ve güneş batana kadar ikindiden sonra”.¹⁷⁶

Bu iki hadis güneş doğarken namazı yasaklayan rivayetlerdir. Bu manada hadis kitaplarında fazlasıyla rivayet bulunmaktadır. Bu sebeple de söz konusu vakitler namaz kılmak için kerih vakitler olarak nitelenmiştir. Kuşluk namazı da yukarıda belirtildiği üzere bu vakitten sonra kılınabilir. Sıradaki rivayet konumuza delaleti bakımından daha açıktır.

...عُقْبَةُ بْنُ غَامِرٍ الْجُهَنِيِّ، يَقُولُ: ثَلَاثُ سَاعَاتٍ كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَنْهَانَا أَنْ نُصَلِّيَ فِيهِنَّ، أَوْ أَنْ نَقْبُرَ فِيهِنَّ مَوْتَانَا: «حِينَ تَطْلُعُ الشَّمْسُ بَارِعَةً حَتَّى تَرْتَفِعَ، وَحِينَ يَقُومُ قَائِمُ الطَّهِيرَةَ حَتَّى تَمِيلَ الشَّمْسُ، وَحِينَ تَضِيئُ الشَّمْسُ لِلْعُرُوبِ حَتَّى تَغْرُبَ»

Ukbe b. Âmir el-Cuheyni şöyle dedi: “Üç vakit var ki, Rasûlullah (s.a.v) bize bu vakitlerde namaz kılmayı yahut da ölülerimizi gömmeyi yasaklamıştı: Güneş doğup yükselinceye kadar, öğle vakti güneş tepede durduğu zaman batıya meyledinceye kadar ve güneş batmaya yaklaştığı zaman tamamen batıncaya kadar”.¹⁷⁷

¹⁷⁵ Buhârî, “Mevâkîtu’s-salât” 31; Ahmed, 1, 281:

¹⁷⁶ Buhârî, “Mevâkîtu’s-salât” 31; Müslim, “Salât’ül-müsâfirîne ve kasrihâ” 286.

¹⁷⁷ Müslim, “Salât’ül-müsâfirîne ve kasrihâ” 293; Ebû Dâvud, “Cenâiz” 56; Tirmizî, “Cenâiz” 40; Nesâî “Mevâkîtu” 31; İbn Mâce “Cenâiz” 30; Ahmed 28, 608.

Bu hadiste güneş doğarken ve öğlen vakti tam tepedeyken namazın yasaklandığı bildirilmektedir. Bu sebeple de kuşluk namazı yasaklanan bu iki vakit arasında kılınabilecek bir namaz olarak görülüyor. Şu ana kadar zikredilen hadisler kuşluk namazının bu iki vakit arasında kılınması gerektiğini de ispat etmektedir. Hadisi Sahîh sahibi Müslim (ö. 261/875) “Amr b. Abese’nin Müslüman oluşu babı” başlığı altında kaydetmiş ve bu sahabenin Müslüman olup Peygamber’e (s.a.v) dinle alakalı sorularını ve cevaplarını rivayet etmiştir. Hadisin uzun olması sebebiyle burada yalnız konu ile alakalı bölümü verilmiştir.

...فَقُلْتُ: يَا نَبِيَّ اللَّهِ أَخْبِرْنِي عَمَّا عَلَّمَكَ اللَّهُ وَأَجْهَلُهُ، أَخْبِرْنِي عَنِ الصَّلَاةِ، قَالَ: «صَلِّ صَلَاةَ الصُّبْحِ، ثُمَّ أَقْصِرْ عَنِ الصَّلَاةِ حَتَّى تَطْلُعَ الشَّمْسُ حَتَّى تَرْتَفِعَ، فَإِنَّهَا تَطْلُعُ حِينَ تَطْلُعُ بَيْنَ قَرْنَيْ شَيْطَانٍ، وَحِينَئِذٍ يَسْجُدُ لَهَا الْكُفَّارُ، ثُمَّ صَلِّ فَإِنَّ الصَّلَاةَ مَشْهُودَةٌ مَحْضُورَةٌ حَتَّى يَسْتَقِيلَ الظِّلُّ بِالرُّمْحِ، ثُمَّ أَقْصِرْ عَنِ الصَّلَاةِ، فَإِنَّ حِينَئِذٍ تُسَجِّرُ جَهَنَّمَ، فَإِذَا أَقْبَلَ الْفَيْءُ فَصَلِّ، فَإِنَّ الصَّلَاةَ مَشْهُودَةٌ مَحْضُورَةٌ حَتَّى تُصَلِّيَ الْعَصْرَ، ثُمَّ أَقْصِرْ عَنِ الصَّلَاةِ حَتَّى تَغْرُبَ الشَّمْسُ، فَإِنَّهَا تَغْرُبُ بَيْنَ قَرْنَيْ شَيْطَانٍ، وَحِينَئِذٍ يَسْجُدُ لَهَا الْكُفَّارُ»

...Dedim ki, Ey Allah’ın Nebisi! Allah’ın sana öğrettiği benim ise bilmediğim hususları bana haber ver; bana namazı anlat. O da şöyle buyurdu: “Sabah namazını kıl, sonra güneş doğuncaya hatta yükselinceye kadar hiçbir namaz kılma. Çünkü güneş doğduğu zaman şeytanın iki boynuzu arasında doğar ve o vakitte kâfirler ona secde ederler. Sonra mızrağın gölgesi doğuya ve batıya kaymadığı, güneşin tam tepede bulunduğu vakte kadar namaz kılabilirsin. Çünkü namaz şahid olunan ve hazır olunandır. Bu vakitten sonra namaz kılma, çünkü o vakitte cehennem kızdırılır, gölge dönüp gelince yine namaz kıl. Çünkü namaza şahid olunur, hazır olunur. İkinci namazını kılincaya kadar (namazını kılabilirsin) sonra güneş batıncaya kadar namaz kılma. Çünkü güneş şeytanın iki boynuzu arasında batar ve o vakit kâfirler de ona secde eder”.¹⁷⁸

Görüldüğü gibi hadis konuya daha da açıklık getirerek güneş doğarken ve tepedeyken neden namaz kılınmayacağını bildirmekte ayrıca bu ikisi arasında kılmanın caiz olduğunu ortaya koymaktadır.

Hz. Peygamber’in (s.a.v) namazı hakkında Hz. Ali’ye sorulan soruya verdiği cevap da kuşluk namazının kılınması ve vakti konusunda delil niteliği taşımaktadır.

¹⁷⁸ Müslim, “Salât’ül-müsâfirîne ve kasrihâ” 294; Nesâî, “Mevâkît” 33.

عَنْ عَاصِمِ بْنِ ضَمْرَةَ، قَالَ: سَأَلْنَا عَلِيًّا، عَنْ تَطَوُّعِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِالنَّهَارِ، فَقَالَ: إِنَّكُمْ لَا تُطِيفُونَهُ. قَالَ: قُلْنَا: أَخْبِرْنَا بِهِ نَأْخُذُ مِنْهُ مَا أَطَقْنَا. قَالَ: " كَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِذَا صَلَّى الْفَجْرَ أَمْهَلًا، حَتَّى إِذَا كَانَتْ الشَّمْسُ مِنْ هَاهُنَا - يَعْنِي مِنْ قِبَلِ الْمَشْرِقِ - مَقْدَارُهَا مِنْ صَلَاةِ الْعَصْرِ مِنْ هَاهُنَا مِنْ قِبَلِ الْمَغْرِبِ، قَامَ فَصَلَّى رَكَعَتَيْنِ، ثُمَّ يُمَهِّلُ حَتَّى إِذَا كَانَتْ الشَّمْسُ مِنْ هَاهُنَا، - يَعْنِي مِنْ قِبَلِ الْمَشْرِقِ - مَقْدَارُهَا مِنْ صَلَاةِ الظُّهْرِ مِنْ هَاهُنَا - يَعْنِي مِنْ قِبَلِ الْمَغْرِبِ - قَامَ فَصَلَّى أَرْبَعًا، وَأَرْبَعًا قَبْلَ الظُّهْرِ إِذَا زَالَتْ الشَّمْسُ، وَرَكَعَتَيْنِ بَعْدَهَا، وَأَرْبَعًا قَبْلَ الْعَصْرِ، يَفْصِلُ بَيْنَ كُلِّ رَكَعَتَيْنِ بِالتَّسْلِيمِ عَلَى الْمَلَائِكَةِ الْمُفَرَّبِينَ، وَالنَّبِيِّينَ وَمَنْ تَبِعَهُمْ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ، وَالْمُسْلِمِينَ " قَالَ عَلِيٌّ: تِلْكَ سِتُّ عَشْرَةَ رَكَعَةً، تَطَوُّعُ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِالنَّهَارِ، وَقَلَّ مَنْ يُدَاوِمُ عَلَيْهَا.

Asım b. Damre es-Selûli'den rivayet edildiğine göre o şöyle demiştir: “Biz Ali’ye Rasûlullah’ın (s.a.v) gündüz kıldığı sünnet namazlarını sorduk. O da: “O sünnetleri kılmaya güç yetiremezsiniz”. Cevabını verdi. Biz: “Sen bize haber ver, biz de gücümüz yettiğince ondan alacağımızı alırız” dedik. Bunun üzerine o şöyle dedi: “Rasûlullah (s.a.v) sabah namazının farzını kılınca artık nafîle namaz kılmayı tehir ederdi. Yani güneş ikindi namazında batı tarafındaki yüksekliği kadar doğu tarafında yükseldiği vakitlerde iki rekât namaz kılar ve sonra yine ara verirdi. Sonra güneş batı tarafında öğle namazındaki yüksekliği kadar doğu tarafında bir yüksekliğe eriştiği vakit dört rekât kılardı. Güneş batıya kayınca da öğle namazından önce dört sonra da iki rekât kılardı. İkindiden önce de dört rekât kılar her iki rekâta bir selam verir ve bu selamını Allaha yakın meleklerle, peygamberlere ve onlara uyan mü’min ve Müslümanlara vermiş olurdu”. Ali sonra şöyle dedi: “İşte bu on altı rekât Rasûlullah’ın (s.a.v) gündüz kıldığı sünnetlerdir. Buna devam eden pek azdır”.¹⁷⁹

حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ، حَدَّثَنِي أَبُو عَبْدِ الرَّحْمَنِ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عُمَرَ، حَدَّثَنَا الْمُحَارِبِيُّ، عَنْ فَضَيْلِ بْنِ مَرْزُوقٍ، عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ، عَنْ عَاصِمِ بْنِ ضَمْرَةَ، عَنْ عَلِيٍّ، قَالَ: " صَلَّى رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ الضُّحَى جِئِنَ كَانَتْ الشَّمْسُ مِنَ الْمَشْرِقِ فِي مَكَانِهَا مِنَ الْمَغْرِبِ صَلَاةَ الْعَصْرِ

Konuyla alakalı bir diğer rivayet de şöyledir:

Bize Abdullah, ona Ebû Abdurrahman Abdullah b. Amr, ona el-Muhâribî, Fudayl b. Merzûk’tan, o Ebû İshâk’tan, o da Asım b. Damra’dan, naklettiğine göre Hz. Ali şöyle

¹⁷⁹ Ahmed 2, 79: İbn Mâce “İkâmetü’s-salât ve’s-sünnetü fihâ” 109; Nesâî, “İmâme” 65.

demiştir: “Allah Rasûlu kuşluk namazını güneş ikindi vakti batı tarafta nerede ise doğu tarafta da aynı hizada olduğu zaman kıldı”.¹⁸⁰

Sıradaki rivayet bu vakitte namaz kılmanın hac ve umre sevabında olduğunu da göstermektedir.

حَدَّثَنَا الْحُسَيْنُ بْنُ إِسْحَاقَ التُّسْتَرِيُّ، ثنا الْمُغِيرَةُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ الْحَرَّانِيُّ، ثنا عَثْمَانُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، عَنْ مُوسَى بْنِ عَلِيٍّ، عَنْ يَحْيَى بْنِ الْحَارِثِ، عَنِ الْقَاسِمِ، عَنْ أَبِي أَمَامَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «مَنْ صَلَّى صَلَاةَ الْغَدَاةِ فِي جَمَاعَةٍ، ثُمَّ جَلَسَ يَذْكُرُ اللَّهَ حَتَّى تَطْلُعَ الشَّمْسُ، ثُمَّ قَامَ فَرَكَعَ رَكَعَتَيْنِ، انْقَلَبَ بِأَجْرِ حَجَّةٍ وَعُمْرَةٍ»

Bize el-Hüseyin b. İshak et-Tüsterî, ona el-Muğira b. Abdirrahman el-Harrânî, ona Osman b. Abdirrahman, Musa b. Ali'den, o Yahya b. el-Hâris'den, o el-Kâsim'den, o da Ebû Umâme'den naklettiğine göre Allah Rasûlu (s.a.v) şöyle buyurdu: “Kim sabah namazını cemaatle kılar, sonra güneş doğuncaya kadar oturur Allah'ı zikreder, sonra da kalkıp iki rekât namaz kılar bu, hac ve umre sevabına dönüşür”.¹⁸¹

Aynı rivayeti Tirmizî (ö. 279/892) de rivayet etmiş ve hadis hakkında Albâni “Hasen” demiştir.¹⁸²

Tüm bu hadisler ve onları değerlendiren âlimlerin sözünden kuşluk namazının vaktinin güneşin doğduktan sonra bir mızrak yükselmesi ile güneşin zevale yükselip tepeye gelinceye kadarki vakit arasında olduğu sonucu ortaya çıkmış olur. Bu iki vakit arasında kuşluk namazı kılmak caiz olmakla birlikte onun en fazileti vakti güneşin iyice yükselip sıcaklığının arttığı vakittir. Sıcaklığın arttığı vakitle alakalı İmam Malik'in (ö. 179/795) *Muvatta* adlı eserinde şöyle bir rivayet de bulunmaktadır.

أَخْبَرَنَا مَالِكٌ، حَدَّثَنَا الزُّهْرِيُّ، عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُثْبَةَ، عَنْ أَبِيهِ، قَالَ: «دَخَلْتُ عَلَى عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ بِالْهَاجِرَةِ، فَوَجَدْتُهُ يُسَبِّحُ، فَقُمْتُ وَرَاءَهُ فَقَرَّبَنِي، فَجَعَلَنِي بِحِذَائِهِ عَنْ يَمِينِهِ، فَلَمَّا جَاءَ يَرْفَأُ تَأَخَّرْتُ فَصَفَّفْنَا وَرَاءَهُ»

Bize Malik haber verdi, ona ez-Zührî, Ubeydullah b. Abdullah b. Utbe'den, o da babasından şöyle rivayet etmiştir: “Sabah sıcaklığında Ömer b. el-Hattab'ın yanına gittim, onu

¹⁸⁰ Ahmed 2, 408.

¹⁸¹ et-Taberânî, *el-Mu'cemü'l-kebir*, C VIII, Mektebetu İbn Teymiyye, Kahire, t.y., s 178.

¹⁸² Bkz.: et-Tirmizî, Ebû İsa Muhammed b. İsa, *Süneni't-Tirmizî*, Mektebetu'l-me'arif linneşri va't-tevzî', thk.: Nasru'd-Dîn Albâni, Riyad 2008, s 150.

sünnet kılarken buldum ve arkasında namaza durdum. Beni sağ tarafında duracak kadar kendisine taraf yaklaştırdı. Yarfe' geldiği zaman arkaya geçtim ve onun arkasında saf oluşturduk".¹⁸³

Muvatta şarihi Ebü'l-Velîd el-Bâcî (ö. 474/1081) hadis hakkında şunları söylemiştir: "Rivayetin kuşluk namazı babında zikredilmiş olması iki husustan birine delalet etmektedir. Ya İmam Malik bu kılınan namazı kuşluk namazının varlığına delil olarak ya da kuşluk namazının vaktine beyan olsun diye zikretmiştir. Rivayetteki *الْحَاجِرَة* (el-hacira) kelimesi de güçlü sıcaklık demektir".¹⁸⁴

C. KUŞLUK NAMAZININ REKÂT SAYI

Kuşluk namazının rekât sayında mezhep âlimleri ihtilaf etmişlerdir. Bu ihtilaf kuşluk namazının en az ve an çok kaç rekât olmasındadır. Hanefi mezhebi âlimlerinden es-Serahsî (ö. 483/1090) farz namazlarına kıyasen sünnet namazlarının tek selamla dört rekât kılınacağını söyleyerek kuşluk namazının da dört rekâtlı bir namaz olduğunu bildirmiştir.¹⁸⁵ Hasen eş-Şürübülâlî (ö. 1069/1659) de *Merâki'l-felâh şerhu Nûru'l-îzâh* adlı eserinde Hz. Âişe'nin "Peygamber (s.a.v) dört rekât ve daha fazla kılardı" rivayetini delil getirerek bu namazın dört rekâtlı bir namaz olduğunu bildirmiştir.¹⁸⁶ Sözü geden esere haşiye yazan Ahmed b. Muhammed et-Tahtâvî (ö. 1231/1816) de bu görüşü destekleyerek şunları söylemiştir: "Rivayet olunana göre Hz. Peygamber (s.a.v) " *وَإِبْرَاهِيمَ الَّذِي وَفَّى* " "Allah'ın emirlerini bütünüyle yerine getiren İbrahim'in"¹⁸⁷ ayeti hakta şunları söylemiştir: "Vaffê'nin ne olduğunu biliyor musunuz? Vaffê günlük amel olan dört rekâtlı kuşluk namazıdır".¹⁸⁸ Yine hanefî mezhebi âlimlerinden olan Bedrüddîn el-Aynî (ö. 855/1451) Hâkim'in (ö. 405/1014) konu ile alakalı şu sözlerini nakletmiştir: "Huffaz hadis âlimleri ile arkadaşlık yaptım ve onların, varit olan hadislerin sayına dayanarak kuşluk namazının dört rekât olduğunu benimsediklerini ve bu namazı devamlı olarak dört rekât kıldıklarını gördüm ve benim de bu konudaki görüşüm

¹⁸³ Muvatta, "Sehiv" 523.

¹⁸⁴ el-Bâcî, Ebü'l-Velîd Süleymân b. Halef, *el-Münteka*, C I, Matba'atus-sa'âde, Mısır 1332, s 274.

¹⁸⁵ es-Serahsî, Muhammed b. Ahmed, *el-Mebsût*, C I, Dâru'l-ma'rife, Beyrût 1993, s 159.

¹⁸⁶ eş-Şürübülâlî, *Merâki'l-felâh şerhu Nûru'l-îzâh*, el-Mektebetu'l-asriyye, 2005, s 149.

¹⁸⁷ Necm 53/37

¹⁸⁸ et-Tahtâvî, *Hâşiyetü 'alâ Merâki'l-felâh*, Dâru'l-kutubu'l-ilmiyye, Beyrût 1997, s 395.

aynıdır”.¹⁸⁹ Buraya kadar Hanefî mezhebinin kuşluk namazının dört rekâtlı bir namaz olduğunu benimsediğini görsek de, diğer taraftan bu görüşü benimsemeyenlerin olduğu da bilinmelidir. Hanefîlerin fetva kitabı olarak tanınan *el-Fetâva'l-Hindiyye* eserinde kuşluk namazının en az iki rekâtlı bir namaz olduğu açıkça bildirilmiştir.¹⁹⁰ İbn Âbidîn (ö. 1252/1836) de Hanefî mezhep âlimlerinden kuşluk namazı rekât sayısı için en az sayının iki rekât olduğunu naklederek şunları söylemektedir: “Bu, Peygamber’in (s.a.v) kuşluk namazını Ebû Hureyre’ye iki rekât olarak tavsiye etmesiyle sabittir”.¹⁹¹ Muhammed et-Tahtâvî de tercih olunan sayın dört rekât olduğunu bildirdikten sonra İbn Şihne’nin (ö. 921/1515) *ez-Zehâiru'l-eşrefiyye fi elgâzi'l-Hanefiyye* eserinden kuşluk namazı için en az rekât sayısının iki olduğunu nakletmiştir.¹⁹² Bununla da yukarıda bildirilen görüşler kuşluk namazının en az dört rekâtlı değil de mezhep tarafından genel kabul gören sayının dört rekât olduğu anlaşılmaktadır. Hanefîlerin kuşluk namazını iki rekât kılınabileceğini kabul ettiğini gösteren bir diğer husus da Hanefî fıkıh kitaplarında¹⁹³ kuşluk namazının rekât sayı için genelde sıradaki rivayetin zikrolunmasıdır.

... عَنْ أَبِي الدَّرْدَاءِ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - «مَنْ صَلَّى الضُّحَى رَكَعَتَيْنِ لَمْ يُكْتَبْ مِنَ الْغَافِلِينَ وَمَنْ صَلَّى أَرْبَعًا كُتِبَ مِنَ الْعَابِدِينَ وَمَنْ صَلَّى سِتًّا كَفَى ذَلِكَ الْيَوْمَ وَمَنْ صَلَّى ثَمَانِيًا كَتَبَهُ اللَّهُ مِنَ الْقَانِتِينَ وَمَنْ صَلَّى اثْنَتَيْ عَشْرَةَ رَكَعَةً بَنَى اللَّهُ لَهُ بَيْتًا فِي الْجَنَّةِ وَمَا مِنْ يَوْمٍ وَلَا لَيْلَةٍ إِلَّا وَاللَّهِ مَنْ يَمُنُّ بِهِ عَلَى عِبَادِهِ وَصَدَقَهُ وَمَا مِنَ اللَّهِ عَلَى أَحَدٍ مِنْ عِبَادِهِ أَفْضَلَ مِنْ أَنْ يُلْهِمَهُ ذِكْرَهُ»

...Ebu'd-Derdâ Rasûlullah'ın (s.a.v) şöyle dediğini rivayet etti: “Kim kuşluk namazını iki rekât kılsa gafillerden yazılmaz, kim dört rekât kılsa âbidlerden yazılır, kim altı rekât kılsa o gün için ona yeterli olur, kim sekiz rekât kılsa Allah onu itaat edenlerden yazar, kim on iki rekât kılsa Allah ona cennette bir ev yapar. Öyle bir gün veya gece yok ki Allah

¹⁸⁹ el-Aynî, *Umdetu'l-kâri şerhu Sahih'il-Buhârî*, C VII, Dâru ihyâu't-turâsi'l-Arabi, Beyrût, s 239.

¹⁹⁰ *el-Fetâva'l-Hindiyye*, C I, Dâru'l-fikr, y.y.,1310, s 112.

¹⁹¹ İbn Âbidîn, Muhammed Emîn b. Ömer, *Reddü'l-muhtâr 'ale'd-Dürri'l-muhtâr*, C II, Dâru'l-fikr, Beyrût 1992, s 23.

¹⁹² et-Tahtâvî, a.g.e., s 396.

¹⁹³ Bkz.: İbn Nüceym, *el-Behrü'r-râik şerhu Kenzi'd-dekâik*, C II, Dâru kutubu'l-İslâmî, t.y., s 55; Eş-Şürünbülâlî, *Merâki'l-felâh şerhu Nûru'l-îzâh*, el-Mektebetu'l-asriyye, 2005, s 149.

kullarına ihsan ve sadaka bahşetmesin. Allah'ın kuluna bahşettiği, kuluna ilham ettiği zikirden daha üstündür".¹⁹⁴

Hanefi fıkıh kitaplarında bu rivayetin yer alması bu namazın iki rekât da kılınabileceğini göstermektedir. Ama İbn Hacer'in (ö. 852/1449) de bildirdiği gibi hadisin isnadında zayıflık bulunmaktadır.¹⁹⁵

Sonuç olarak yukarıda nakledilen bilgilere dayanarak Hanefi mezhebinde kuşluk namazının en az rekât sayısının iki olduğunu söyleye biliriz. Böylelikle tüm mezheplere göre kuşluk namazının en az rekât sayısında icma oluşmuş oluyor. Çünkü diğer dört mezhepten olan Malikiler¹⁹⁶, Şafililer¹⁹⁷ ve Hanbeliler¹⁹⁸ de kuşluk namazı için iki rekâtı en az rekât sayısı olarak kabul etmişlerdir. Şafililerden el-Mâverdi (ö. 450/1058) en az dört rekât kılınması gerektiğini söylese de¹⁹⁹ İmam Nevevi (ö. 676/1277) bunu kemal bakımından en az dört rekât kılınması gibi açıklamıştır.²⁰⁰ Yani mezhepler arasında en az iki rekât kılınmasında ihtilaf olmasa da kemal bakımından en az dört rekât kılınması önerilmiştir. Kuşluk namazının en az iki rekât kılınabileceğini birinci bölümde Peygamber'den (s.a.v) rivayet olunan Ebû Hureyre'ye her gün iki rekât kuşluk namazı kılması vasiyeti ve üç yüz altmış sadaka yerine geçecek olan iki rekâtlı kuşluk namazı rivayetleri de desteklemektedir. Bu sahih rivayetler açık olarak kuşluk namazının iki rekât kılınabileceğini ortaya koymaktadır.

¹⁹⁴ el-Albâni, *Da'ifu't-terğibi va't-terhib*, C I, Mektebetü'l-ma'ârif, Riyad, t.y., s 102.

¹⁹⁵ İbn Hacer, *Fethu'l-bârî bi-şerhi Sahîhi'l-Buhârî*, C III, Dâru'l-ma'rife, Beyrût 1379, s 54.

¹⁹⁶ Bkz.: el-Hattâb er-Ruaynî, *Mevâhibü'l-celil fi şerhi Muhtasarı Halil*, C II, Dâru'l-fikr, y.y., 1992, s 67; Muhammed İliş, *Minahu'l-celil şerhu Muhtasarı'l-Halil*, C III, Dâru'l-fikr, Beyrût 1989, s 243; es-Savî, *Hâşiyetü's-Savî alâ şerhi's-sağîr*, C I, Dâru'l-Ma'ârif, y.y., t.y., s 403; el-Adavî, *Hâşiyetü'l-Adavî alâ kifâyeti tâlibi'r-rabânî*, C II, Dâru'l-fikr, Beyrût 1994, s 404; ed-Düsûkî, *Hâşiyetü'd-Düsûkî alâ's-şerhi'l-kebîr* C I, Dâru'l-fikr, y.y., t.y., s 313.

¹⁹⁷ Bkz.: en-Nevevî, *El-Mecmu Şerhu'l-Muhezzeb*, C IV, Dâru'l-fikr, t.y., s 36; eş-Şîrâzî, *el-Mühezzeb fi fıkhi'l-imâm eş-Şâfi'î*, C I, Dâru kutubu'l-ilmîyye, y.y., t.y., s 159; Zekeriyâ el-Ensârî, Ebû Yahyâ Zeynüddîn b. Muhammed es-Süneykî, *el-Gurerü'l-behiyye fi şerhi'l-Behceti'l-verdiyye*, C I, Matba'atu'l-Meymeniyye, y.y., t.y., s 396; İbnü'l-Mehâmîlî, Ebû'l-Hasen Ahmed b. Muhammed ed-Dabbî, *el-Lübâb fi'l-fikh*, Dâru'l-Buhârî, Medine 1436, s 141; el-Ma'berî el-Melîbârî, Zeynüddîn b. Abdilazîz, *Fethu'l-mu'in bi-şerhi Kurreti'l-'ayn*, Dâru İbn Hazm, y.y., t.y., s 163.

¹⁹⁸ el-Murdâvî, *el-İnsâf fi ma'rifeti'r-râcihi mine'l-hilaf*, C II, Dâru ihyâi't-turâsi'l-arabî, t.y., s 191; İbn Müflih, *el-Mübdî' fi şerhi'l-Mukni'*, C II, Dâru'l-kutubu'l-ilmîyye, Beyrût 1997, s 29; el-Bahûtî, *Keşşâfu'l-kınâ' an mutuni'l-İknâ'*, C I, Dâru'l-kutubu'l-ilmîyye, y.y., t.y., s 442; İbn Kudâme, *el-Muğni*, C II, Mektebetü'l-Kahira, 1968, s 97.

¹⁹⁹ el-Mâverdi, *el-Hâvi'l-kebîr*, C II, Dâru'l-kutubu'l-ilmîyye, Beyrût 1999, s 286.

²⁰⁰ en-Nevevî, *El-Mecmu şerhu'l-Muhezzeb*, C IV, Dâru'l-fikr, t.y., s 36.

Kuşluk namazının en fazla rekât sayısı konusunda da ihtilaf vardır. Ekser âlimler Peygamber'in (s.a.v) Mekke fethi gününde sekiz rekât kuşluk namazını kılmasını delil getirerek kuşluk namazı için en fazla rekât sayısı olarak sekizi belirlemişlerdir. Hanefî olan Bedrüddîn el-Aynî (ö. 855/1451) *el-Hidâye* eserine yazdığı şerhinde konu ile alakalı şunları demektedir: “Allah Rasûlu kuşluk namazını en azı iki rekât olmakla değişik zamanlarda bazen dört, bazen altı, bazen de sekiz rekât kılmıştır. Peygamber'in sekiz rekât kılması Ümmü Hâni rivayetiyle sahih yolla gelmektedir. Bazıları on iki rekât kılınacağını söyleseler de getirdikleri rivayette²⁰¹ zayıflık vardır”.²⁰² Diğer taraftan Hanefilerden olan İbn Âbidîn (ö. 1252/1836) kuşluk namazının on iki rekât kılınmasının zayıf rivayete dayandığını bildirirse de, faziletli amellerde zayıf hadislerle amelin caiz olduğunu hatırlatarak kuşluk namazının on iki rekât kılınabileceğini ileri sürmüştür.²⁰³ Mâlikî mezhebi âlimlerinden Muhammed İlîş (ö. 1299/1882) konu ile alakalı şunları demiştir: “Kuşluk namazının dört ve sekiz rekât olması Allah Rasûlu'nun (s.a.v) fiili sünnetiyle sabittir ki, Ümmü Hâni Mekke fethinde sekiz rekât kıldığını ve Hz. Âişe de Peygamber'in (s.a.v) dört rekât kuşluk namazı kıldığını haber vermektedirler. On iki rekât kılınması ise Peygamber'den (s.a.v) rivayet olunan tavsiye karakterli rivayetlere dayanmaktadır”.²⁰⁴ İmam Nevevi, (ö. 676/1277) Şafî mezhebinden çoğunluğun kuşluk namazının en çok sekiz rekâtlı olduğunu, bazılarının ise zayıf rivayete dayanarak on iki rekâtlı olduğunu söylediklerini nakletmektedir. Bunlar arasında en faziletli olanı her iki rekâta selam vermekle dört ve ondan da üstün altı rekât kılınmasıdır.²⁰⁵ İbn Kudâme (ö. 620/1223) de kuşluk namazının en çok rekât sayı hakkında mezhebinin genelini sekiz rekâtı kabul ettiğini haber vermektedir.²⁰⁶ Bununla da konu hakkında varit olan sahih ve zayıf hadisleri ve mezheplerin de tümünün görüşlerini göz önünde bulundurarak kuşluk namazı için en çok rekât sayısının sekiz ve on iki olduğunu görmüş oluyoruz. Lakin konuya

²⁰¹ Bkz.: Enes bin Malik'ten şöyle dediği rivayet olunmuştur; Rasûlullah'ı (s.a.s) şöyle söylerken duydum: “kim kuşluk namazını on iki rekât kılsa Allah onun için cennette altından saray yapar”. Ebu'd-Derdâ Rasûlullah'ın (s.a.v) şöyle dediğini rivayet etti: “Kim kuşluk namazını iki rekât kılsa gafillerden yazılmaz, kim dört rekât kılsa âbidlerden yazılır, kim altı rekât kılsa o gün için ona yeterli olur, kim sekiz rekât kılsa Allah onu itaat edenlerden yazsın, kim on iki rekât kılsa Allah ona cennette bir ev yapar. Öyle bir gün veya gece yok ki Allah kullarına ihsan ve sadaka bahşetmesin. Allah'ın kuluna bahşettiği, kuluna ilham ettiği zikirden daha üstündür”.

²⁰² el-Aynî, *el-Binâye fî şerhi'l-Hidâye*, C II, Dâru'l-kutubu'l-İlmiyye, Beyrût 2000, s 519.

²⁰³ İbn Âbidîn, Muhammed Emîn b. Ömer, *Reddü'l-muhtâr 'ale'd-Dürri'l-muhtâr*, C II, Dâru'l-fikr, Beyrût 1992, s 23.

²⁰⁴ Muhammed İlîş, *Minahu'l-celil şerhu Muhtasaru'l-Halil*, C III, Dâru'l-fikr, Beyrût 1989, s 243.

²⁰⁵ en-Nevevî, *El-Mecmu şerhu'l-Muhezzeb*, C IV, Dâru'l-fikr, t.y., s 36.

²⁰⁶ İbn Kudâme, *el-Muğni*, C II, Mektebetü'l-Kahira, 1968, s 97.

farklı yanaşan muasır Hanbeli mezhebi âlimlerinden olan İbn Useymin (ö. 1421/2000) kuşluk namazının en çok rekât sayı için bir sınırın olmadığını, isteyenin istediği kadar kıla bileceğini ireli sürmüştür. Delil olarak da Hz. Âişe'nin “dört rekât kılar ve Allah istediği kadar da artırır” rivayetini getirmektedir. “Allah istediği kadar artırır” lafzından yola çıkarak bu namaz için rekât sayında bir sınır olmadığını bildirmiştir.²⁰⁷

²⁰⁷ İbn Useymin, *eş-şerhu'l-mumte' alâ Zâdi'l-mustekne'*, C IV, Dâru İbnü'l-Cevzî, 1428, s 85.

SONUÇ

Yüce Allah namaza yüksek değer vererek onu kullar için önemli bir ibadet çeşidi yapmıştır. Hatta diğer İslâmî ibadetlerden farklı olarak gökyüzünde, Peygamber (s.a.v) miraçta iken farz kılmıştır. Bu sebeple İslâmî gelenekte namaz kulun miracı olarak nitelenmiştir. Allah namaz ibadetini kullarına günde beş vakitte farz kılmakla kulunu her zaman kapısında görmek istemektedir. Bu beş vaktin kulun tüm gününü kapsayacak şekilde dizildiği görülmektedir. Böylelikle insan hayatı bu beş vakitte Rabbine ibadet etmekte dönüp dolaşmaktadır. Allah Rasûlu (s.a.v) bu beş vakit farz namazlar dışında Rabbi ile daha çok diyalog kurabilmeleri için kullara bazı zaman dilimlerinde başka namaz kılmalarını da tavsiye etmiştir. Böylece kulun nerdeyse geceli gündüzlü tüm günü Yaratıcısına ibadetle geçecek şekilde programlanmış olmaktadır. Konumuz olan kuşluk namazı da kulun Rabbiyle diyalogunu artıracak namazlardandır. Ayetlerde ve hadislerde kuşluk vaktinin kıymeti vurgulanmış, bu kıymetli vakitte namazı kılmak suretiyle bu kıymetli vaktin değerlendirilmesi tavsiye edilmiştir.

Kaynaklarımızda kuşluk namazının fazileti hususunda birçok rivayet bulunmaktadır. Bununla birlikte konuyla alakalı olumsuz rivayetler de mevcuttur. Bu durum, konuyla alakalı farklı görüşlerin ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Tezimizde bu farklı görüşler, konuyla alakalı hadisler çerçevesinde ortaya koyulmaya çalışılmıştır.

Araştırma neticesinde, kuşluk namazı hakkında konuşan ve bu namaz hakkında susan iki tür âlimler olduğu görülmüştür. Kuşluk namazı hakkında konuşan âlimlerin geneli onun bir sünnet olduğunda hemfikirdirler. Bu âlimlerin dayandığı rivayetler genelde sahih olup konuya delalet etmektedirler. Öyle ki, bu rivayetlerin bir kısmı Peygamber'in (s.a.v) bizzat kendisinin bu namazı kıldığına delalet etmektedir. Ümmü Hâni'nin Mekke fethi günü Resulüllah'ı (s.a.v.) bu namazı kılariken görmesi, Hz. Âişe'nin dört rekât ve daha fazla kıları demesi, Enes b. Mâlik'in ve Ebû Hureyre'nin de Peygamberin bu namazına şahid olmaları bu fiilin Allah Elçisi'nden sadır olan bir ibadet olduğunu ortaya koymaktadır. Kuşluk namazı Peygamber'in fiilinde kalmamış aynı zamanda onun sözlerine de yansımıştır. Şöyle ki, sahih rivayetlerde görüldüğü üzere Peygamber (s.a.v) bu namaz hakkında konuşmuş ve onun faziletli olduğunu bildirmiştir. Aynı zamanda sahabeden üç kişiye de tavsiye etmiş ve bu namazı asla terk

etmemelerini önermiştir. Kuşluk namazı hakkındaki rivayetler Peygamber'in (s.a.v) söz ve fiilleriyle kısıtlı kalmamakta aynı zamanda onun ikrarını da ihtiva etmektedir. Zira Peygamber'in (s.a.v) camide bu namazı kılan bir topluluğu görüp onları bunu yapmaktan alıkoymaması, tam tersi onlara bu namazı kılacakları daha faziletli vakti göstermesi konu için çok açık bir delil niteliği taşımaktadır. Tüm bunları göz önünde bulundurarak kuşluk namazının sünnetin tüm şekilleriyle sabit olduğunu söylemek mümkündür.

Kuşluk namazı hakkında olumsuz olan rivayetlere gelince, onların tevile açık olduğu ve âlimler tarafından yorumdan geçirilmek suretiyle böyle bir neticeye ulaşıldığı görülmektedir. Bu rivayetlere bir bütün olarak bakıldığında zahiren olumsuz netice verir gibi gözükmele birlikte farklı bir yorumla olumlu bir neticenin de çıkmasının mümkün olduğu da gözükmemektedir. Nitekim birçok âlimin bu tür rivayetleri olumlu şekilde yorumladığı görülmektedir.

Konumuz bir ibadet çeşidi olduğu için fıkıh kitaplarında ele alınmıştır. Dört mezhep kitaplarına bakıldığı zaman kuşluk namazının dereceleri farklı görülmekle birlikte sünnet bir namaz olduğu, kılındığı zaman sevap kazanıldığı, terkedildiğinde herhangi bir vebalinin bulunmadığı hükmünü verdikleri görülmektedir. Sabah namazından sonra, güneş doğup kerahet vakti çıktıktan, güneşin zevale kadar yükselip öğle vakti girmezden öncesine kadar kılınabileceği de fıkıh kitaplarında vakit olarak zikredilmiştir. Kuşluk namazının rekât sayıları da rivayetler çerçevesinde fıkıh kitaplarında tartışılmıştır. Rivayetlerde yer alan rekât sayılarından hareketle fakihler kuşluk namazının en az iki en fazla sekiz veya on iki rekât olarak kılınabileceği yönünde farklı görüşler ortaya koymuşlardır. Yine bu görüşler çerçevesinde dört ve altı rekât kılmanın daha faziletli olduğunun görüşü olarak daha ağır bastığı da görülmektedir.

KAYNAKÇA

- ABDULLAH EL-BESSÂM, İbn Abdirrahman, *Teysiru'l-allêm şerhu Umdeti'l-ahkâm*, 10.b., Mektebetu't-tâbi'in, Kahire 2006.
- ÂBÎ EL-EZHERÎ, Sâlih Abdüssemi', *es-Semerü'd-dânî şerhu Risâleti İbn Ebî Zeyd el-Kayrevânî*, Mektebetü's-sekafiyye, Beyrût, t.y.
- ADEVÎ, Alî b. Ahmed, *Hâşiyetü'l-Adevî alâ Kifâyeti tâlibi'r-rabânî*, I-II, Dâru'l-fikr, Beyrût 1994.
- AHMED b. HANBEL, Ebû Abdillâh Ahmed b. Muhammed b. Hanbel eş-Şeybânî, *el-Müsned*, Muessesetu'r-risâle, I-L, thk.: Şuayb Arnavut, 2001.
- ALBANÎ, Muhammed Nasru'd-Din, *Da'îfu Ebî Dâvud*, I-II, 1.b., Muessesetü Ğirâs li'n-neşri ve't-tevzî', Kuveyt, 1423.
- , *İrvâu'l-Ğalil fî tahrîci ehâdisi Menâri's-Sebil*, I-IX, 2.b., Mektebetu'l-İslêmiyye, Beyrût 1985.
- , *Sahîhu Süneni Ebî Dâvud*, I-VIII, 1.b., Muessetü Ğirâs li'n-neşri ve't-tevzî', Kuveyt, 2002.
- , *Sahihu ve Da'îfu Süneni Ebî Davud*, I-V, Muessesetu Ğiras li'n-neşri ve't-tevzî', Kuveyt, 2002.
- , *Da'îfu Süneni't-Tirmizî*, 1.b., Mektebetu'l-İslêmi, Beyrût, 1991.
- ALÎ EL-KÂRÎ, Ali b. Muhammed, *Mirkâtu'l-mefâtih şerhu Mişkâti'i-Mesâbih*, I-IX, 1.b., Dâru'l-fikr, Beyrût 2002.
- ATAR, Fahrettin, "Nâfile", *DİA*, XXXII, 290-292.
- ATEŞ Süleyman, *Kur'ân Ansiklopedisi*, I-X, 1.b., Kur'ân Bilimleri Araştırma Vakfı, İstanbul, 1997.
- ATIYYE, Cercî Şâhin, *Kamusu'l-Mu'temed*, Dâru's-Sadır, 7.b, Beyrut, 2012.

- AYNÎ, Ebû Muhammed Mahmûd b. Ahmed, *el-Binâye fî şerhi'l-Hidâye*, I-XIII, Dâru'l-kutubu'l-İlmiyye, Beyrût 2000.
- , *Umdetu'l-Kâri Şerhu Sahih'il-Buhârî*, I-II, Dâru Ihyâu't-Turâsi'l-Arabi, Beyrut.
- BAHÛTÎ, Mansûr b. Yunus, *Keşşâfu'l-kinâ' an mutuni'l-İknâ'*, I-VI, Dâru'l-kutubu'l-ilmiiyye, y.y., t.y.
- BUHÂRÎ, Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmâîl, *el-Câmi'u's-sahîh*, Dâru'l-Kitêbi'l-Arabi, Beyrût, 2016.
- , *Kitabu'd-Du'afâ*, Mektebetu İbn Abbas, 2005.
- , *et-Târîhu'l-kebir*, I-XII, Dâr'u ihyâ'u-turâsi'l-Arabî, Beyrût, t.y.
- BEDİR, Murteza, "Sünnet", *DİA*, XXXVIII, 150-153.
- BEYHAKÎ, Ahmed bin Hüseyin, *Şuabu'l-Îmân*, I-XIV, Mektebetu'l-rüşd, Riyad 2003.
- , *es-Sunenu'l-Kubrâ*, I-X, 3.b., Dâru'l-kutubu'l-ilmiiyye, Beyrût 2003.
- CEVHERÎ, Ebû Nasr İsmâîl b. Hammâd, *es-Sihâh tâcü'l-luğa ve sîhâhu'l-arabiyye*, nşr. Ahmed Abdulgafûr Attâr, Dârü'l-ilm li'l-melâyîn, Beyrut 1956.
- CÜNDÎ, Halîl b. İshâk, *el-Muhtasar*, 1.b., Dârul-hadis, Kahire 2005.
- CÜVEYNÎ, Abdülmelik b. Abdillâh, *Nihâyetü'l-matlab fî dirâyeti'l-mezheb*, I-XX, 1.b., Dâru'l-minhâc, y.y., 2007.
- DÂRİMÎ, Ebû Muhammed Abdullah b. Abdirrahmân, *es-Sünen*, I-IV, 1.b., Dâru'l-muğnî, 2000.
- DAVUDOĞLU, Ahmed, *Sahih-i Müslim Tercemesi ve Şerhi*, I-IV, Sönmez Neşriyat, İstanbul, 1977.
- DÜSÛKÎ, Muhammed b. Ahmed, *Hâşiyetü'd-Düsûkî alâ's-Şerhi'l-kebir* I-IV, Dâru'l-fikr, y.y., t.y.
- EBÛ DÂVÛD, Süleymân b. el-Eş'as es-Sicistânî, *es-Sünen*, 2.b., Mektebetu'l-me'ârif linneşri va't-tevzî', thk.: Nasru'd-Dîn Albâni, Riyad 2008.

- EBÛ HARB, Muhammed Hayr, *el-Mu'cemu'l-Medresî*, Dimaşk 1985.
- FERHAT Koca, "Mendup", *DÎA XXIX*, 128-130.
- HÂKÎM, Muhammed b. Abdillâh en-Neysaburi, *el-Mustedrek 'alâ's-Sahihayn*, I-IV, 1.b., Dâru'l-kutubu'l-ilmiiye, Beyrût, 1990.
- HATTÂB ER-RUAYNÎ, Şemsüddîn Muhammed b. Abdirrahmân, *Mevâhibü'l-celîl fî şerhi Muhtasarı Halîl*, I-VI, 3.b., Dâru'l-fikr, y.y., 1992.
- İBN ABDİLBER, Yûsuf b. Abdillâh el-Kurtubî, *el-İstizkâr*, I-II, Dâru'l-Kutubu'l-İlmiiye, Beyrût 2000.
- İBN ADÎ, Ebû Ahmed Abdullah b. Adi el-Cürcânî, *el-Kâmil fî Du'afâi'r-ricâl*, I-VII, 1.b., El-kutubu'l-İlmiiye, Beyrût 1997.
- İBN BATTÂL, Ebü'l-Hasen Alî bin Halef, *Şerhu'l-Câmi'i's-Sahîh*, 2.b, I-III, Mektebet'ur-Ruşd, Riyad 2003.
- İBNU'L-ARABÎ, Muhammed b. Abdillâh, *Arızatu'l-ahvezi Şerh-i Sahihi't-Tirmizi*, Dâru'l-Kitâbi'l-Arabi, Beyrut ty.
- İBNÜ'L-CEVZÎ, Ebü'l-Ferec Abdurrahmân b. Ali, *Keşfü'l-müşkil min hadisi's-Sahihayn*, I-II, Dâru'l-Vatan, Riyâd 1997.
- İBN FÂRÎS, Ebü'l-Hüseyn Ahmed, *Mu'cemü mekâyisi'l-luğa*, nşr. Abdüsselâm Muhammed Harun, Dâru'l-fikr, y.y. 1979.
- İBN EBÎ HÂTİM, Ebû Muhammed 'Abdurrahmân b. Ebî Hâtim er-Râzî, *Kitâbu'l-Cerh ve't-ta'dîl*, I-IX, Dâru'l-Kütübi'l-ilmiiye, Beyrut 1371/1952-1373/1953.
- İBN HACER, Ebü'l-Fazl Ahmed b. Alî el-Askalânî, *Fethu'l-bârî bi-şerhi Sahîhi'l-Buhârî*, I-III, Dâru'l-Me'rife, Beyrût 1379.
- , *et-Telhisu'l-Habir fî Tahrici ehadisi'r-râfi'i'l-kebir*, I-IV, 1.b., Dâru'l-kutubu'l-ilmiiye, 1989.
- , *Tehzîbü't-Tehzîb*, I-XII, Dâru Sâdır, Beyrut 1968.

- İBN KAYYİM, Şemsüddîn Muhammed b. Ebî Bekr, *Zâdü'l-me'âd fi hedyi hayri'l-'ibâd*, I-V, 27.b., Muessetü'r-risâle, Beyrût 1994.
- İBN KUDÂME, Muvaffakuddîn Abdullâh b. Ahmed, *el-Muğni*, I-X, Mektebetü'l-Kahira, 1968.
- İBN TEYMİYYE, Takıyyüddîn Ahmed b. Abdilhalîm el-Harrânî, *el-Fetâvâ*, I-VI, Dâru'l-kutubu'l-ilmiyye, 1987, y.y.
- İBN HUZEYME, Muhammed b. İshak, *Sahîh İbn Huzeyme*, I-IV, Mektebetu'l-İslemiy, Beyrût.
- İBN MÂCE, Ebû Abdillâh Muhammed b. Yezîd el-Kazvînî, *es-Sünen*, 2.b., Mektebetu'l-me'ârif linneşri va't-tevzî', thk.: Nasru'd-Dîn Albânî, Riyad 2008.
- İBNU'L-MUNEYYİR, Ebü'l-Abbâs Nâsrüddîn Ahmed, *el-Mütevârî alâ terâcimi ebvâbi'l-Buhârî*, I-II, Mektebetu'l-Me'le, Kuveyt.
- İBNÜ'L-MÜBAREK, Abdullah, *Ez-Zühd ve'r-rakâik*, Dâru'l-kutubi'l-ilmiyye, Beyrût.
- İBN MÜFLİH, Burhânüddîn İbrâhîm b. Muhammed, *el-Mübdî' fi şerhi'l-Mukni'*, I-VIII, 1.b., Dâru'l-kutubu'l-ilmiyye, Beyrût 1997.
- İBN EBÎ ŞEYBE, Ebû Bekr, *el-Musannef*, I-VII, 1.b., Mektebetu'r-rüşd, Riyad 1409.
- İBN DAKÎKUL'ÎD, Muhammed b. Ali, *İhkâmu'l-ahkâm şerhu Umdeti'l-ahkâm*, I-II, Sünnetu'l-Muhammediyye.
- İBN NÜCEYM, Zeynüddîn b. İbrâhîm, *el-Behrü'r-Râik şerhu Kenzi'd-Dekâik*, I-VIII, Dâru kutubu'l-İslâmî, t.y.
- İBN USEYMİN, Muhammed b. Sâleh, *eş-şerhu'l-mumte' alâ Zâdi'l-mustekne'*, I-XV, 1.b., Dâru İbnü'l-Cevzî, 1428.
- İRÂKÎ, Abdürrahim b. Hüseyin, *Tarhu't-Tesrib fi şerhi't-Takrib*, I-IV, Dâru'l-Fikri'l-Arabiy, Beyrut, t.y.,
- KASTALÂNÎ, Şihâbuddin Ahmed b. Muhammed, *el-Mevâhibü'l-ledünniyye*, I-III, Mektebetu't-tevfikiyye, Kahire, t.y.

- KELVEZÂNÎ, Ebü'l-Hattâb Mahfûz b. Ahmed, *el-Hidâye 'ale mezhebi'l-İmam Ahmed*, Muessetü ğirâsi linneşri ve't-tevzî', y.y., 2004.
- KURTUBÎ, Muhammed, *el-Camî li Ahkâmi'l-Kur'ân*, I-X, Dâru'l-Kitêbi'l-Arabiy, Kâhire, 1967.
- MA'BERÎ EL-MELÎBÂRÎ, Zeynüddîn b. Abdilazîz, *Fethu'l-mu'în bi-şerhi Kurreti'l-'ayn*, Dâru İbn Hazm, y.y., t.y.
- MÂLİK b. ENES, Ebû Abdillâh Mâlik b. Enes el-Asbahî, *el-Muvatta*, thk.: Muhammed Fuad Abdu'l-Bâkî, Dâru Ihyâu't-Turâsi'l-Arabi, Beyrut ty.
- MÂVERDÎ, Alî b. Muhammed, *el-Hâvi'l-kebir*, I-XIX, 1.b., Dâru'l-kutubu'l-ilmiyye, Beyrût 1999.
- MÎZZÎ, Cemâlüddîn Yûsuf b. Abdirrahmân, *Tehzîbü'l-Kemâl fî esmâi'r-ricâl*, I-XXXV, 1.b., Muessesetu'r-risâle, Beyrût 1980.
- MUHAMMED İLÎŞ, Ebû Abdillâh Muhammed b. Ahmed, *Minahu'l-celil şerhu Muhtasarü'l-Halil*, I-IX, Dâru'l-fikr, Beyrût 1989.
- MURDÂVÎ, Alâeddîn Ebu'l-Hasan, *el-İnsâf fî ma'rifeti'r-râcihi mine'l-hilaf*, I-XXX, 1.b., Dâru ihyâi't-turâsi'l-arabî, t.y.
- MÜBAREKFURÎ, Ubeydullah b. Muhammed Abdüsselâm, *Mir'âtü'l-mefâtih şerhi Mişkâti'l-Mesâbih*, I-IX, 3.b., İdâratu'l-buhusu'l-ilmiyye, Benares 1984.
- MÜSLİM, Ebü'l-Hüseyn Müslim b. el-Haccâc el-Kuşeyrî, *el-Câmi'u's-sahih*, Dâru'l-Kitêbi'l-Arabi, Beyrût, 2013.Nn
- NESÂÎ, Ebû Abdirrahmân Ahmed b. Şuayb, *es-Sünen*, 2.b., Mektebetu'l-me'ârif linneşri va't-tevzî', thk.: Nasru'd-Dîn Albâni, Riyad 2008.
- NEFRÂVÎ, Ahmed b. Guneym, *el-Fevâkihü'd-devânî alâ risâleti ibn ebî Zeyd el-Kayrevânî*, I-II, Dâru'l-fikr, y.y., 1995.
- NEVEVÎ, Ebû Zekeriyâ Yahyâ b. Şeref, *el-Minhâc fî şerhi Sahîhi Müslim bin Haccâc*, I-IX, 2.b., Dâr'u İhyâ'u-Turâsi'l-Arabi, Beyrût 1392.

-----, *el-Mecmu Şerhu'l-Muhezzeb*, I-XX, Dâru'l-fikr, t.y.

-----, *Ravdatu't-tâlibîn*, I-XII, 3.b., Mektebetü'l-İslêmiyye, Beyrût 1991.

SAVÎ, Ahmed b. Muhammed, *Hâşiyetü's-Savî alâ şerhi's-sağîr*, I-IV, Dâru'l-ma'ârif, y.y., t.y.

SÜYÛTÎ, Ebü'l-Fazl Celâlüddîn Abdurrahmân b. Ebî Bekr, *ed-Dîbâc 'alâ Sahîhi Müslim b. el-Haccâc*, I-VI, Dâru'l-Erkam, Beyrut.

ŞÂTIBÎ, Ebû İshâk İbrâhîm b. Mûsâ, *el-Muvâfakât*, I-VII, 1.b., Dâr İbn Affân, y.y., 1997.

ŞENER, Mehmet, "Kuşluk Namazı", *DİA*, XXVI, 475-476.

ŞEVKÂNÎ, Muhammed b. Alî, *Neylü'l-Evtâr*, 3.b, I-V, Dâru İbnu'l-Cevzî, 1434.

ŞÜRÛNBÛLÂLÎ, Ebü'l-İhlâs Hasen b. Ammâr, *Merâki'l-felâh şerhu Nûri'l-izâh*, el-Mektebetu'l-asriyye, 2005.

ŞÎRÂZÎ, İbrâhîm b. Alî, *el-Mühezzeb fî fikhi'l-imâm eş-Şâfi'i*, I-III, Dâru kutubu'l-ilmîyye, y.y., t.y.

TABERÂNÎ, Müsnidü'd-dünyâ Süleymân b. Ahmed, *el-Mu'cemü'l-evsat*, I-X, Dâru'l-harameyn, Kahire, t.y.

TABERÎ, Muhammed b.Cerir, *Tefsiru't-Taberî*, I-XXV, 1.b., Dâru Âlemi'l-Kutub, Riyad, 2003.

TAKİYÜDDİN ED-DİMEŞKÎ, Ebû Bekir b. Muhammed, *Kifâyetü'l-ahyâr fî-halli ğayeti'l-ihţisar*, 1.b., Dâru'l-hayr, Dimaşk 1994.

TAHTÂVÎ, Ahmed b. Muhammed, *Hâşiyetü 'alâ Merâki'l-felâh*, 1.b., Dâru'l-kutubu'l-İlmîyye, Beyrût 1997.

TİRMİZÎ, Muhammed b. İsâ, *el-Câmi'u's-sahîh*, 2.b., Mektebetu'l-me'ârif linneşri va't-tevzî', thk.: Nasru'd-Dîn Albâni, Riyad 2008.

ZEHEBÎ, Şemsüddîn Muhammed b. Ahmed, *Siyer'i A'lâmi'n-Nubela*, I-XXV, 3.b, Muessetu'r-Risêle, thk.: Şuayb Arnavut, 1985.

-----, *Mîzânü'l-i'tidal fî nakd'ir-ricâl*, I-IV, 1.b., Dâru'l-ma'rife, Beyrût 1963.

ZEYLAÎ, Fahrüddîn Osmân b. Alî, *Tebyînü'l-Hakâik*, I-VI, 1.b., el-Mektebetü'l-kubrâ, Kahire 1313.

ZUHAYLÎ, Muhammed Mustafa, *el-Kavâ'idü'l-fikhiyye va tetbîkâtuhê fil-mezâhibi'l-arba'a*, I-II, Dâru'l-fikr, Dimeşk 2006.

ZÛRKÂNÎ, Muhammed b. Abdilbâkî, *Ebhecü'l-mesâlik bi-şerhi Muvatta'i'l-Îmâm Mâlik*, I-IV, Mektebet'us-Sekâfeti'l-Îlmiyye, Kâhire 2003.

BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ

TEZ ÇOĞALTMA VE ELEKTRONİK YAYIMLAMA İZİN FORMU

Yazar Adı Soyadı	Aslan BALOĞLANLI
Tez Adı	Kuşluk Namazı İle İlgili Hadislerin Tespiti ve Değerlendirilmesi
Enstitü	Sosyal Bilimler Enstitü
Anabilim Dalı	Temel İslam Bilimleri / Hadis
Tez Türü	Yüksek Lisans
Tez Danışman(lar)ı	Prof. Dr. Abdullah KARAHAN
Çoğaltma (Fotokopi Çekim) İzni Kısıtlama	☐ Genel Kısıt (6 ay) ☒ Tezimin elektronik ortamda yayımlanmasına izin veriyorum.

Hazırlamış olduğum tezimin belirttiğim hususlar dikkate alınarak, fikri mülkiyet haklarım saklı kalmak üzere Bursa Uludağ Üniversitesi Kütüphane ve Dokümantasyon Daire Başkanlığı tarafından hizmete sunulmasına izin verdiğimi beyan ederim.

Tarih : 06.09.2019

İmza : AB